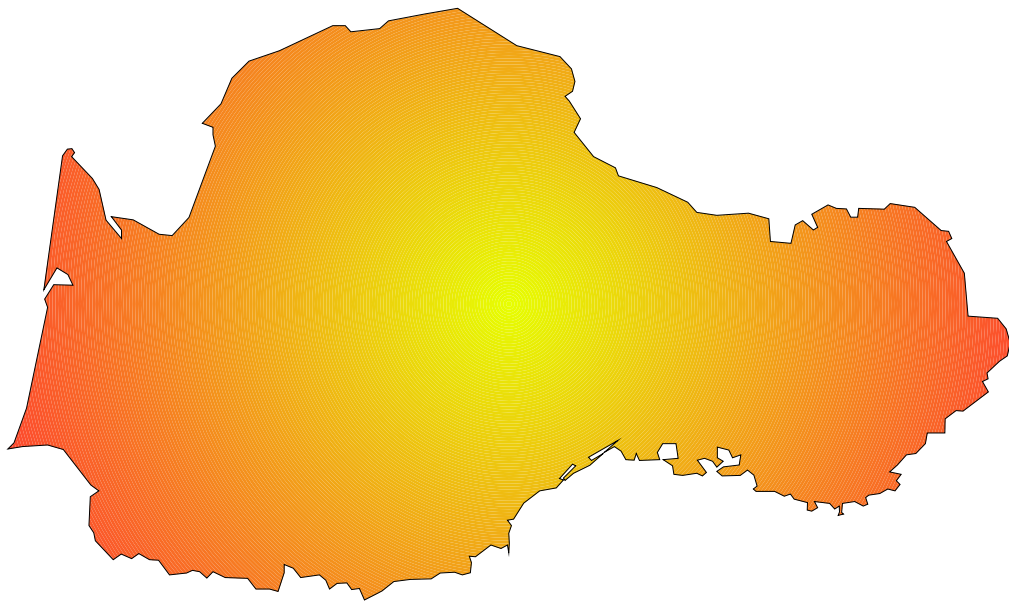

LINGÜISTICA OCCITANA
NUMÈRO 6 • DECEMBRE DE 2007

PRECONIZACIONS DEL CONSELH DE LA LENGA OCCITANA

Document de sintèsi preparat per DOMERGUE SUMIEN,
Vicepresident e Secretari del Conselh de la Lenga Occitana

Avantdire de PATRIC SAUZET,
President del Conselh de la Lenga Occitana

COEDITORS
LINGÜISTICA OCCITANA • GIANNI VACCA
www.revistadoc.org • www.geocities.com/guilhem_nou

ENSENHADOR

Convencions e abreviacions	7
Avantdire	11
Assaber	15
Declaracion de principis	17
Comunicat	21
 <i>PRIMIÈRA PARTIDA - NÒRMA ORTOGRAFICA</i>	 23
1 - Las letras de l'alfabet e los signes diacritics	25
2 - Accent tonic e accent grafic	27
3 - L'emplec del trèma	33
4 - L'ortografia del son [z] e l'emplec de las letras z e s	37
5 - L'ortografia del son [s] e l'emplec de las letras s, c, x e z	39
6 - L'emplec de la letra h	43
7 - La simplificacion de qualques grops de letras	45
8 - L'ortografia dels prefixes <i>trans-</i> e <i>tras-</i> davant consonanta	47
9 - L'ortografia de <i>paur</i> , <i>Caors</i> e autres mots amb <i>au</i> , <i>ao</i>	49
10 - L'ortografia dels mots en <i>-atge</i> e <i>-age</i>	51
11 - L'ortografia dels mots compausats e del jonhent	53
 <i>SEGONDA PARTIDA - NÒRMA ORALA</i>	 61
Precisions subre la nòrma orala	61
12 - Las formas dels sufixes <i>-i</i> , <i>-ium</i> e <i>-ariá</i>	63
13 - Los sufixes dels noms e adjectius d'agents	65
14 - L' <i>-e</i> finala de sosten (dins los cultismes e los manlèus)	73
15 - L'accentuacion dels cultismes, dels manlèus e de divèrsas formacions recentas	83
16 - Lo genre dels noms en <i>-a</i>	91
17 - Los noms pròpris internacionals	93
17.1 Presentacion	93
17.2 Mots adaptats	94
17.3 Mots estrangiers, non adaptats	98
17.4 Precisions tecnicas	100
17.4.1 Noms de païses en <i>-landa</i> , <i>-làndia</i> o <i>-land</i>	100
17.4.2 Noms de païses en <i>-stan</i>	100
17.4.3 Accentuacion dels noms pròpris en <i>-ia</i>	100
17.4.4 Gentilicis en <i>-i</i> <i>'-ia</i> o en <i>-ian</i> <i>-iana</i>	102
17.4.5 Gentilicis en <i>-èu</i> <i>-èa</i> , <i>-enc</i> <i>-enca</i> , <i>-ean</i> <i>-eana</i>	102
17.4.6 Gentilicis exotics	104

17.4.7 L'-z finala	104
17.4.8 Gestion dels sons [ʃ] e [tʃ]	104
17.4.9 Gestion de [dʒ]	105
17.4.10 Gestion del son [u]	105
17.4.11 Adaptacion del son [w] intervocalic	105
17.4.12 Adaptacion de [u] e [w] après vocala	105
17.4.13 Majusculas o minusculas?	106
17.4.14 Noms grècs femenins en -a, -e, -ada e -ida	106
17.4.15 Noms grècs en -às, -ès (tonics) o -as, -es (atòns)	107
17.4.16 Genre	107
17.4.17 Conservacion de t + i en occitan	107
17.4.18 Gestion de la letra h	108
17.4.19 Accent tonic en niçard e cisalpenç	108
17.4.20 Mots acabats amb -oa	109
17.4.21 Afinament de las solucions	110
17.4.22 Transcripcion de las lengas que s'escrivon en alfabet latin	110
17.4.23 Transcripcion de las lengas que s'escrivon pas en alfabet latin - Quadres de transcripcion dels alfabets arabi, grèc e cirillic	111
17.5 Lista de toponims internacionals	120

TRESENA PARTIDA - PRECISIONS SUBRE LO PROVENÇAU GENERAU, LO NIÇARD E LO VIVAROAUPENC 135

18 - Precisiones subre lo provençau generau, lo niçard e lo vivaroaupenc	137
18.1 Presentacion	137
18.2 Distribucion de è larga e de e/é estrecha	138
18.3 Rescòntres de vocalas en niçard	140
18.4 Rescòntres de vocalas en vivaroaupenc	141
18.5 Lo diftong [iw] en vivaroaupenc	141
18.6 Formas referencialas de quauquei mots gramaticaus	142
18.6.1 <i>Amb/emb, ont/dont</i>	142
18.6.2 La conjoncion <i>o/ò</i>	143
18.6.3 Lei pronomes <i>li, i, o</i>	143
18.6.4 <i>Mas/mai</i>	144
18.6.5 <i>Benlèu, bensai</i>	144
18.6.6 Lei possessius niçards	144
18.7 Formas referencialas de quauquei desinèncias	144
18.7.1 Lei pluraus en -ei, -eis	144
18.7.2 Lei pluraus niçards en -i, -u	145
18.7.3 Lo plurau cisaupenc	145
18.7.4 La terminason verbala -as (-es) en provençau generau e en niçard	146
18.8 Evitacion deis italianismes diglossics	146
18.8.1 Principi	146
18.8.2 Formas en -o legitimadas	147
18.8.3 Formas en -o desconselhadas	147

18.8.4 Sufixe <i>-esa</i>	147
18.8.5 Sequéncias <i>ce, ci, ge, gi</i>	147
18.8.6 Mantenement de <i>u</i> latina dins lei cultismes	147
18.8.7 Autreis exemples de formas autenticas e d'italianismes superflús	147
18.9 Precisions divèrsas	148
18.9.1 <i>Siá (siegue)</i>	148
18.9.2 Consonantas eufonicas	148
18.9.3 <i>Aduire, noirir, poirir</i>	148
18.9.4 <i>E-</i> protetica	148
18.9.5 <i>Tròp, còp, cap</i>	149
18.10 Remembrança de convencions ja existentas	149
18.10.1 Evitacion dei francismes diglossics	149
18.10.2 Lo grop <i>'-ia</i> finau	149
18.10.3 Lei grops <i>-iá, -iás, -ián</i>	149
18.10.4 Lei terminasons verbalas <i>-an</i> e <i>-on</i>	150
18.10.5 La terminason <i>-ion</i>	150
18.10.6 Lo grafèma <i>tg/tj</i> e lei terminasons <i>-tge, -che</i>	150
18.10.7 La pronóncia diftongada de <i>ò</i>	150
18.10.8 Lei grops de consonantas amb assimilacion e amudiment	151
18.10.9 L'ortografia de <i>Niça</i> e de <i>niçard</i>	151
18.10.10 La pronóncia de <i>e</i> davant <i>lh</i> e <i>nh</i>	151
18.10.11 Lo vèrb <i>chamjar</i>	152
18.10.12 La pronóncia de <i>l</i> intervocalica	152
Glossari	153
Referéncias	155

CONVENCIONS E ABREVIACIONS

Una vocala solinhada pòrta l'accent tonic: *geografia*, *cònsol*.

SIMBÒLS

*	forma desconselhada
°	forma ipotetica, non atestada
§	paragraf, seccion
<	ven de
>	engendra

ABREVIACIONS

adj.	adjectiu
alem.	alemand
anc.	ancian, ancianament
auv.	auvernhat
cat.	catalan
cis.	cisalpenc (vivaroalpenc de las Valadas Occitanas, estat italian)
esp.	espanhòl
f.	nom femenin
FEW	<i>Französisches etymologisches Wörterbuch</i> (Wartburg)
fr.	francés
gas.	gascon
ind.	indicatiu
it.	italian
lat.	latin
lem.	lemosin
lg.	lengadocian
m.	nom masculin
niç.	niçard
<P>	recomandacion provisòria e en cors d'estudi
port.	portugués
pro.	provençal
s-a.	sens article definit
subj.	subjontiu
TDF	<i>Lou Tresor dóu Felibrige</i> (Mistral)
va.	vivaroalpenc

SIGNES FONETICS E FONOLOGICS

La notacion *fonetica* dels sons es entre cròcs dreches []. La notacion *fonologica* dels fonèmas es entre barras clinas / /. Se seguís las convencions de l'alfabet fonetic internacional (AFI). Los signes de l'alfabet fonetic internacional son similars per notar los sons e los fonèmas. Los leigiers que son pas acostumats a la lingüística poiràn comprene l'essencial de

las preconizacions del CLO sens èstre obligats de conèisser aquestas nuanças entre *sons* e *fonèmas* (ça que la explicam aquestes tèrmes dins lo glossari en fin d'obratge).

Signe	Valor (valor per default en lengadocian, levat s'òm mençona una altra varietat d'occitan)
[']	accent tonic sus la sillaba seguenta: ex. [ˈta], [ˈmi]...
<i>Vocalas</i>	
[a]	a dins <i>astre</i>
[ɔ]	en lemosin e en nòrd-auvernhat, a pretonica dins <i>partir</i> (son intermediari entre [a] e [ɔ])
[ɛ]	è larga dins <i>tèma</i>
[e]	e, é estrecha dins <i>remandar, acte</i>
[ə]	vocala nèutra: <ul style="list-style-type: none"> · e, é del nòrd-auvernhat dins <i>fetge</i> · -e finala o -a finala del gascon occidental dins <i>acte, aiga</i> · -a finala del provençal marselhés dins <i>aiga</i>
[i]	en sud-auvernhat, e, é fòrça estrecha dins <i>fetge</i> , son intermediari entre [e] e [i]
[i]	i dins <i>imatge</i>
[ɔ]	ò dins <i>negòci</i>
[u]	o dins <i>tot</i>
[y]	u dins <i>luna</i>
[œ]	- ue en lemosin dins <i>fuelha</i> - uè en auvernhat dins <i>fuèlha</i>
[ˠ]	indica que la vocala precedenta a un gra variable de nasalizacion segon los parlars; pòt èsser una vocala seminasala o completament nasala. Ex. [aˠ, uˠ, eˠ, iˠ, ɔˠ, uˠ, yˠ]; eˠ, iˠ, ɔˠ, uˠ, yˠ] ¹
[:]	indica que la vocala es longa, ex. [aː, uː, eː, iː, ɔː, uː, yː]; en lemosin <i>chas</i> [tsaː], <i>nòstra</i> [nɔːtrɔ]

Glides (o semivocalas o semiconsonantas)

[j]	i dins <i>faire, gaia, corrièr</i> (son nommat "iòd")
[w]	u dins <i>Euròpa, taure, lingüística</i>
[ɥ]	u dins <i>nuèch</i>

¹ Tanben la seminasalizacion se pòt notar [a˜, u˜, e˜...] dins una altra interpretacion de l'AFI, mentre que la nasalizacion completa se nòta [ã, ù, ě...].

Consonantas

- [c] dins certanas varietats de gascon, son palatal de **-th** dins *navèth, bèth*, e de **ch** dins *chanca*; son similar a la sequéncia [t] + [j]
- [tʃ] dins certanas varietats de gascon, son palatal de **tg, tj** dins *viatjar, viatge*; son similar a la sequéncia [d] + [j]
- [b] **b** oclusiva (sens friccion de l'aire) dins *embalatge*
- [d] **d** oclusiva (sens friccion de l'aire) dins *granda*
- [g] **g** oclusiva (sens friccion de l'aire) dins *languir*
- [β] en lengadocian e en gascon, **b** e **v** fricativas (amb friccion de l'aire) dins *loba, aver*
- [ð] en lengadocian e en gascon, **d** fricativa (amb friccion de l'aire) dins *nadar*
- [ʎ] en lengadocian e en gascon, **g** fricativa (amb friccion de l'aire) dins *rega, lagui*
- [h] en gascon, **h** fricativa (amb friccion de l'aire) dins *har*
- [ʒ] en gascon oriental, **j** dins *jaune, gelar*
- [ʃ] **sh** dins *ashish, Aush*
- [dʒ] - dins fòrça varietats de lengadocian, de provençal e de vivaroalpenc, **j** dins *jaune, gelar, adjectiu*
- en auvernhat, **j** palatala davant *i, u*, coma dins *jurar, agir*
- [tʃʰ] - **ch** dins *ponchut*
- en auvernhat, **ch** palatal davant *i, u*, coma dins *China, ponchut*
- [ʎʰ] **lh** dins *familha*
- [ŋ] en lengadocian e en gascon, **n** dins *trionf, anfiteatre*
- [ŋ] en lengadocian e en gascon, **n** dins *venga, banca*
- [ɲ] **nh** dins *sonhar*
- [r]² **r** apicala brèva (batuda) dins *dire*
- [rr]³ **rr** apicala longa (vibranta) dins *tèrra*
- [ʀ] en provençal general, en niçard e dins certanas varietats del nòrd-occitan, **r** uvulara dins *mar, ròda, grand, tèrra*
- [s] **s** dins *sol, massa, dança*
- [v] en nòrd-occitan, en provençal general e en niçard, **v**

Los autres signes fonetics qu'utilizam aquí, [f, k, l, m, n, p, t, z], pausan pas ges de dificultat d'interpretacion.

² Tanben [r] se pòt notar [r] dins una altra interpretacion de l'AFI.

³ Tanben [rr] se pòt notar [r] dins una altra interpretacion de l'AFI.

AVANTDIRE

Es costumier entre los occitanistas de se plànher de l'incompletud o de l'instabilitat de la nòrma. I a pr'aquò quicòm de pièger que l'instabilitat o l'incompletud, es l'idèa de l'instabilitat e de l'incompletud... Dins los faches, per qual vòl prene las causas sens passion, las formas comunas de l'occitan e almens la grafia de la lenga son pro fixadas e definidas. Digam que son fixadas a l'auçada de çò que demanda un bon foncionament social. L'incoerència observada dins las practicas d'escritura s'apren mai que mai a l'ignorància, e lo malaise al pessimisme qu'a l'absència objectiva de fixacion.

L'ignorància causa de confusion, per part es ignorància de la lenga e pas de la grafia o de la nòrma. De la combatre implica lo desenvolopament de l'ensenhament de l'occitan, inicial e contunhat, objectiu essencial mas que passa la competència del *Conselh de la Lenga Occitana* (CLO), e mai sos membres i contribuiscan totes dins las institucions o associacions que ne son membres.

L'ignorància e lo pessimisme seràn pasmens utilament combatuts se los occitanistas preocupats de la lenga e de sa regulacion son ben convencuts eles que dispausan fonamentalament d'una fixacion normativa clara e sufisenta, e se, en n'essent convencuts ne sabon convèncer los autres. Se tanben e evidentament fan passar lo messatge que los usatges codificats son pas los enemics mas los complements e finalament los ajutòris dels usatges espontanèus e informals.

Dempuèi 1996 que se fondèt, lo *Conselh de la Lenga Occitana* a fach de bon trabalh e util. Cal ramentar que quand se creèt l'occitanisme viviá dins lo sentiment d'una mena d'esquisma a prepaus de saber « consí fixar una normalizacion coherenta » o « cossí fixar una normalisacion coèrenta ». Lo CLO permetèt de resòlver dins lo consensus los ponches concrets de divergència e totes s'acordèron e s'acòrdan encara per trabalhar a « cossí fixar una normalizacion coherenta ». Tanben lo Conselh reglèt la question subreinvestida de la grafia del mot « image » o « imatge ». Ara tot aquò es reglat, e lo quite Robèrt Lafont (que sabèm coma teniá a *image*...) escriu conscienciosament e disciplinadament « un imatge » dins sas òbras recentas, Jacme Taupiac el forma desenant escrupulosament en « -izar » los neologismes que sas cronicas n'an mestier. Mai que mai, quand l'incoerència persistís, es venguda insignificanta, desprovesida de l'enjòc ideologic que l'empoisonava d'escondons.

Ara cal evitar que lo desapassionament de la question acresca lo sentiment de confusion. Es essencial de remplaçar la polarizacion polemica sus qualques detalhs per lo mestreg apasimat de l'ensem de la nòrma grafica e, quand ne vira, de la nòrma linguistica de l'occitan.

Per aquò, en mai de resòlver de divergèncias e d'atudar las pelejas que las divergèncias noirissían e se'n noirissían, lo CLO menèt un trabalh essencial de recapitulacion e de reglatge de la nòrma. O faguèt en prenent lo temps que permetèt la difusion a un cèrt nombre d'actors essencials e en prenent lo temps per los

escambis, quelques còps agres mas sempre utils. Sesilha après sesilha e entre las sesilhas, en relevant las mancas e las incoeréncias, Domergue Sumien s'es fach amb rigor e paciéncia, lo secretari d'aquela sintèsi. L'a noirida de las reflexions sistematicas que menava per la preparacion de sa tèsi que se debanèt dins lo temps de foncionament del Conselh. Li devèm de poder uèi presentar al public un document clar e practic que permetrà a totes que de bona fe dobtan sul reglatge de la grafia classica de l'occitan de seguir una causida collectiva. S'agís ben d'un reglatge basicament grafic, esperlongat dels reglatges linguistics minimalis de l'usatge modèrne de la lenga (tocant en particular la neologia sabenta).

Aqueste document a per vocacion d'èsser mes a disposicion de totes. Es disponible en linha mercé a la revista *Linguistica Occitana* e a Gianni Vacca que l'aculhisson; e encoraçam, lo CLO, sa reproduccion (fidèla) e sa difusion per totes los mejans que semblaràn apropiats. Sèm conscients ça que la qu'un document aital, ni per èsser largament difusat e escampilhat, es pas qu'una solucion provisòria e una etapa. Es per son integracion dins d'instruments normals de referéncia linguistica qu'una fixacion normativa fonciona normalament. Un usancier del francés consulta pas lo luòc internet de l'*Académie Française* o d'una comission de terminologia quand a un dopte sus un ponch ortografic: agacha un diccionari d'usatge e aqueles diccionaris presentan de solucions coerentas.

Lo CLO a complida l'òbra que se podíá complir dins una logica de consensus e de reglatge qu'èra la de sa fondacion. Se pòt pas anar mai luènh qu'amb doas condicions.

Una condicion es lo desvolopament pels occitanistas e en occitan de trabalhs linguistics scientifics o almens rigoroses e metodicis. S'agís de se donar los mejans de produire d'espleches d'usatge, de referéncia e de qualitat: diccionaris e gramaticas. I caldrà saber integrar la dimension normativa e la dimension descriptiva, per tal que la lenga normada servisca per classar e explicitar la lenga descricha, que la realitat oral e textuala descricha de l'occitan fondamente los usatges normats dins la realitat de la lenga, dins lo temps e l'espaci. Avèm los instruments istorics de l'estudi de l'occitan, diccionaris, descripcions, atlases, sens doblidar la sintèsi de Ronjat. Avèm los instruments tanben de l'estudi del domeni galloromanic (pensi a l'FEW), e mai del domeni romanic. Avèm d'instruments d'usatge d'urgéncia, sovent faches amb consciéncia e la volontat de servir la lenga e sa vida. La plaça manca per los citar totes e fariá d'òl de macar qual que siá per un oblit. D'unes que i a fan explicitament referéncia a las causidas del CLO. Mas l'enjòc ara es de se donar en occitan d'instruments de referéncia incontestables. Es lo pas que l'occitan passèt pas dins sa renaissença al sègle XIX. La literatura floriguèt e compliguèt fins a un cèrt ponch lo prètzfach que se bailèt de reabilitacion de la lenga d'òc. Mas los intellectuals occitanofòns faguèron pas lo pas d'emplegar l'occitan coma metalenga a l'encòp de la promocion de la lenga e de son estudi. En francés s'estudièron e se publiquèron los Trobadors. En francés s'estudièron e se descriguèron los dialèctes occitans. En francés o en alemand, en italian, en anglés. La *Revue des langues romanes* publiquèt de

literatura d'òc a costat de la linguistica e polemiquegèt amb la *Romania* parisenca a prepaus del limit linguistic, mas publiquèt pas de linguistica o de critica en occitan abans los ans 50 del sègle 20. Un poèta, lo quite Frederic Mistral, carguèt la tasca de redigir un diccionari de sintèsi a l'encòp descriptiu e d'usatge, ont la lematization normativa (segon lo provençal literari) servís d'ossada per integrar tant la neologia coma l'informacion descriptiva (dialectologica e textuala). *Lou Tresor dóu Felibrige* es pasmens un diccionari bilingue, ont l'occitan s'explicita per la traduccion al francés o la definicion en francés. Ni per aquò demòra aquel diccionari una referéncia indespassada de la lexicografia occitana e se sap çò qu'Alibèrt li deguèt per elaborar son diccionari « segon lo lengadocian » que son aportacion decisiva es mai que mai grafica coma se sap. Amodat per l'exemple catalan, Alibèrt escriguèt pr'aquò sa *Gramatica occitana* en occitan. En occitan puèi se publiquèron las brocaduras que presentan los principis de la grafia occitana. Ara s'agís de provesir la lenga occitana d'instruments de referéncia en occitan. Lo prètzfach es immens e las condicions per lo complir multiplas. Una d'aquelas condicions es de n'acabar amb la discussion de la codificacion per passar a l'utilizacion sistematica de la forma codificada de la lenga.

A costat d'aquel trabalh scientific, una altra condicion del necessari despassament de l'òbra del CLO es politica. Es mestier que de causidas normativas, fins ara portadas essencialament per lo bon voler e lo sens de la responsabilitat dels actors (e finalament es miracle qu'ajam pas mai de confusion que n'avèm), recépien la validacion d'una reconoissença per de collectivitats territorialas occitanas e las institucions que ne dependon.

En publicant aqueste document de sintèsi lo CLO senhala lo trabalh fach, dona un instrument immediatament util e pausa una pèira d'espèra. Lo CLO a ben jogat lo ròtle que s'èra donat. Per anar mai luènh cal qu'un CLO renovat o una altra estructura prenga la relèva. Per èsser eficaça e far realament avançar la situacion de la lenga, la novèla institucion o lo novèl CLO deurà èsser ligat als luòcs de competéncia e d'intervencion linguistica (associacions, ensenhament, universitats), deurà èsser reconegut de qualque biais per las collectivitats territorialas, las Regions bèl primier, qu'an entreprés una prefiguracion de politica linguistica en favor de l'occitan, deurà enfin se donar los mejans de produire o de s'associar a la produccion d'instruments de referéncia incontestables en matèria de lenga occitana. La *Comission deth traductor* a rebut del *Departament de Cultura e Ensenhament del Conselh Generau d'Aran* e de l'*Oficina per l'Occitan en Catalonha* (creada a la Generalitat de Catalonha après l'oficializacion de la lenga occitana) la mission de fixar las causidas linguisticas e graficas d'un traductor automatic catalan-occitan en collaboracion amb una empresa d'engenhariá informatica. Los membres d'aquela comission son de linguistas amb de perfils de competéncia pro diversés e son mandatats per las Regions occitanas de tres estats ont l'occitan se parla. La *Comission deth traductor* recampa doncas la competéncia, la validacion politica e la perspectiva d'una realizacion concreta. A sauput en mai evitar las proclamacions ufanosas que fan nàisser d'inutills enjòcs de prestigi e de poder. Aquela estructura es una bona

prefiguracion, çò'm par, de l'institucion que nos caldrà desenant far foncionar per contunhar l'òbra del CLO, que siá aquela institucion lo CLO meteís o una altra estructura.

Ara per ara, la presenta sintèsi marca un camin percorregut e nos convida a anar mai luènh. Fòrça mai luènh.

Patric Sauzet

President del CLO

ASSABER

Aquesta síntesi es una guida dei questions de nòrma que mai sovent se pausan entre leis usatgiers de la lenga occitana e que lo Conseu de la Lenga Occitana li prepausa de solucions. Aicí lo legeire trobarà totei lei decisions que lo CLO a presas fins ara.

En editant aqueste recuelh, volèm respòndre au desir d'una partida importanta dau public renaissentista que nos reclamava un còmpte rendut complet sus lo trabalh normatiu. Especialament, volèm satisfaire la demanda de l'associacion *Lingüistica Occitana* que publica la revista electronica dau meteis nom e qu'organiza cada an l'*Obrador de Lingüistica Occitana* (www.revistadoc.org). Parier, nòstre amic Gianni Vacca consagra aimablement un sit web au CLO dempuei quauqueis ans, ont ja se troban certanei preconizacions dins l'òrdre cronologic, e desenant aquesta síntesi i trobarà naturalament sa plaça (www.geocities.com/guilhem_nou).

Aqueste document es pas una gramatica de la lenga. Pasmens pòt servir de complement util ai gramaticas e ai manuaus que ja existisson. En particular, a la vocacion de s'associar amb la *Gramatica occitana* de Loís Alibèrt (1935) qu'es a l'origina de la nòrma classica.

La màger part dei capítols son de regularizacions e de precisions per la nòrma classica (iniciada per Alibèrt) que ja lo legeire la coneis dins sei grands principis. Pasmens avèm estimat necessari de fornir de recapitulacions completas subre quauquei ponchs coma l'alfabet, l'accentuacion, lo trèma, lo jonhent, lei mots compausats, l'*-e* de sosten e lei noms pròpris internacionaus.

Lei ponchs tractats aici s'organizan per tèmas e non pas dins l'òrdre cronologic ont lo CLO leis a resouguts. S'agropan en tres partidas:

- La primiera partida tracta la *nòrma ortografica* —o l'*ortografia*— valent a dire lei recomandacions sus la maniera d'escriure.
- La segonda partida tracta la *nòrma orala* o *nòrma lingüistica*⁴, çò es lei recomandacions sus la maniera de dire (la forma dei mots, la prononciacion, de còps la sintaxi; vejatz perein l'explica au començament d'aquela partida).
- La tresena partida compren de precisions *orales e ortograficas* que pertòcan especialament lo provençau generau, lo niçard e lo vivaroaupenc.

Lei recomandacions dau CLO an la vocacion d'èsser durablas per fin d'estabilizar e de refortir la practica de la lenga. An donc una valor normativa e decisionala. Quauquei ponchs, pasmens, son encara a l'estudi e lei marcam amb lo signe <P> (provisòri): son de començanças de respònsas que poirían recebre quauque precision o melhorament de detalh.

S'es chausit una redaccion qu'assaja d'èsser accessible a un public larg e cultivat, sens faire de formalisme excessiu, mai tot en demorant rigorosa. Un glossari finau explica quauquei tèrmes tecnicos.

⁴ Leis especialistas utilizan lei tèrmes *nòrma lingüistica* o ben *nòrma orala*, en foncion dau biais d'enfaciar la question dins la recèrca en lingüistica.

Lo compilaire a vougut far un *còmpte rendut* objectiu dei decisions que lo CLO a presas durant seis acamps. Cada decision se prenguèt après de fasas menimosas d'analisi e de discussion. Ansin l'obratge resulta dau trabalh collectiu dau Conseu de la Lengua Occitana. Certanei capítols son d'adaptacions de documents redigits per de sòcis divèrs dau CLO. Totei lei sòcis an pogut consultar lo manuscrit e i faire d'observacions avans sa publicacion.

La nòrma classica, fixada per Loís Alibèrt e regularizada per lo CLO, sempre s'es concebuda per permetre de cultivar totei lei varietats de l'occitan: tant la varietat referenciala coma l'ensem dei dialèctes e mai lei parlars locaux. Leis usatgiers son liures de chausir la mena d'occitan que vòlon utilizar en foncion dei situacions de comunicacion.

Lei preconizacions dau CLO evòcan de còps la varietat referenciala, que se pòt sonar *occitan larg*, *occitan referenciau* o *occitan estandard* segon leis autors (vejatz pus luenh la *Declaracion de principis*). La tòca d'aquela lenga comuna es de facilitar la comunicacion interdialectala e de conquerir totei lei *foncions* lingüísticas de la societat modèrna. Pron d'especialistas pensan que l'*occitan larg* pòt inclure: 1° un tipe globau de basa lengadociana (intermediari entre leis autrei dialèctes), 2° de tipes referenciaus regionaus que tenon còmpte dei koinès literàrias dialectalas. Dins aqueu dispositiu, totei lei grands tipes regionaus de l'occitan rèstan egaus en valor e en dignitat. Amb aquò, l'*occitan larg* a la vocacion de s'acordar amb lei recomandacions dau CLO, mai en i operant una seleccion pus precisa dei formas. Ara per ara, lo CLO a pas encara fixat la totalitat de l'*occitan larg* mai presenta ja certanei formas "referencialas" qu'an la vocacion de caracterizar l'*occitan larg*.

D'ara enlà, quina que siá la mena d'occitan —larg o locau— que leis usatgiers chausisson de cultivar, lo trabalh dau Conseu marca una avançada tecnica. Permet a la lenga nòstra de se difusar pus eficaçament gràcias a de convencions pus claras.

Disi mei grandmercés a Joan Barceló, director de la revista *Lingüística Occitana*, qu'a tornat legir menimosament lo manuscrit e qu'a encoratjat sens relambi la publicacion d'aqueste trabalh. Pereu mercegi tot plen Gianni Vacca per son sosten au trabalh dau CLO e per li aver donat d'ora una accessibilitat en linha, sus un sit de granda qualitat.

Domergue Sumien
Tolon, 2007

DECLARACION DE PRINCIPIOS

Tèxt adoptat a l'acte oficial de fondacion del Conselh de la Lengua Occitana, a Tolosa, lo 7 de junh de 1997

Al moment qu'arrèsta sa primièra composicion e que comença sos trabalhs, cal que lo *Conselh de la Lengua Occitana* faga precis l'encastre de son accion, en seguent qualques definicions generalas simplas, senadas e assolidadas de l'ensenhament actual de la linguistica e de la sociolinguistica.

Tota lenga se definís non pas tan solament segon de critèris linguistics estrictes e scientificament recebuts, que, ça que la, lo sieu establiment exigís, cossí que siá, que sián classats los faches, e que d'unas que i a sián privilegiats. Tanben se constituís una lenga segon de critèris sòcioculturals e culturals, e al dintre d'un procès istoric. Per çò qu'es de l'occitan contemporanèu:

1 - Sa renaissença literària del sègle XIX, inegala segon las regions, espeliguèt al tèrme d'un procès de pèrdia d'identitat dins la consciéncia dels usatgièrs e de desvalorament social multiseclar. La paraula de "patés" e mai lo replegament sus d'usatges microdialectals marcavan clarament la resulta d'aquel procès. Encara aquesta situacion demòra coma un eiretatge del passat e la podèm rencontrar sul terren. A ela se pòdon aprener de refusos de reconeissença d'identitat dins una opinion mal informada, e mai en cò dels especialistas de la dialectologia, coma ne coneguèrem al sègle XIX dins l'encastre ideologic francés: aital se poguèt parlar de "pateses franceses", de "parlars romanics del Sud". Contra aquel refús de reconeissença, la tradicion literària a uèi establít l'existéncia d'una aira linguisticoculturala, que longtemps demorèt de mal nomenar: Miègjorn, Provença largament entenduda, Occitània.

2 - Despuèi ara mièg sègle, lo tèrme de "lengua occitana", vengut oficial en França per la lei de 1951, dicha "Lei Deixonne", a fach camin de s'impausar, qu'es comòde e univòc. Dins una accepcion de pura linguistica descriptiva, fa pas que classar ensems, amor de lors afinitats e de l'astrada que lor es comuna, los parlars reconoguts dins lo terren, parlars puèi distribuïts en airals dialectals, segon un acòrdi plan general. Aital lo mot "occitan" es acceptable e acceptat independentament de tota vista istorica sus l'avenidor d'aqueles parlars. La comunitat scientifica l'a adoptat, que siá l'*Associacion Internacionala d'Estudis Occitans*, l'Universitat (títols de catèdras, designacion de la seccion del CNU, concorses de recrutament), los organismes collectius de recèrca e de dinamizacion culturala (*Institut d'Estudis Occitans*, CIDO-CADO, *Grop d'Iniciativa per un Diccioniari Informatizat de la Lengua Occitana*: GIDILÒC, *Servici de la Lengua occitana*: S.L.O. e lo recentament nascut *Institut Occitan* a Pau).

3 - Concurrentament, e sus un autre plan, s'entreprenguèt tre la debuta del sègle XIX una òbra de restauracion, de seleccion e de normativizacion dels parlars

occitans, que primièr e subretot obrèt sus l'eschrich. Aquel prètzfach, coma dins d'autres domenis linguistics, foguèt traversat (e encara o es) de vistas regionalas o de l'intervencion d'individús que, segon divèrses vejaires istoricoculturals, se pensèron investits d'una vocacion de "normalizaires". Pr'aquò, dempuèi ara mièg sègle tanben, un acòrdi pro general s'es fach sus las nòrmas d'escritura adoptadas per l'*Institut d'Estudis Occitans* quand se creèt. Aquelas se son puèi impausadas als escriveires e a l'ensenhament dins la màger part del domeni.

4 - Aquela definicion globala de la lenga e lo trabalh de normativizacion daissèron per costat lo domeni catalan. D'efièch, e mai pòscan establir los linguistas a quin ponch s'atanhon los dos domenis, e mai sián aqueles domenis de mal destriar culturalament dins la primièra fasa qu'existiguèron (sègles XI e XII), es causa plana e senada de reconóisser que lo catalan coneguèt sèt sègles de vida administrativa e literària autonòma, qu'instituiguèt de caractèrs pròpris e que se n'enseguèt una normativizacion modèrna pròpria. Es vengut uèi indefugible de reconóisser dins lo catalan una lenga distinta de la lenga occitana, foguèsse per l'inscriure dins una aira mai larga d'occitanoromanic, e sens prejudjar dels aprigondiments de relacions, culturalament instituits, que l'avenidor pòt portar. Aquò val naturalament per totas las formas del catalan, compresas las del País Valencian.

5 - Demest los tres airals reconeguts dins l'ensem occitan (airal gascon, airal nòrd-occitan, airal sud-occitan), es clar que l'airal gascon es lo mai original (originalitat que creis a flor e mesura que se camina cap al sud-oèst), tant que per d'unes linguistas que i a, lo gascon fa una lenga de per se. Es senat de reconóisser aquesta originalitat, mas sens quitar de considerar que, despuèi l'Edat Mejana, al sens contra del catalan, lo gascon visquèt e encara viu dins l'aira occitana. Despuèi cinquanta ans la solucion foguèt trobada de l'escriure segon la nòrma occitana sens escafar son originalitat. Uèi aquesta solucion a capitat d'en plen en cò dels escrivans, dins la premsa e dins l'ensenhament; un poder autonòm l'establiguèt dins la Val d'Aran.

6 - L'airal nòrd-occitan pausa qualque problèma especific: similitud e interferéncia amb los parlars d'oïl sus sa frontièra septentrionala, pesada mendre de la creacion literària, esparpalhament dialectal, retards preses dins la mesa al ponch d'una normativizacion eschicha, resisténcia a la miègjornalizacion de la decision. Mas tot comptat, l'autenticitat de la nòrma occitana tanben dins aquel ròdol, e mai la legitimitat de l'expression "lenga occitana" i fan uèi l'objècte d'una larga consentida que la caldrà instituir. Las temptativas en sens contra son pas pro fòrtas, socialament e culturalament, que pòscan desvirar aquel movement d'ensem.

7 - L'airal sud-occitan conoguèt un accident particular en Provença. E mai aguèsse Provença participat pro d'ora, amb una preséncia decisiva, a la vida comuna de l'escritura occitana, s'atròba qu'al sègle XIX, aprèp plan trantalhar, Mistral e los

felibres van instituir una nòrma d'escritura que s'aluènha de la tradicion e que sas òbras l'an assolidada, quitament dins l'ensenhament universitari. Ça que la, partent d'una altra causida que faguèron d'un escrivans que i a, dempuèi ara cinquanta ans, una normativizacion dels parlars de Provença dins un sens de comunitat occitana foguèt entrepresa e serviguèt a l'escritura d'òbras literàrias novèlas, tanben a una practica de premsa e d'ensenhament. En fach pro d'òbras provençalas marcantas escrichas dempuèi trenta ans son en grafia classica, que d'èsser aital grasida dels escriveires se'n tròba legitimada. Lo *Conselh de la Lengua Occitana* s'interessa a la normativizacion de l'occitan de Provença, tanplan reconesca qu'existisson ara, còsta una de l'autra, doas nòrmas concurrentas en Provença.

8 - Cal considerar doas zònas pichonas, originalas per de rasons sòcioistoricas tant coma linguisticas: l'airal nòrd-occitan politicament italian e l'airal de l'anciana Comtat de Niça. Dins los dos airals, ni la designacion globala d'"occitan", ni la comunitat de solucion normativa semblan pas empachadas pels faches de terren. Tanben i son ara largament acceptadas, lo sol problèma essent de s'acordar sus de formas d'aplicacion, question qu'es dins la vocacion del *Conselh de la Lengua Occitana* de se n'entreviar e de contribuir a resòlver, en collaboracion amb las gents de l'endrech.

9 - Una vista globala de l'astrada culturala e mai politica occitana, tanben de consideracions practicas recentament aparegudas, coma la forma dels tèxtes que circulan dins tot lo domeni sens mençon de son origina, o encara la demanda d'un ensenhament accelerat que pertoguèsse tot lo domeni, menèron, coma se podiá naturalament esperar, a pausar la necessitat d'un occitan comun "de referéncia". La solucion que mai generalament se preconiza es un lengadocian central, per de rasons mai linguisticas que non pas estrictament geograficas. Manca pas de rescontrar de resisténcias. Lo *Conselh de la Lengua Occitana* entend qu'aquesta question siá pas evacuada, mas que deu èsser resolguda dins la presa en compte de sas dimensions sòcioistoricas e de l'avançament de la consciéncia de la societat occitana.

COMUNICAT

Tèxt adoptat a l'acte oficial de fondacion del Conselh de la Lengua Occitana, a Tolosa, lo 7 de junh de 1997

Lo trabalh menat dins la SEO puèi dins l'IEO aprèp sa fondacion en 1945 a permès de donar a l'occitan una nòrma grafica modèrna, coerenta, eficaça e autonòma. L'òbra de Loís Alibèrt es reconoguda per totes coma centrala dins la bastison d'aquel esplech. Son òbra acaba e corona un trabalh de renaissença e de recuperacion de dignitat linguistica que i contribuiguèron cadun de son biais, e a través de contradiccions e d'esitacions que la dificultat sociala de l'entrepresa podí pas mancar de far nàisser, Onorat, Mistral, Ros, Estieu, Perbòsc. L'òbra d'Alibèrt foguèt puèi esperlongada e precisada pels trabalhs de Pèire Bèc, de Robèrt Lafont, d'autres mai. Aiçò es lo ben e l'eiretatge comun de totes los occitanistas e en general de totes los qu'òbran per la causa de la lenga d'òc.

Sul fons d'aquel aquesit collectiu incontestable e incontestat, s'installèron dempuèi una quinzena d'ans qualques divergèncias de detalh qu'opausèron diverses luòcs de promocion intellectuála e practica de la lenga d'òc.

Lo pes real d'aquelas divergèncias es pauc de causa. Mas èra un signe e una encausa de malaise, d'atissament, de polemicas vanas e estèrlas. Es la rason perqué, venguts d'una granda varietat d'horizonts, los membres del *Conselh de la Lengua Occitana* se son recampats per las reduire. Restablir una unitat completa dins l'usatge de la grafia occitana es lo primièr pas, simbolicament fòrt, que fan uèi. Lo *Conselh* permet puèi de pausar un luòc de gestion de la nòrma linguistica de l'occitan, que, en essent aquela lenga desprovesida del supòrt d'una institucion politica, se pòt pas establir que per lo consensus e la cooperacion. Per la granda diversitat de sensibilitats que recampa ja, e que velharà a manténer, lo *Conselh* deu pas mancar de recebre l'adesion de totes a son òbra. Aquela adesion enfortirà l'autoritat del *Conselh*, e l'autoritat del *Conselh* ajudarà en retorn l'ensem de las iniciativas en favor de la lenga occitana.

Lo *Conselh de la Lengua Occitana* entend, complit son primièr prètzfach de liquidacion de las ocasions de garrolhas bufècas, obrar a donar a l'occitan la regulacion linguistica que li fa mestier, sens interferir amb lo trabalh de las institucions, de las associacions e dels organismes existents, encara mens en s'i substituissent. Delai de l'esplech graphic, basa primièra e indispensable, s'agís de trabalhar a fixar de formas de lenga que permetan la vida de l'occitan dins la societat de uèi, sa recuperacion e sa difusion sociala larga. Se sabèm far viure lo *Conselh de la lenga*, mostrarem que sèm, nosautres Occitans, capables, sens constrencha de lei ni d'Estat, d'obrar a la vida e a l'autonomizacion de la lenga nòstra e de la nòstra cultura.

Primièra partida

Nòrma ortografica

CAPÍTOL 1

LAS LETRAS DE L'ALFABET E LOS SIGNES DIACRITICS

1.1 <P> Noms de las letras

Dins la tradicion occitana, se pòt metre totes los noms de letras al femenin, eventualament al masculin.

Una altra possibilitat, que correspond a l'usatge de las *Leys d'Amors* (gramatica occitana del sègle XIV), es de far femininas las vocalas (*una i...*), las letras que son nom s'acaba per *-a* (*una èfa, una acha, una èna...*) e las autras masculinas (*un te...*).

A	a (f/m)
B	be (f/m), be nauta (f), be naut (m) [<i>tanben</i> : be auta, be aut]
C	ce (f/m)
D	de (f/m)
E	e (f/m)
F	èfa (f/m)
G	ge (f/m)
H	acha (f/m)
I	i (f/m)
J	ji (f/m)
(K)	ca (f/m)
L	èla (f/m)
M	èma (f/m)
N	èna (f/m)
O	o (f/m)
P	pe (f/m)
Q	cu (f/m)
R	èrra (f/m)
S	èssa (f/m)
T	te (f/m)
U	u (f/m)
V	ve (f/m), ve bassa (f), ve bas (m) [<i>gascon</i> : ve, ve baisha, ve baish...]
(W)	ve dobla (f), ve doble (m)
X	ixa (f/m)
(Y)	i grèga (f), i grèc (m)
Z	izèda (f/m)

La distincion dels noms entre B = *be nauta* e V = *ve bassa* es subretot utila en gascon e en lengadocian, que pronóncian aquelas doas letras identicament.

Per las letras J e V, los noms mai generals son J = *ji* e V = *ve* o *ve nauta*. Coma alternativa, s'es prepausat tanben los noms J = *je i* e V = *ve u* qu'ajudarián los

cisalpencs a designar mai clarament los noms de letras occitans en fàcia dels noms de letras italians⁵.

Per la letra O, en mai del nom *o* [u], tanben s'es prepausat lo nom ò [ɔ].

Las letras K, W e Y s'emplegan sonque dins de mots estrangièrs, non adaptats o pauc integrats a l'occitan. Ex: *Wagner, wagnerian, Kenya, kamikaze, whisky...*

L'elision de l'article es possible davant un nom de letra: *Èstre de l'èfa. Títol sus l'i. Sabètz que pronóncii ben l'èrra. Faire d'èssas*. Se pòt far una ligason amb lo plural en provençal: *Metre lei ponchs sus leis* ⁶.

Dins l'usança costumiera, es excepcional d'escriure en entièr un nom de letra. S'escriu *rotlar l'r* (puslèu que: *rotlar l'èrra*), *una Y majuscula* (puslèu que: *una i grèga majuscula*).

1.2 Signes diacritics

L'occitan coneis cinc signes diacritics:

à è ò	l'accent grèu
á é ó í ú	l'accent agut
ï ü	lo trèma
ç	la cedilha
n·h s·h	lo ponch interior (en gascon <i>lo punt interior</i>), tipic del gascon (§ 6.4)

Los signes diacritics son obligatòris amb las majusculas, aquò fa la lectura mai aisida: *FÒRÇA, ANGLÉS, SOÏSSA, AÛRÓS, ÇÒ, IN·HÈRN, DES·HAR, Àustria, Índia, Èva, Òlt, Sant Çubran*.

⁵ En italian, G = *gi*, J = *i lungo*, V = *vu*.

⁶ Citacions adaptadas del TDF (*Lou Tresor dóu Felibrige*) de Mistral.

CAPÍTOL 2
ACCENT TONIC E ACCENT GRAFIC

2.1 Règla generala: los mots regulars

En règla generala, la plaça de l'accent tonic depend de las letras que son en fin de mot. Los mots que seguissen la règla generala son dites "mots regulars". Òm i pòt deduire la plaça de l'accent tonic, sens que siá necessari de lo notar amb un accent grafic.

a) L'accent tonic tomba sus l'avantdarrièra sillaba dins los mots acabats:

- per una vocala
- per una vocala seguida d'-s
- per una -n del plural, dins los vèrbs a la tresena persona del plural
- per doas vocalas (que fan un iat)
- per lo plural provençal en -ei (-eis davant vocala).

mots acabats per una vocala	mots acabats per vocala + s	vèrbs acabats per -n del plural	mots acabats per doas vocalas	plural provençal
-a	-as	-an	- <u>ia</u> (accent sus i)	-ei
-e	-es	-en	- <u>ua</u> (accent sus u)	-eis davant vocala
-i	-is	(-in: localisme)	...	
-o	-os	-on		
-u	-us			
exemples				
<i>p<u>i</u>sta</i>	<i>p<u>i</u>stas, p<u>a</u>rlas</i>	<i>p<u>a</u>rla > p<u>a</u>rlan</i>	<i>geograf<u>i</u>a</i>	<i>aqu<u>e</u>lei, aqu<u>e</u>leis</i>
<i>a<u>s</u>tre</i>	<i>a<u>s</u>tres, b<u>a</u>tes</i>	<i>p<u>a</u>rle > p<u>a</u>rlen</i>	<i>Russ<u>i</u>a</i>	<i>t<u>o</u>tei, t<u>o</u>teis</i>
<i>anal<u>i</u>si</i>	<i>anal<u>i</u>sis</i>		<i>estat<u>u</u>a</i>	<i>d'<u>u</u>nei, d'<u>u</u>neis</i>
<i>ped<u>a</u>lo</i>	<i>ped<u>a</u>los, ca<u>o</u>s</i>	<i>b<u>a</u>t > b<u>a</u>ton</i>	<i>assid<u>u</u>a</i>	
<i>aqu<u>e</u>lu (niçard)</i>	<i>v<u>i</u>rus, c<u>a</u>ctus</i>		<i>superfl<u>u</u>a</i>	

b) L'accent tonic tomba sus la darrièra sillaba dins los mots acabats:

- per una consonanta (seguida o non d'-s)
- per un diftong se terminant per -i o -u: (seguit o non d'-s).

mots acabats per una consonanta (seguida o non d'-s)	mots acabats per un diftong se terminant per -i o -u (seguit o non d'-s)
<i>partit, partits</i> <i>sovent</i> <i>antic, antics</i> <i>volum, volums</i>	<i>escandin<u>au</u>, escandin<u>aus</u></i> <i>producti<u>u</u>, producti<u>us</u></i> <i>papag<u>ai</u>, papag<u>ais</u></i> <i>parlar<u>ai</u></i> <i>estoi (gascon)</i> <i>lo saun<u>ei</u></i>

2.2 Emplec de l'accent grafic dins los mots regulars

Dins los mots regulars (los que seguisson la règla generala), las vocalas tonicas an los sons següents e las ortografias següentas:

vocalas largas (o dobèrtas)

vocalas estrechas (o barradas)

a [a]

è [ɛ] (en auvernhat e lemosin: [e])

ò [ɔ] (en niçard: [wa, ɔ])

e [e] (en auvernhat: [ə, ɪ])

o [u]

i [i]

u [y]

Cal escriure un accent grafic dins los mots regulars unicament:

- Per destriar lo son de l'*o* estrecha e lo son de l'*ò* larga. Per aquò far, se met un accent grèu sus l'*ò* larga: *corsà/còrsa*, *telefòn* (*telefon** se legiriá pas coma *telefòn*), *escòla* (*escola** se legiriá pas coma *escòla*)

- Per destriar lo son de l'*e* estrecha e lo son de l'*è* larga. Per aquò far, se met un accent grèu sus l'*è* larga: *aquèla/bèla*, *estèla/estèla*, *deca/pèca*, *complet/parlèt*, *tèrra* (*terra** se legiriá pas coma *tèrra*), *europèu* (*europèu** se legiriá pas coma *europèu*).

En lemosin, se fa pas de distincion clara entre lo son de l'*e* estrecha e lo son de l'*è* larga: totes dos se neutralizan en un fonèma unenc /e/. Dins los mots ont la plaça de l'accent tonic es regulara, l'ensem de l'occitan escriu una *è* amb accent grèu que se distinguís d'*e* (*bèla*, *parlèt*, *tèrra*, *europèu*), mentre qu'un usatge frequent en lemosin admet una *e* sens accent grèu (*bela*, *parlet*, *terra*, *europeu* / *bela*, *parlet*, *terra*, *europeu*).

2.3 Emplec de l'accent grafic dins los mots irregulars

2.3.1 PRINCIPI GENERAL

Dins los mots irregulars (los que seguisson pas la règla generala de plaçament de l'accent tonic), cal escriure sempre un accent grafic per indicar que l'accent tonic es pas a sa plaça abituala.

L'accent grafic ten doas formas possiblas en foncion del son de la vocala:

Las vocalas largas (o dobèrtas)
prenon un accent grèu (˘):

à [a]
è [ɛ] (en auvernhat e lemosin: [e])
ò [ɔ] (en niçard: [wa, ɔ])

Las vocalas estrechas (o barradas)
prenon un accent agut (´):

á [ɔ] (en provençal e en niçard: [e])
é [e] (en auvernhat: [ə, ɪ])
ó [u]
í [i]
ú [y]

■ *Remarca*

L'accent grèu (˘) existís pas jamai sus *i* e *u*.

	Mots d'accentuacion regulara	Mots d'accentuacion irregulara
Mots acabats per una vocala	<i>co<u>fa</u></i> <i>ast<u>re</u></i> <i>peda<u>lo</u></i> <i>anal<u>isi</u></i> <i>aqu<u>elu</u></i> (niçard)	<i>sof<u>à</u></i> , <i>seri<u>á</u></i> <i>caf<u>è</u></i> , <i>perqu<u>é</u>?</i> <i>tab<u>ó</u></i> , <i>aqu<u>ò</u></i> <i>aqu<u>í</u></i> <i>assid<u>ú</u></i>
Mots acabats per vocala + -s	<i>co<u>fas</u></i> <i>los angl<u>es</u></i> <i>las anal<u>isis</u></i> <i>Os<u>iris</u></i> <i>vi<u>rus</u></i>	<i>sof<u>às</u></i> , <i>seri<u>ás</u></i> <i>un angl<u>és</u></i> , <i>un congr<u>ès</u></i> <i>prec<u>ís</u></i> <i>Par<u>ís</u></i> <i>tal<u>ús</u></i>
Vèrbs acabats per -n del plural	<i>par<u>lan</u></i> <i>que par<u>len</u></i> <i>bat<u>on</u></i>	<i>parlar<u>àn</u></i> , <i>parlari<u>án</u></i> <i>parlar<u>én</u></i> (gascon) <i>bat<u>ón</u></i> (gascon)
Mots acabats per doas vocalas	<i>filosof<u>ia</u></i> <i>geograf<u>ia</u></i> <i>democrac<u>ia</u></i> <i>Alban<u>ia</u></i>	<i>prud<u>éncia</u></i> <i>just<u>ícia</u></i> <i>gr<u>àcia</u></i> <i>Occit<u>ània</u></i>
Mots acabats per una consonanta	<i>part<u>it</u></i> <i>sad<u>ol</u></i> <i>aqu<u>el</u></i> <i>ant<u>ic</u></i> <i>vol<u>er</u></i>	<i>cr<u>èdit</u></i> <i>cò<u>nsol</u></i> <i>à<u>ngel</u></i> <i>f<u>àstic</u></i> <i>S<u>énher</u></i>

2.3.2 USATGE DE E E È EN LEMOSIN

En lemosin, es necessari de notar un accent grafic subre *e* per indicar que l'accent tonic es pas a sa plaça regulara. La causida entre *è* o *é* se fa segon l'usatge general dels autres dialèctes: *matèria* mas *paciéncia*; *canapè* mas *perqué?*; *èsser* mas *Sénher*. I a pas de diferéncia fonologica clara entre *è* e *é*: totes dos se neutralizan en un fonèma unenc /e/.

Per contra, si que i a una diferéncia fonologica en lemosin entre la terminason -ès /-e/ e la terminason -és /-ej/: *congrès*, *succès* [kuⁿgre, syk'se] son diferents d'*anglés*, *promés* [pⁿglej, pru'mej].

2.3.3 LOS MOTS PROPAROXITÒNS EN NIÇARD E CISALPENC

En niçard e cisalpenc, i a de mots que s'accentuan sus l'avantavantdarrièra sillaba (mots "proparoxitòns"). Se i marca sempre l'accent grafic: *ísola*, *pàgina*, *diménegue*, *Mónegue*, *síngaro*, *ànima*.

2.4 Cases particulars

2.4.1. MOTS ACABATS PER VOCALA-I-VOCALA O VOCALA-U-VOCALA

Vaici la plaça de l'accent tonic dins los mots acabats per vocala-*i*-vocala (ex. *gaia*, *veraia*) o vocala-*u*-vocala (ex. *caua*):

a) La *i* entre doas vocalas se pronóncia [j]. Es una semiconsonanta que fonciona coma una consonanta. Aquò fa tombar l'accent tonic subre l'avantavantdarrièra vocala: *gaia* ['gajɔ] (forma similara a *gara*), en nòrd-occitan *paia* ['pajɔ] (forma similara a *pala*). Aquò pertòca qualques conjugasons:

- En nòrd-occitan, *païar* (per *pagar*): *paie/paio*, *païas*, *paia*, *païam*, *païatz*, *païan*
- En niçard, *baiar* (per *baisar*): *baïi*, *baïas* (*baïes*), *baïa*, *baïam*, *baïatz*, *baïan*.

b) Parièr, la *u* entre doas vocalas se pronóncia [w]. Es una semiconsonanta que fonciona coma una consonanta. Aquò fa tombar l'accent tonic subre l'avantavantdarrièra vocala: en niçard *cqua* ['kawa] (per *causa*) (forma similara a *cala*); dins certans parlars gascons *parlaqua*, *sentiva* [par'lawɔ, sen'tiwɔ] que podèm escriure tanben *parlava*, *sentiva*.

c) Per que l'accent tonic tombe sus l'*i* o sus l'*u* situadas entre doas vocalas, i cal botar un trèma: en niçard *faïa* [faia], *diïa* [diia] (per *fasiá*, *disiá*).

2.4.2 VÈRBS EN -IAN

En gascon, vivaroalpenc e niçard, los vèrbs en *-ian* s'apièjan sul modèl dels mots en *-ia*: l'*-n* del plural i modifica pas la plaça de l'accent tonic. Ansin en gascon *sian* (forma similara a *sia*). En vivaroalpenc e niçard *batian*, *farian* (formas similaras a *batia*,

faria), en niçard *faïan* (forma similara a *faïa*).

2.4.3 ACCENT GRAFIC E TRÈMA

Dins los mots irregulars (§ 2.3), quora la necessitat de marcar un accent grafic fa concurréncia a la necessitat de marcar un trèma, òm privilègia l'accent grafic: *Loís*, *país*, *gaús*, *Emmaús*, *Esauí*.

Quand es pas necessari de marcar l'accent tonic, se retablís lo trèma per indicar que las doas vocalas se pronóncian separadament:

Loís (coma *precís*) mas: *Loïsa* (coma *precisa*), *Loïseta*
país (coma *precís*) mas: *païses* (coma *precises*), *païsan*, *païsatge*.
gaús (coma *abús*) mas: *gaïuses* (coma *abuses*).

En vivaroalpenc: *colaís colaïssa*, *moveís moveïssa* (per *coladís -adissa*, *movedís, -edissa*).

■ Remarca

Se renóncia a las grafias *païs** e *gaüs** que i aviá dins la version iniciala de la nòrma. Aquelas grafias indicavan pas la plaça irregulara de l'accent tonic: *païs** riscava de s'accentuar coma *Semiramis*; *gaüs** riscava de s'accentuar coma *cactus*.

2.4.4 ALTERNÀNCIA VOCALICA

Quand un mot es derivat amb una terminason, de còps, l'accent tonic pòt cambiar de plaça e alavetz se situa dins la terminason:

Itàlia + *-ian* > *italian*
àngel + *-ic* > *angelic*
sequéncia + *-ar* > *sequenciar*

Los sons *è*, *ò* son possibles solament amb un accent tonic. Se l'accent tonic cambia de plaça, los sons *è*, *ò* (vocalas largas) se transforman en *e*, *o* (vocalas estrechas). Aquel fenomèn se sona l'alternància vocalica:

cafè + *-on* > *cafeton*
congrès + *-ista* > *congressista*
pòrta + *-al* > *portal*
psicològ + *-ia* > *psicologia*

Lo diftong *òu*, amb accent tonic, se pronóncia [ɔw].

Lo diftong *ou*, sens accent tonic, se pronóncia tanben [ɔw] dins pro de dialèctes (mas [u(w)] dins d'autres dialèctes).

L'alternància vocalica se nòta entre *òu* (tonic) e *ou* (atòn):

òu (tonic) *ou* (atòn)
sòudi, *sòudas*, *sòuda* *soudar*, *soudarai*
plòu, *plòure* *plourà*, *plouriá*

2.4.5 MOTS COMPAUSATS

Dins certans mots compausats, los formants gardan cadun lor accent tonic d'origina:

pòrta + *fuèlha* > *pòrtafuèlha*

marca + *mal* > *marcamal*

pega + *solet* > *pegasolet*

Angla + *tèrra* > *Anglatèrra*

2.4.6 NÒTAS SUS L'EMPLEC DELS GRAFÈMAS Á E À

Los adjectius e pronoms possessius *miá*, *tiá*, *siá* prenon un accent agut sus *á* segon lo modèl general dels mots coma *fariá*, *borgesíá*, *peissonariá*.

■ Remarcas

- Se renóncia a las grafias sens accent *miá**, *tiá**, *siá** que i aviá dins la version iniciala de la nòrma.

- Dins los vèrbs en *-iam*, *-iatz*, se renóncia a l'accent grèu sus *à* que i aviá dins la version iniciala de la nòrma:

disiam, *legissiam*, *diriam*, *fariam*, *siam*

disiatz, *legissiatz*, *diriatz*, *fariatz*, *siatz*

(e pas pus: *-iàm**, *-iàtz**).

- <P> Dins qualques cases, la codificacion de l'accent agut sus *á* es encara una question que cal clarificar dins la nòrma.

- Per d'unes, l'accent grèu sus *á* indica los cases ont l'accent tonic s'es desplaçat istoricament de *i* vèrs *a* (ex. *finiriá* es passat a *finiriá*) e indicariá en mai d'aquò que *á* possedís un son estrech, diferent de *à* larga. Per ex. dins certanas varietats d'occitan: *finirá* [-rɔ] en luòc de *finirà* [-ra]; *finirán* [-rɔⁿ] en luòc de *finiràn* [-raⁿ].

- Per d'autres, l'accent grèu sus *á* indica unicament los cases ont l'accent tonic s'es desplaçat istoricament de *i* vèrs *a* (ex. *finiriá* es passat a *finiriá*). Mas aquela evolucion *ia* > *iá* concerniriá pas *finirà* que gardariá l'accent grèu, quina que siá sa pronóncia, [-rɔ] o [-ra]; tanpauc concerniriá pas *finiràn* que gardariá l'accent grèu, quina que siá sa pronóncia, [-rɔⁿ] o [-raⁿ].

2.4.7 L'ACCENT GRAFIC DINS LAS SIGLAS

Vejatz lo § 15.9.

CAPÍTOL 3 L'EMPLEC DEL TRÈMA

3.1 Quinas letras pòdon portar un trèma?

Lo CLO simplifica e regulariza l'emplec del trèma. Lo principi majoral es:

- D'emplegar lo trèma quand s'estima qu'es indispensable per separar doas letras, per fin de levar una ambigüitat de lectura (sens trèma, se legirián autrament).

- D'evitar lo trèma quand lo legeire es susceptible de reconéisser pro aisidament la pronóncia del mot, sens que se dega subrecargar l'ortografia amb un signe diacritic. Ja se constata que l'emplec tròp pesant del trèma ocasiona d'errors d'ortografia frequentas en catalan e en francés. Aquò o cal evitar en occitan.

La règla se resumís aital:

- Lo trèma se bota sus las letras *ï, ü* plaçadas après una vocala, per indicar que se pronóncian plan separadament de las vocalas precedentas, en fasent un iat (e donc en empachant un diftong): *säin, reünion, groüm, Preïstòria*.

- Lo trèma se bota facultativament dins los grops *gu/gü, qu/qü* per indicar que *u* lai se pronóncia [w] (e donc qu'es pas mut): *linguistic/lingüistic, equacion/eqüacion*.

Las règlas pus detalhadas cabon dins los paragrafes següents.

3.2 Emplec obligatòri del trèma

Lo trèma s'emplega per indicar que *i* o *u* fan un iat (abséncia de diftong) amb la vocala precedentas: *aï, eï, aü, eü, oü*. Ex: *esbäir, säin, Preïstòria, aürós, reünir, groüm*.

En niçard: *li institucions europèi* [ewru'pei], *li recèptas famoï* [fa'mui].

Lo grop *aü* se pronóncia classicament [ay] (e regionalament [ɔy]). Pòt aver una pronóncia pus particulara dins cèrts parlars. Trobam segon los endreches *aü* = [ay, ɔy] que passa a [y, ej, eɣ, ɔj...]. Per exemple, *aürós* se pronóncia classicament [ay'rus, ɔy'ru(:)] e pòt evolucionar vèrs [y'ru:, ej'ru, ej'rus...].

■ Remarca

Dins los mots *aürós, malaürós, bonaür, malaür*, certans lingüistas pensan que lo passatge de *aü* a la pronóncia [y] (entraïnant las grafias *urós, malurós, bonur, malur*) seriá un francisme.

Lo trèma s'emplega per distinguir :

- lo diftong *oi* [uj] (regionalament [wej]): *boisson, joine, oire*.

- lo grop *oï* que se pòt legir coma doas vocalas separadas fasent un iat, [ui], o coma un diftong, [wi]: *Soïssa* [su'isɔ/swisɔ], *oïstítí* [uisti'ti/wisti'ti], *proïbir* [prui'βi/prwi'βi].

Lo trèma s'emplega subre *i* entre doas vocalas, quand se pronóncia [i].

- En niçard:

faïi, faïas (faïes), faïa, faïan

dii, diias (diies), diia, diian

(formas similaras al vèrb modèl *batii, batias, batia, batian*).

Una abséncia de trèma indica que la *i* entre doas vocalas se pronóncia [j]: *g_aia* [ˈgajɔ] (forma similara a *gara*), en nòrd-occitan *paia* [ˈpajɔ] (forma similara a *pala*).

Per mai de detalhs, vejatz lo § 2.4.1.

Dins los mots compausats, s'emplega lo trèma sonque après los prefixes leugièrs d'una sola sillaba: *reünir, proibir, coïncidir, Preïstòria*. Se bota pas ges de trèma après los prefixes pesants de mai d'una sillaba e se fa fisança al legeire per los reconéisser: *Protoistòria, infrauman, antiunionista* (§ 11.3.7.d).

3.3 Evitacion del trèma

L'òbra de Loïs Alibèrt distinguís pas a l'escrich *ui* realizat [yj] e *ui* realizat [yi/ɥi]⁷. Los mots concernits son pas nombroses e l'usatge sufís per conéisser las doas pronóncias sens esitacion:

- [yj] → *ui*: *conduire, reduire, uis*.

- [yi/ɥi] → *ui*: *attribuir, attribuissi, restituir, fluid, suicidi, acuitat, inuit*. En fin de mot trobam [yi]: *situi* [si'tyi]. En niçard, en fin de mot, existisson d'adjectius plurals femenins en *-ui* [yi] coma dins: *es assidua* (singular) → *son assidui* [asi'dyi] (plural).

<P> Parièrament, Alibèrt distinguís pas sistematicament *iu* realizat [iw] e *iu* realizat [iy/jy]. Ça que la, per la pronóncia [iy/jy], Alibèrt esita entre l'abséncia de trèma (*Dàrius*) e l'insercion del trèma (*demiürg*).

S'es prepausat de suprimir lo trèma dins *iu*. L'usatge sufís per conéisser las doas pronóncias sens esitacion:

- *iu* → [iw]: *viure, actiu, liura*

- *iu* → [jy/iy]: *Dàrius, Màrius, Sírius, Iul, demiurg, diurne*.

Lo trèma s'emplega pas sus *i, u* plaçadas davant una altra vocala, quitament se i a un iat possible: *pueril* [py'eril], *tuar* [ty'a], *triar* [tri'a].

En niçard: *dii* [dii], *dies* [dies], *di* [di], *dièm* [di'eⁿ], *diètz* [di'es], *dion* [diuⁿ]; *dient* [di'eⁿ] (terminasons similaras al vèrb modèl *bati, bates, bate, batèm, batètz, baton; batent*).

S'emplega pas lo trèma dins las vocalas doblas, que fan un iat en general: *niilisme* [niilizme], en niçard *dii* [dii] (mas en gascon, la terminason verbala *-ii* se pronóncia [ij], al preterit, grop B, 1ª persona del singular: *finii* [finij], *sentii* [sen'tij]).

Per un cas coma *dii, faia*, vejatz los § 2.4.1.c, 3.2, 18.3.

⁷ D'alhors, [yj] pòt passar a [ɥi] dins mai d'un parlar.

■ *Remarcas*

- Lo trèma sus *e* es abandonat: *poesia, coerent, coedicion, roergat*. Dins la version iniciala de la nòrma s'escriuá *poësia**, *coërent** per marcar l'iat, mas aquel iat es pas sistematic, ja que dins lo debit rapid, un mot coma *coerent* se pòt prononciar [kue'ren] o [kwe'ren].
- En lemosin, lo grop *ae* se realiza [œ] (*aerian*). Mas dins certans mots se realiza [a] o [e] (Desrozier & Ros, 1974: 34); lo trèma que certans autors botan sus *e* es pas indispensable: *aer* [er], *meschaent* [mej'tsaⁿ / mej'tseⁿ] (puslèu que *aër**, *meschaënt**).

<P> D'alhors lo mot lemosin *aer* [er] se pòt escriure pus simplament *èr* (*er*) perque ja Alibèrt escriu *èr* en lengadocian. Aquò permetriá de sistematizar en lemosin las grafias pus simplas *èr* (*er*), *meschant* (*meschent*).

3.4 Emplec facultatiu del trèma

Lo trèma se pòt emplegar facultativament:

a) Per distinguir:

- *qu* prononciat [k]: *quotidian, saquejar, quimia*
- *qu/qü* prononciat [kw] amb un trèma facultatiu: *ubiquitat/ubiquüitat, adequat/adequüat, equacion/equüacion*.

b) Per distinguir:

- *gu* prononciat /g/: *reguèrgue, Guiana, guitarra*
- *gu/gü* prononciat /gw/ amb un trèma facultatiu: *linguistic/lingüistic, bilingue/bilingüe, exsanguie/exsangüe, pinguin/pingüin*.

Excepcionalament, *gu/gü* se pronóncia /gy/ (o /gɥ/), totjorn amb un trèma facultatiu: *ambiguitat/ambigüitat, contiguitat/contigüitat, arguir/argüir*.

■ *Remarcas*

- En tèrmes practics, apareis pas necessari de metre lo trèma dins la sequéncia *gua* perque se pòt pas legir autrament que /gwa/: *Guatemala (Güatemala), Guaiana (Güaiana), iguana (igüana)*. En gascon: *guardar (güardar)*.

- En gascon, l'us majoritari es d'evitar lo trèma dins los mots frequents ont *qua* es prononciat [kwa]: *quate (qüate), quan (qüan)*. Per contra lo trèma es corrent dins lo mot *enqüèra*.

- Dins qualques mots pauc nombroses, *g* se plaça davant lo diftong *uè* (o *ue* dins certans dialèctes). Aquel diftong se pronóncia segon los dialèctes [ʔe (œ, ʔe, we...)]. En aquel cas se met pas de trèma sus la *u* car se considèra qu'aperten al diftong *uè* (o *ue*).

- *orguèlh (orguelh)* : forma identica a *fuèlh (fuelh, huelh), cuèr (cuer)*

- *Peireguers/Periguers* : formas lemosinas, identicas a *orguelh, fuelh, cuer...*

- Los mots acabats per *-gua* se pronóncian en general /'gyɔ/: *ambigua /ambi'gyɔ/, contigua /kuntig'gyɔ/*. Alibèrt dona aquela ortografia dins son diccionari. Es lo resultat normal de la formacion del femenin. Aital *ambigú > ambigua, contigú > contigua* foncionan exactament coma *assidú > assidua, superflú > superflua, ingenú > ingenua* (§ 2.1.a).

En vivaroalpec, ont *d* intervocalica tomba, avèm de participis passats coma *vengut vengua, vougut vougua, vaugut vaugua* (§ 18.4).

Aquò Congrèa una collision puntuala amb *bilingua = bilingüa /bi'lingwɔ/* qu'es lo femenin de *bilingue = bilingüe /bi'lingwe/*. Essent la raretat dels mots en *-gua*, una distincion grafica entre las doas pronóncias sembla pas absolutament necessària. En tot cas la distincion grafica rèsta

possibla en metent un trèma dins *bilingüa*.

3.5 Accent grafic e trèma

Veatz lo § 2.4.3.

CAPÍTOL 4

L'ORTOGRAFIA DEL SON [z] E L'EMPLEC DE LAS LETRAS Z E S

Aqueste capítol explica cossí escriure lo son [z].

■ Remarca

Dins certans parlars, especialament dins una part del lemosin, lo son [z] passa a [ʒ] mas l'ortografia camba pas.

4.1 La letra z al contacte d'una consonanta o a l'inici d'un mot

Al contacte d'una consonanta, lo son [z] s'escriu z: *bronze, quinze, catòrze, Larzac*.

En començament de mot, lo son [z] s'escriu z: *zoologia, zèro, Zèus*.

Dins qualques mots, la letra s se pronòncia [z] jos l'infuènca de la consonanta vesina qu'es sonòra: *Alsàcia, Israèl*, lo sufixe *-isme (optimisme, realisme)*.

4.2 Las letras s o z entre doas vocalas

Lo son [z] entre doas vocalas s'escriu en general s: *presar, maison, ròsa, cosina, euse, Lemosin, Corresa, Usès, Besièrs, Masamet*.

Dins una lista limitada de mots, lo son [z] entre doas vocalas s'escriu z:

- Dins los mots venent del grèc qu'an una z a l'origina: *azòt, azim, protozoari, epizootia, anfizòna, ozòn, orizont, trapèzi, Amazonia, Trebizonda*.
- Dins certans mots d'origina aràbia: *azard, azur, magazin, gaza, gazèla, azimut*.
- Dins de neologismes manlevats a de lengas diversas: *kamikaze, azèri*.

4.3 Lo sufixe -izar

Coma aplicacion logica del paragraf precedent, lo sufixe verbal *-izar*, d'origina grèga, s'escriu amb z. Aquò concernís un grand nombre de vèrbs.

- real* > *realizar*
- civil* > *civilizar*
- regular* > *regularizar*
- occitan* > *occitanizar*
- oficial* > *oficializar*
- organ* > *organizar*
- arabi* > *arabizar*
- sonòr* > *sonorizar*

Aquela z se manten dins los mots derivats:

real > *realizar* > *realizacion*
civil > *civilizar* > *civilizacion*
regular > *regularizar* > *regularizacion*
organ > *organizar* > *organizacion, organisaire*
arabi > *arabizar* > *arabizant*

Pasmens, s'escriu *-isar* (amb s) dins qualques vèrbs bastits a partir d'una basa ont ja i a la letra s, seguida de la terminason verbala *-ar*. Aquò concernís una lista fòrça petita de vèrbs:

vision, visible > *visar*
precís > *precisar*
analisi > *analisar*
dialisi > *dialisar*
electrolisi > *electrolisar*
paralisi > *paralisar*

■ *Remarca*

Aquesta reparticion del CLO entre z e s respècta la version iniciala de la nòrma, tala coma es prescricha dins la Gramatica d'Alibèrt de 1935⁸.

En 1975 una reforma de l'IEO aviá remplaçat tota z entre doas vocalas per una s (*Amazonia* → *Amasonia**, *realizar* → *realisar**, *azard* → *asard**...). Mas la reforma de 1975 aviá mantengut z al començament d'un element de mot compausat (*protozoari* perque ven de *proto-* + *-zo-* + *-ari*, *epizootia* perque ven de *epi-* + *-zoot-* + *-ia*). Totun la reforma de 1975 respectava pas aquel principi del mantenement d'z dins certans mots compausats (*azòt* èra passat a *asòt**, malgrat lo prefixe *a-* privatiu + *-zòt*; *azim* èra passat a *asim** malgrat lo prefixe *a-* privatiu + *-zim*).

Lo CLO a pas retenguda la reforma de 1975 que, en tot cas, a pas jamai fach l'unanimitat entre los usatgièrs.

4.4 L'emplec d'z pel fonèma /ð/ dins certans parlars

Vejatz lo § 5.1.

⁸ Amb la sola excepcion, pro menora: lo mot *analisar* (CLO), Alibèrt l'escriviá *analizar**.

CAPÍTOL 5

L'ORTOGRAFIA DEL SON [s]

E L'EMPLEC DE LAS LETRAS S, C, X E Z

Aqueste capítol explica cossí s'escriu lo son [s].

■ *Remarca*

Dins certans parlars, especialament dins una part del lemosin, lo son [s] passa a [ʃ] mas l'ortografia cambia pas.

5.1 Emplec d's/ss

La solucion per default es d'escriure *s/ss* per representar lo son [s]. La reparticion entre las grafias *s* e *ss* es la seguenta:

- *s* en general: *sonar, escòla, premsa, mes, albatros*
- *ss* entre doas vocalas: *rossa, lassitge*
- *s* al començament d'un formant dins certans mots compausats: *antisocial (anti... + social), preseleccion (pre... + seleccion)* (§ 11.3.7.a).

Dins qualques cases, la nòrma iniciala esitava sus l'emplec d'*s/ss* o ben de *c/ç*. Lo CLO recomanda d'escriure *s/ss* dins los cases següents:

a) S'escriu *s/ss* quora lo mot d'origina ja aviá *s/ss*. Aquò concernís especialament los mots següents que presentan qualques riscos de confusion amb lo francés:

- *fars, farsa, farsejar, farsum* (mas *farcir*, § 5.2.a) (*farsa* es diferent del fr. "farce").
- *s'espassar* "passar", derivat de *lo pas*. Aquel mot es distint d'*espaciar* " metre d'espaci, alonhar", derivat d'*espaci* (se conselha la forma *espaciar* contra lo francisme *espaçar**, en fr. "espacer").
- *sorsa, ressorsa*. Aqueles mots venon del participi passat *sors sorsa* del vèrb arcaïc *sórzer* (Sauzet & Ubaud 1995: 136, 224) (diferents del fr. "source, ressource").

■ *Remarca*

Se corregís Alibèrt qu'escriviá *ressorça** per *ressorsa*.

b) S'escriu *s/ss* quand ven de l'*z* italiana:

- *polissa* (en niçard *pòlissa*) (d'assegurança, d'imprimariá < it. "pòlizza"). Aquel mot es distint de *polícia* (fòrças de l'òrdre).
- *esquissa* "esbòs, dessenh"; *esquissar* "esbossar, dessenhar" (< it. "schizzo"). Aqueles mots son diferents d'*esqui(n)ça* "lucha", *esqui(n)çar* "estraçar".
- *esbòs, esbossar* (< it. "sbozzo, sbozzare").
- *síngaro -a* (mot niçard < it. "zìngaro -a").

■ *Remarca*

Se corregís Alibèrt qu'escrivíá *poliça** en luòc de *polissa* (d'assegurança, d'imprimariá).

c) S'escriu *s/ss* quand ven del son [s] o d'un son similar dins una lenga estrangiera: *tassa* (< arabi "tassa").

■ *Remarca*

Se corregís Alibèrt qu'escrivíá *taça** en luòc de *tassa*.

d) S'escriu *s/ss* quand ven de l'evolucion populara dels sufixes latins *-aceus*, *-iceus*, *-oceus*, *-uceus*: *mestís -issa*, *mordassas*, *noirissa*, *sedàs*, *terrassa*.

■ *Remarca*

Se corregís Alibèrt qu'escrivíá *noiriça** en luòc de *noirissa* e qu'esitava entre *sedàs* e *седаç**.

e) Lo sufixe gascon *-essa*, qu'exprimis un estat (*peguessa*) s'escriu amb *ss* malgrat son origina (probablement del latin *-icia*). Totun lo gascon aranés coneis *-esa*.

En defòra del gascon, lo sufixe tradicional pren la forma *-esa* (del latin *-itia*). Aquela forma es normativa e es encara viva dins la lenga eiretada: *alegreses*, *finesa*, *franquesa*, *joinesa*, *peresa*, *tristeses* (*-esa* deu remplaçar *-essa** que pòt venir del francés *-esse* o de l'italian *-ezza*) (§ 18.8.4; cf. gramatica d'Alibèrt).

■ *Remarcas*

- Dins certans parlars nòrd-occitans *s* s'amudís sovent en fin de sillaba; e en lemosin, aquò alonga la consonanta precedenta: *nòstra* [ˈnɔ̃trɔ, ˈnɔ̃trɔ], *pastas* [ˈpata, ˈpata:]. Dins los meteisses parlars, [es] passa sovent a [ej (ij)] en fin de sillaba: *escòla* [ejˈkɔlɔ], *estonar* [ejtuˈna], *òmes* [ˈɔmej].
- Qualques parlars fòrça locals, dintre lo cisalpenc del nòrd e lo gascon pirenenc, an conservadas las oposicions fonologicas ancianas /s/~θ/, /z/~ð/. Dins la transcripcion precisa d'aqueles parlars, es admés de notar /θ/ → c/ç, /ð/ → z: *besson* (localament *beçon*), *grandàs* (localament *grandaç*), *cosina* (localament *cozina*). Mas dins los parlars gascons concernits, [ð] intervocalica se pòt notar *d* puslèu que *z*: *cosina* (localament *codina* puslèu que *cozina*).

5.2 Emplec de c/ç

Dins un grop important de mots, la grafia *c/ç* es tradicionala per de rasons etimologicas. En aquel cas, la distribucion dels grafèmas es la seguenta:

- *c* davant *e*, *i*: *bicicleta*, *cercle*, *bocin*, *paciència*, *Cecília*.

- *ç* davant *a*, *o*, *u* e en fin de mot: *dança*, *cançon*, *çò*, *torçut*, *braç*, *doç*, *Laurenç*, *Laurença*.

Dins qualques cases, la nòrma iniciala esitava sus l'emplec d'*s/ss* o de *c/ç*. Lo CLO recomanda d'escriure *c/ç* dins los cases segunts:

a) S'escriu *c/ç* quand deriva del latin *ce*, *ci*, *ti*, *chi*: *cercela*, *farcir* (mas *farsa*, § 5.1.a).

Pasmens s'escriu *ss* dins *messorga* (regionalament *messòrga*, *messonja*, *mensònega*) perque aquela ortografia s'es plan sedimentada dins l'usatge (e mai se l'etimologia auriá demandat puslèu *ç*).

b) S'escriu *c/ç* quand deriva d'una racina celtica, germanica, prelatina o incertana e contenent una sequéncia del tipe *ce*, *ci*, *ki*, *kj*, *ti*, *tj* ([k] + iòd, [t] + iòd): *agaça*, *agaçar*, *bacin*, *beç*, *bòça*, *brèç*, *caça* (instrument de cosina, derivats: *caçòla*, *caçolet*, *caçairòla*), *camoç* (*chamoç*), *còça* (mesura), *dança*, *dançar*, *flaçada*, *maçon*, *pecic* (*peçuc*), *pecigar* (*peçugar*), *pinçard* (aucèl, se ditz tanben *pinçon*, *quinçard*, *quinçon*), *regalécia*.

S'escriu *tròç* perque aquela grafia s'es sedimentada dins l'usatge, e mai se son etimologia es pas gaire clara.

Se garda la grafia *s/ss* dins qualques mots ont aquela grafia s'es plan sedimentada dins l'usatge (e mai se l'etimologia auriá demandat puslèu *ç/c*): *besson -a*, *fissar*, *mèlsa*, *ròssa*, *rossegat*, *tesson*, *trissar*.

■ Remarcas

- Se corregís Alibèrt qu'escriviá *còssa** en luòc de *còça* (mesura). Tanben se regulariza Alibèrt qu'esitava entre *tròç* e *tròs**; en aquel cas l'usatge sedimentat impausa de causir *tròç*.
- La *ç* davant consonanta existís pas, s'escriu *s*: *amistat* (e non *amiçtat** malgrat l'etimologia).
- Lo CLO pensèt de preconizar dins un primièr temps *beçon** e *meçorga** mas los usatgièrs protestèron en i veire un risc de destabilizacion. Adoncas lo CLO a causit *besson* e *messorga*, definitivament, segon l'usatge sedimentat. Sols los parlars fòrça locals que fan l'oposicion fonologica /s/~θ/ (§ 5.1) pòdon notar *ç*: *besson*, *messonja* (localament *beçon*, *meçonja*).

5.3 Dimars e mots similars

Lo nom del jorn, dins sa forma referenciala, s'escriu *dimars*, confòrmament a una bona partida de l'usatge e a l'etimologia (< lat. *dies martis*). S'admet *dimarts* coma varianta ortografica perque qualques parlars pronóncian la *t*. L'ortografia *dimars* amb *-s* finala a l'avantatge de far una sèria continua en *-s* dins los noms dels jorns de la setmana: *diluns*, *dimars*, *dimèrcres*, *dijòus*, *divendres* puèi *dissabte*, *dimenge*.

Lo nom del mes es *març* amb *-ç*, confòrmament a l'etimologia (< lat. *martius*).

Lo nom del dieu e del planeta es *Mart*⁹ (< lat. *Martem*) o *Mars* (< lat. *Mars*).

■ Remarca

Los libres d'Alibèrt esitan entre las grafias *dimars* e *dimarç**: la primièra es dins sa gramatica, la segonda dins son diccionari. Lo CLO abandona la grafia *dimarç** perque es una cauquilha manifestada del diccionari d'Alibèrt, que s'explica per sas condicions dificilas d'edicion.

5.4 Aplicacion als toponims d'Occitània

a) S'aplica per default los critèris generals expausats çai sus: *Sejalèir* amb *S* (< lat. *Secal-ariu*⁹, fr. "Cézalier"), *Chasluç* amb *ç* (< lat. *Castell-uciu*⁹, fr. "Châlus"),

⁹ La forma *Mart* sarra l'occitan de l'usatge romanico majoritari (cat. *Mart*, it. esp. *Marte*).

b) Se manten las grafias d'Alibèrt quand son confòrmas a l'etimologia: *Niça* amb ç (< lat. *Nicæa* < gr. *Nikaia*, vej. 18.10.9, fr. "Nice"), *los Causses* amb ss (< prelatin *Cal-s-o*⁹). Se desconselha las grafias non etimologicas coma *Nissa**, *los Cauces**.

c) S'acçèpta una grafia non etimologica solament quand s'es socializada de maniera indefugibla: *Caors*, *Marsan*, *Suire*¹⁰ (fr. "Issoire"), *Gers*, *Nissa d'Ausseruna* (fr. "Nissan-lez-Ensérune"), *Pèlis* (it. "Pellice"), *Artensa* (origina escura), *Venaicin* (origina discutida).

d) S'acçèpta una correccion etimologica quora s'es socializada contra la grafia erronea d'Alibèrt: *Carmauç* (o *Caramauç*, Alibèrt escrivíá *Cramaus**, fr. "Carmaux").

e) S'acçèpta los cases ont l'element final -às, -ès a remplaçat versemblablement un sufixe diferent a l'origina: *Carpentràs*, *Privàs*, *Duràs*, *Sanch Amàs*, *Usès*.

5.5 Emplec d'x davant una consonanta e en fin de mot

Davant una consonanta, *x* se pronóncia [s]: *explicar*, *excavacion*, *dexteritat*, *mixte*, *tèxt*. Certanas varietats d'occitan pronóncian [s] l'-*x* en fin de mot.

Se restablís *x* dins qualques cultismes ont Alibèrt aviá notada una *s** per error: *experiment*, *experimentar*, *expèrt -a*, *exprimir*, *extrèm -a* (adjectiu: "qu'es a una extremitat"), *extremista*, *extremitat*, *extremoncion*, *flux*, *influx*.

Se sèrva *s* dins los mots de formacion populara: *un estrem* (nom: "cap, bot, costat"), *estremar* ("embarrar"), mots diferents de l'adjectiu *extrèm -a* qu'es un cultisme.

5.6 Autras notacions del son [s]: sc, tz, z

Dins los cultismes d'origina latina, lo grop *sc* davant *e*, *i* se pronóncia [s]: *sciència*, *scèna*, *adolescent*.

■ Remarca

En començament de mot, l'occitan ditz e escriu *sce-*, *sci-* segon l'etimologia: *scèna*, *scenari*, *scita*, *sciència*, *scientific -a*. Lo catalan s'alinha el sul modèl espanhòl (*escena*, *escenari*, *escita* mas *ciència*, *científic -a*). Aquel modèl espanhòl e catalan non s'admet pas en occitan.

Lo grop *-tz* final se pronóncia [s] en provençal general, en niçard e en vivaroalpenc; se pronóncia [ts] dins una granda part del lengadocian e del gascon; es mut en auvernhat e lemosin: *volètz*, *pensatz*, *lutz*, *votz*, *formatritz*, *ditz*.

L'-*z* finala se pronóncia [s]. Se rescontra sonque dins qualques mots: *merguèz* [mer'ʝes], *Ormuz* [ur'mys], *quirguiz* [kir'ʝis], *Nazianz* [nazi'ans] (§ 14.2, 17.4.7).

¹⁰ Mençonam aici *Suire* que sembla d'èsser la forma locala mai autentica, mas tanben es possible de rescontrar las formas *Soire* e *Issoire*.

CAPÍTOL 6 L'EMPLEC DE LA LETRA H

6.1 Mots d'origina latina o grèga

Dins los mots venent del latin e del grèc, la letra *h* s'emplega pas:

<i>abitud</i>	(< latin <i>habitus</i>)
<i>adesion</i>	(< latin <i>adhæsio</i>)
<i>coerent</i>	(< latin <i>cohærens</i>)
<i>enebir</i>	(< latin <i>inhibere</i>)
<i>istòria</i>	(< grèc <i>historia</i>)
<i>Olanda</i>	(< latin <i>Hollandia/Ollandia</i>)
<i>òme</i>	(< latin <i>homo hominis</i>)
<i>Ongria</i>	(< latin <i>Hungaria/Onoguria</i>)
<i>proibir</i>	(< latin <i>prohibere</i>)
<i>ritme</i>	(< grèc <i>rhythmos</i>)
<i>veeméncia</i>	(< latin <i>vehementia</i>)

Ja l'*h* èra venguda muda en latin classic e en grèc classic, tre l'Edat Antica.

En gascon, l'*f* del mot d'origina a evolucionat cap a una *h* fricativa dins fòrça mots de formacion populara: *har*, *hèsta*, *hasan*, *bohar*, *dehens*, *des·har*, *con·hessar*, *hred*.

■ Remarcas

- Dins los cultismes, la version iniciala de la nòrma notava una *h* muda d'origina latina entre doas vocalas (*coherent**, *veheméncia**, *proibir**). Se suprimís aquela *h* muda perque se confond inutilament amb l'*h* pronunciada del gascon dins de mots coma *bohar*, *dehòra*, *bahida*...
- Dins los cultismes d'origina latina, lo gascon ben coneis normalament la pronóncia sens *h*: *coerent*, *veeméncia*, *proibir*. Mas lo gascon coneis tanben de variantas foneticas ont una *h* se pronóncia entre doas vocalas: es una influéncia de l'escritura del francés. Quand se fa sentir lo besonh d'una notacion estrecha, aquelas variantas se pòdon escriure amb *h*: ***coerent*** (*coherent*), ***veeméncia*** (*veheméncia*), ***proibir*** (*prohibir*).
- En niçard, la nòrma mistralenca utiliza una *h* muda per indicar l'iat entre doas vocalas. La nòrma classica utiliza pas jamai *h* en aquel cas.
 - Niçard, en nòrma classica:
coa, *aüra*, *veï*, *veèm*, *veon*, *dii*, *dièm*, *dion*, *faïa*, *camia*, *famoa*, *famoï*
 - Niçard, en nòrma mistralenca:
"couha, ahura, vehi, vehèn, vehon, dihi, dihèn, dihon, fahia, camiha, famouha, famouhi"
 - Equivalentes en provençal general e en lengadocian, en nòrma classica:
coa, *ara*, *vesi*, *vesèm*, *veson*, *disi*, *disèm*, *dison*, *fasiá*, *camisa*, *famosa*, *famosas*.

6.2 Mots venent d'una lenga que coneis l'*h* fricativa

Dins los mots venent d'una lenga que coneis l'*h* fricativa, coma lo basco o las lengas germanicas, en general aquela *h* desapareis en occitan:

Uc (< germanic *Hugo*)

Enric (< germanic *Heim-rik*)

èlm/èlme (< germanic *helm*).

Lo quite gascon coneis aquela desaparicion de l'*h*. Los mots germanics *Uc*, *Enric*, *èlme* se dison sens *h* en gascon (cf. lo diccionari de Palai).

Dins d'autres mots, ça que la, l'*h* fricativa se manten en gascon:

naut o *aut* o *haut* (Palai) (< lat. *altus* amb l'influéncia del germanic *hoh*)

harenc (< germanic *hâring*)

Hendaia (< basco *Hendaia*).

6.3 L'emplec d'*h* dins los noms pròpris internacionals

Vejatz lo § 17.2.4 e sustot lo § 17.4.18.

6.4 Los grops *ch*, *sh*, *s-h*, *lh*, *nh*, *n-h*, *th*

La letra *h* fa partida de qualques grops de consonantas qu'an una valor pròpria.

Lo grop *ch* se pronóncia segon los dialèctes [tʃ (ts, s, ʃ)]: *un chic*, *ponchut*, *marcha*.

Lo grop *sh* se pronóncia [ʃ]: *Aush*, *ashish*, *shampó*, *malgash*, *Marraqèsh*. En gascon se rescontra sovent lo grop *ish* que se pronóncia [ʃ] après una vocala: *peish*, *nàisher*, *amuishar*, *Luishon*, *Arcaishon*.

Observacion — En gascon, lo ponch interior servís a distinguir *sh* [ʃ] e *s-h* (s seguida d'una *h* fricativa): *deishar* — *des·har*.

Lo grop *lh* se pronóncia segon los dialèctes [ʎ (j)]: *melhor*, *palha*. En fin de mot se pronóncia segon los dialèctes [l (j, ʎ)]: *talh*, *aparelh*.

Lo grop *nh* se pronóncia [ɲ]: *auvernhat*, *linha*. En fin de mot se pronóncia segon los dialèctes [n (ⁿ, ɲ)]: *besonh*, *planh*.

Observacion — En gascon, lo ponch interior servís a distinguir *nh* [ɲ] e *n-h* (n seguida d'una *h* fricativa): *montanha* — *con·hessar*.

En gascon, lo grop *-th* en fin de mot se pronóncia [t (tʃ, c)]: *bèth*, *aqueth*, *devath*. En general *-th* passa a *r* dins los mots derivats: *bèth* > *bèra*, *beròdi*; *aqueth* > *aquera*. Es excepcional de rescontrar *th* dins un mot derivat: *mòth* > *mòtha*, *Murèth* > *murethin*.

CAPÍTOL 7

LA SIMPLIFICACION DE QUALQUES GROPS DE LETRAS

7.1 Los grupos *gd* e *dd*

Lo grop *gd*, que se pronóncia segon los dialèctes [t (d, ð, dd, tt)], se tròba dins de mots coma *Magdalena*, *Agde*, *regde -a* (e los derivats *regdament*, *enregdesir...*). L'etimologia d'aqueles mots remonta a de formas que tenián la sequéncia *g...d*.

Lo grop *dd* es normal dins qualques mots cultes coma *addicion*, *addicionar*, *addicte*, *additiu*, *adductor*, *reddicion*. L'etimologia d'aqueles mots remonta a de formas que ja tenián la sequéncia *dd*.

■ *Remarca*

Se corregís Alibèrt que notava *redde**, *reddament**, *enreddesir**... per *regde*, *regdament*, *enregdesir...* (< lat. *rigidus*).

7.2 Los grupos *ms* e *ns*

Lo grop *ms* se pronóncia dins la màger part dels dialèctes [ns (ⁿs)] e en gascon se pronóncia [ms]: *prems*, *premsa*, *fems (hems)*, *somsir (sumsir)*.

Pasmens lo grop *ns* es normal dins fòrça mots coma *cansar*, *defensa*, *sens*, *pensar*, *fons*.

■ *Remarca*

Alibèrt escriviá *fems* mas esitava entre *prems*, *premsa*, *somsir* e *prens**, *prensa**, *sonsir**. Lo CLO preconiza *ms* dins aqueles mots per tal d'englobar la pronóncia gascona [ms].

7.3 Los grupos *nc*, *nt*, *rt*

Lo grop d'origina *cc* se simplifica sempre en *c* davant *a*, *o*, *u* e davant una consonanta: *acusar*, *acomodar*, *ocurréncia*, *occlusion*, *aclamar*.

Lo grop *cc* es normal davant *e*, *i*: *accent*, *equinòcci*, *occidental*, *occitan*, *proteccion*.

Lo grop *ncc* davant *e*, *i* se simplifica en *nc*: *foncion*, *foncionari*, *joncion*, *conjoncion*, *sancion*, *sancionar*

■ *Remarca*

La version iniciala de la nòrma escriviá *fonccion**, *fonccionari**, *jonccion**, *conjonccion**, *sancion**, *sancionar** per *foncion*, *foncionari*, *joncion*, *conjoncion*, *sancion*, *sancionar*.

Lo grop d'origina *nct* se simplifica en *nt*: *santuari*, *santificar*, *pontual -ala (-au -ala)*, *subjontiu*, *instint*.

■ *Remarca*

La version iniciala de la nòrma escrivíá *sanctuari**, *sanctificar**, *ponctual**, *subjonctiu** (mas *instint*) per *santuari*, *santificar*, *pontual*, *subjontiu*, *instint*.

Se garda *nct* dins qualques cultismes rars d'origina latina o grèga que se son pas completament integrats a l'occitan: *sanctus*, *plancton*.

Lo grop *ct* es normal dins los autres cases: *acte*, *aspècte*, *verdicte*, *ictiologia*.

Lo grop d'origina *rct* se simplifica en *rt*: *artic -a*, *Artida (Artica)*, *antartic -a*, *Antartida (Antartica)*, *infart*.

7.4 Lo grop *nf*

Lo grop d'origina *mf* (que ven sovent del grèc *mph*) se simplifica en *nf*: *anfòra*, *anfiteatre*, *trionf*, *trionfar*, *ninfa*, *sinfonia*, *lenfre -a*, *canfre*.

■ *Remarca*

La version iniciala de la nòrma escrivíá *anfòra**, *anfiteatre**, *trionfar**, *nimfa**, *sinfonia**, *lenfre** (mas *canfre*) per *anfòra*, *anfiteatre*, *trionfar*, *ninfa*, *sinfonia*, *lenfre*, *canfre*.

7.5 Ortografia de *cossí*

Lo mot *cossí* s'escriu amb *ss*.

■ *Remarca*

Se simplifica la version iniciala de la nòrma qu'escriviá *consí** per *cossí*. L'*n* se pronóncia pas dins cap de dialècte modèrne.

7.6 Ortografia d'*augmentar*

La sequéncia *augm-* se simplifica en *aum-* dins lo vèrb *augmentar* e los mots de la meteissa familha: *augmentacion*, *augment*, *augmentatiu*.

■ *Remarca*

Se simplifica la version iniciala de la nòrma qu'escriviá *augmentar**. Totun la *g* se pronóncia pas dins cap de dialècte.

Lo grop *gm* es normal dins los cases ont la *g* es susceptible d'intervenir dins la pronóncia: *enigma*, *dògma*, *pigment*, *pigmèu*, *segment*, *sintagma*.

CAPÍTOL 8

L'ORTOGRAFIA DELS PREFIXES TRANS- E TRAS- DAVANT CONSONANTA

La letra *n* es muda davant una *s* seguida d'una altra consonanta: *inscriure*, *inspirar*, *instant*, *institut*, *constant*, *constrencha*, *circonspècte*, *circonscriure*, *sanscrit*.

Lo prefixe *trans-*, s'es plaçat davant una consonanta, obesís a aquela règla; l'*n* i es muda: *transcripcion*, *transfigurar*.

S'atròba que i a dos prefixes pròches: lo prefixe *trans-* de formacion culta e lo prefixe *tras-* de formacion populara. Totes dos se pronóncian [tras-] davant una consonanta. Lor reparticion se fa segon l'istòria del mot:

- *trans-* caracteriza los mots de formacion culta o semiculta, confòrment a l'usança internacionala majoritària: *transcripcion*, *transcriure*, *transfiguracion*, *transfigurar*, *transmission*, *transmetre*, *transpòrt*, *transportar*, *transformacion*, *transformar*, *transposicion*, *transpausar*, *transferiment*, *transferir*.

- *tras-* caracteriza los mots de formacion populara: *trasfoguièr*, *trastirar*.

■ *Remarca*

La version iniciala de la nòrma esitava fòrça subre la reparticion entre *trans-* e *tras-*.

CAPÍTOL 9

**L'ORTOGRAFIA DE PAUR, CAORS
E AUTRES MOTS AMB AU, AO**

9.1 L'evolucion fonetica del grop ao

Una sèria limitada de mots a conegut una evolucion de *ao* dins la lenga anciana cap a [aw, ɔw] dins la màger part dels parlars modèrnes. Pasmens qualques parlars isolats pòdon gardar la pronóncia conservatritz [au] (regionalament [ɔu]).

9.2 Lo grop ao en vivaroalpenc

Per efiech de la casuda de *-d-* entre doas vocalas, lo vivaroalpenc coneis un plan mai grand nombre d'aquelas sequéncias, que coneisson de realizacions variadas a considerar l'ensem, mas coerenta dins cada ponch. Una grafia *ao*, amb una lectura de basa [ɔw] (amb de variacions localas nombrosas) sembla la solucion mai adaptada. Aital lo sufixe *-ador* de l'occitan miègjornal se nòta *-aor* en vivaroalpenc: *chaçaor* (en fàcia de *caçador* en occitan miègjornal).

9.3 L'ortografia de *paur*, *Caors* e dels mots similars

Lo mot emblematic (e relativament isolat) qu'Alibèrt nòta *paur* coneis la realizacion immensament majoritària [pɔw]. Sa forma primièra èra *paor* [pa'ur] dins la lenga classica.

Lo CLO confirma l'ortografia *paur* [pɔw] e reconeis la varianta *paor* [pa'ur] que s'es mantenguda dins certans parlars. La màger rason es de borrolar pas la nòrma ja fixada.

Prenent en consideracion d'autres formas vesinas, se recomanda las ortografias seguentas (la pronóncia indicada es la de l'occitan lengadocian per default):

- *paur* (varianta *paor*) [pɔw]. Lo vivaroalpenc pòt preferir *paur* o *paor* coma formas referencialas: lo primièr pausa una coeréncia entre los diferents dialèctes, lo segond una coeréncia dintre lo vivaroalpenc.

- *laur* [lɔw]

- *flau* [flaw, 'flɔw]

- *graulha* ['grawʎɔ]

- *Caors* = en general ['kaws, 'kɔws] o classicament [ka'urs] (usatge de Mistral), localament ['kɔw].

- Las formas de l'occitan general *oelha*, *tavan* coneisson de variants *aolha*, *taon* (formas ancianas) que se pòdon notar dins los parlars modèrnes *aulha/òulha*, *tau/tòu*.

En vivaroalpenc, es totjorn possible d'adoptar la grafia *ao* per coeréncia dialectala amb lo sufixe *-aor* (= *-ador*) totjorn prononciat analògament al mot *paur* (*paor*).

CAPÍTOL 10

L'ORTOGRAFIA DELS MOTS EN -ATGE E -AGE

10.1 Diferéncia entre *tg/tj* e *g/j*

Los grups *tg* e *tj* son foneticament equivalents. Òm los pronóncia segon los dialèctes [tʃ (dʒ, dz, z, ts)...]. S'escriu *tg* davant *e, i* (*viatge, ieu viatgi*) e *tj* davant *a, o*, (*viatjar, viatja*).

Dins certans dialèctes, las consonantas *g* (davant *e, i*) e *j* (davant *a, o, u*), an una pronóncia diferenta de *tg, tj*.

Vaicí de pronóncias típicas:

- lengadocian: *tg, tj* = [tʃ]
- g, j* = [dʒ]

- gascon: *tg, tj* = [dʒ] (o [ʃ])
- g, j* = [ʒ] (o [j])

- auvernhat: *tg, tj, g, j* = [dz] (mas [dʒ] dins *tgi, tju, gi, ju*)

- lemosin: *tg, tj, g, j* = [dz] (o [z])

- provençal general, niçard e vivaroalpenc: *tg, tj, g, j* = [dʒ] (o [dz]).

10.2 Los mots en *-atge* e *-age*

Lo sufixe *-atge* es frequent e s'escriu identicament dins totes los dialèctes: *garatge, personatge, completatge, mainatge, ostage, coratge*.

Qualques noms en nombre limitat coneissían una forma primitiva en *-age* e èran de genre femenin (*una image, una plantage, una borage, una cartilage*). Uèi, dins la màger part dels parlars, aqueles noms an pres lo sufixe *-atge* e son venguts masculins, es aquela forma qu'es referenciala: *un imatge, un plantatge, un borrhatge, un cartilatge*¹¹.

■ *Remarca*

Los derivats d'*imatge*, formats amb la basa *imagin-*, son de formacion culta e s'escrivon sens *t*: *imaginar, imaginacion, imaginatiu*.

Se fa parièr pels derivats de *cartilatge* formats amb la basa *cartilagin-*: *cartilaginós*.

Qualques mots en nombre limitat coneisson la finala *-age* sens *t*: *Cartage, mage*.

¹¹ La version iniciala de la nòrma escrivíá *-age** sens *t*, quitament al masculin: *un image**, *un plantage**, *un borage**, *un cartilage** (per *un imatge, un plantatge, un borrhatge, un cartilatge*).

CAPÍTOL 11

L'ORTOGRAFIA DELS MOTS COMPAUSATS E DEL JONHENT

11.1 Principis generals

Aqueste domeni de l'ortografia foguèt longtemps fosc. Alibèrt aviá donat de principis generals e utils mas trantalhèt dins qualques cases. Lo CLO prepausa aici una racionalizacion e una sistematizacion dels principis d'origina. Aquò es necessari per far un tractament coerent dels mots compausats dins los dictionaris, los corregidors automatics e los logicials en general.

- Cada còp qu'es possible, los formants son soudats: *pòrtamoneda*, *antisismic*, *preseleccion*.

- L'abséncia de soudadura se fa en particular quand pòt i aver una flexion (marca del plural, del femenin, terminason verbal) a l'interior del mot compausat:

telefon mobil > *telefòns mobils*

agre-doç > *agra-doça*

montar-davalar > *monti-davali*.

- S'évita sovent lo jonhent per subrecargar pas l'ortografia: *pòrtamoneda* (e non *pòrta-moneda**), *uèlh de pavon* (e non *uèlh-de-pavon**).

11.2 Emplec del jonhent

Lo jonhent s'emplega darrièr los prefixes que pòdon èstre de mots gramaticals autonòms (*èx-*, *quasi-* e *non-*): *l'èx-ministre* (mas: *Volgograd*, *èx Tzaritzyn*), *lo quasi-delicte* (mas: *aquò es quasi un delicte*), *la non-violéncia* (mas: *non pas el*).

Lo jonhent s'emplega darrièr los prefixes que provenon dels noms dels ponches cardinals (*nòrd-*, *sud-*, *èst-*, *oèst-*) e dels adjectius *naut-* (*aut-*, *haut-*) e *bas-* (*baish-*) (lo jonhent se consèrva dins los derivats): *Sud-Africa*, *sud-african* ([sytafri'ka]: notar que la *-d* finala del primièr formant s'assordís en [t]), *nòrd-vietnamian*, *nòrd-irlandés* [nòrtirlan'des], *naut-auvernhat*, *bas-auvernhat*...

Lo jonhent s'emplega quand la composicion se fa per la repeticion o la succession de formas equivalentas, del nom dels ponches cardinals, d'onomatopèias, de formas expressivas o de reduplicatius: *pòrta-fenèstra*, *cava-cooperativa*, *agre-doç*, *ivèrn-estiu*, *montar-davalar*, *tifa-tafa*, *barlinga-barlanga*, *sòm-sòm*, *bèl-bèl*, *tifa-tafa*, *riga-raga*, *lèu-lèu*, *plan-plan(et)*, *balin-balan*, *nò-nò*, *lani-lini*, *lèu-lèu*, *sud-èst*, *èst-nòrd-èst*.

Dins cèrts mots, lo primièr formant pòt conéisser una flexion. Aiçò justifica la separacion dels formants per un jonhent:

pòrta-fenèstra > *pòrtas-fenèstras*

agre-doç > *agra-doça* e *agres-doces*

montar-davalar > *monti-davali*.

Lo jonhent s'emplega dins los toponims qu'agropan mai d'un nom equivalent levat quand i a la conjoncion *e*: *Clarmont-Ferrand, Alsàcia-Lorena, Provença-Aups-Còsta d'Azur, Papoa-Nòva Guinèa*.

Mas: *Lit e Mixa, Polanh e Possòls, Tarn e Garona*.

Lo jonhent s'emplega quand los mots compausats son formats de frases que son pas limitadas a una forma verbala amb un sol mot complement: *manja-pan-mosit, adieu-siatz, fug-l'òbra, manja-quand-n'a*.

A costat de la forma classica *adieu-siatz*, de formas mai evoluidas s'escrivon soudadas (*adissiatz, adishatz, adessiatz...*).

Lo jonhent s'emplega facultativament dins los noms de personas: *Joan-Pèire = Joan Pèire*.

11.3 Abséncia del jonhent

11.3.1 NOM E ADJECTIU

S'emplega pas lo jonhent quand lo compausat es format d'un nom e d'un adjectiu e que totes dos fan lo plural; tractam los dos formants coma s'èran dos mots independents:

rata penada > ratas penadas (mas tanben *ratapenada > ratapenadas*)

gat pudre > gats pudres

bernat pudent > bernats pudents

bernat pescaire > bernats pescaires.

La rason d'aquesta grafia (que va contra la practica —non explicitament formulada— d'Alibèrt) es lo caractèr dobèrt d'aquesta classa de compausats e lo passatge constant del sintagma (combinason de mots dins la frasa) al mot compausat: aital *telefon mobil* es encara un sintagma o ja un mot compausat?

Los compausats d'aquel tipe s'escrivon ça que la en un sol mot quand son de toponims fixats coma de mots: *Vilanòva, Castèlnòu, Murvièlh, Montaut...* Seguisson la règlà generala dels toponims venguts mots que vòl que s'escrigan soudats, levat:

- en preséncia d'una preposicion coma *de*: *Ais de Provença, Clarmont d'Erau, Murvièlh de Besièrs*

- en preséncia del mot *Sant, Santa*: *Sant Roman de Codièira, Santa Fe la Granda, Sant Petersburg*.

Son considerats coma mots los toponims desprovesits d'article. Los toponims qu'an l'article s'escrivon coma de sintagmas (a las majusculas prèp): s'opausan aital *Castèlnòu e Lo Mas Nòu, Ròchamaura e La Ròca, Puèglaurenç e Lo Puèi Nòstra Dòna...*

Los toponims formats d'un nom e d'un adjectiu al plural s'escrivon tanben en dos mots: *Aigas Mòrtas, Ribas Autas*.

11.3.2 DERIVATS DE COMPAUSATS

Lo jonhent s'emplega pas dins los derivats de compausats (que son eles escriches en mai d'un mot). Aqueles derivats de compausats s'escrivon soudats:

aiga senhada > *aigasenhadièr*

fèrre blanc > *fèrreblancariá*

a plen ponh > *aplenponhar*

en naut / *en aut* (locucion adverbiala) > *l'ennaut* / *l'enaut* (nom) (vej. § 11.6)

Dins los toponims:

Cap Verd > *capverdian*

la Franca Comtat > *francomtés*

Nòva York > *nòvayorkés*

Sant Geli > *santgelenc*

Sant Africa > *santafrican*

Santa Elena > *santaelelenc* [santele'neŋk].

■ Remarcas

- Dins los derivats, sol lo darrièr formant coneis la flexion, çò que justifica la grafia soudada: *fèrreblancariá* > *fèrreblancariás*, *ennaut* > *ennauts*, *aplenponhar* > *aplenponhi*, *capverdian* > *capverdians* (e non pas *fèrres-blancariás**, *ens-nauts**...).

- Se nòta *vièch d'ase* quand s'agís pas d'un compausat mas d'un sintagma (designacion de l'anatomia de l'ase). La preséncia de la preposicion *d(e)* menariá regularament a notar lo compausat (amb valor d'interjeccion o per designar un legum) amb un jonhent. Pr'aquò lo caractèr calhat de la forma mena a lo notar puslèu soudat e amb un sol accent: *viechdase* [bjetaze]. Aital meteís *viechdauca*, que lo retipa e a *fortiori* los derivats: *viechdasejar* [bjetaze'dʒa], *viechdasariá*, *viechdason*...

11.3.3 NOM E ADJECTIU EXOCENTRIC

Lo jonhent s'emplega pas dins los compausats formats d'un nom e d'un adjectiu de tipe dich "exocentric". Los noms e adjectius "exocentrics" designan un èsser o una causa, non pas dirèctament mas a través d'una propietat possedida per aquel èsser o aquela causa: *papachrós* [papa'rrus]: "aucèl qu'a lo papach ros" (o "qu'es roge del papach"), etc. Los noms exocentrics s'opausan als endocentrics que n'avèm evocat d'exemples çai subre coma *rata penada* (qu'es ben una mena de rata) e que (levat calhament del compausat marcat per l'abséncia d'acòrd) se nòtan en dos mots.

11.3.4 NOM E NOM

Los compausats formats de dos noms s'escrivon en dos mots amb un jonhent se marcan l'acòrd sus cada tèrme e s'escrivon soudats se marcan pas l'acòrd que sul segon tèrme: *vagon-cistèrna*, *martèl-pic*, *tais-pòrc* (*vagons-cistèrnas*, *martèls-pics*, *taisses-pòrcs*) mas *aiganèu*, *palfèrre*, *capfoguièr* (*aiganèus*, *palfèrres*, *capfoguièrs*).

11.3.5 NOM, PREPOSICION E COMPLEMENT

Lo jonhent s'emplega pas dins los compausats formats d'un nom, d'una preposicion e d'un complement (que sián exocentricas coma *uèlh de pavon*, qu'es pas un uèlh, o endocentricas coma *rasim de sèrp*, qu'es considerat coma una mena de rasim).

Aquesta notacion correspond a la practica (non explicitada) d'Alibèrt, que tracta pas d'aquesta classa de compausats dins sa gramatica ni dins son diccionari.

Lo primièr formant coneis la flexion, çò que justifica la separacion tipografica: *uèlh de pavon* > *uèlhs de pavon*.

11.3.6 MOTS FORMATS SEGON L'ESTRUCTURA XoY

Lo jonhent s'emplega pas dins los mots que se forman segon l'estructura XoY (quand "o" religa los formants): *termomètre*, *sociologia*, *occitanocatalan*, *cardiovascular*.

a) Totes los mots formats d'elements religats per la vocala de ligason "o" s'escrivon soudats (sens espaci ni jonhent). Dins la màger part dels cases, s'agís, en sincronia occitana, de mots derivats e non de compausats (çò qu'Alibèrt a plan vist en parlant de mots-sufixes o prefixes). En occitan *termomètre*, *nomotèta* o *acantopterigian* son de derivats e non de compausats: an pas qu'un accent tonic, e es pas question de pausar un accent eschich sus o abans l'o que ne jonh los formants.

b) Existís una sola excepcion sistematica: los adjectius compausats de dos (o maites) adjectius (que lèumens designan de nacionalitats o d'apertenéncias etnicas) e que lor significacion es la d'una coordinacion. Totes los formants, levat lo darrièr, an una forma sufixada en ...o e pòdon se ne vira portar un accent tonic: *russojaponés*, *occitanocatalan*, *ispanofrancoitalian*, *cardiovascular*, *politicoeconomic*.

Lo primièr formant pòt téner un accent tonic segondari (notat sus una è larga o una ò larga) se i a un sentiment clar de composicion de dos formants equivalents (del tipe adjectiu + adjectiu). Lo critèri per que se pause aquesta accentuacion es que lo compausat siá l'equivalent d'una coordinacion sintaxica: *sèrbocroat* (*sèrbe* + *croat*), *arvèrnomediterranèu* (*arvèrne* + *mediterranèu*), *còrsoitalian* (*còrs* + *italian*), *sòcioeconomic* (*social* + *economic*).

Tre que la formacion quita de valer estrictament una coordinacion d'adjectius, lo compausat passa derivat e lo primièr formant es inaccentuat: *sociolingüistic* (non pas "a l'encòp social e linguistic" mas "que relèva de la disciplina dicha *sociolingüistica*"), *checoslovac* çò es ciutadan de *Checoslovaquia* (e non *Chècoslovaquia**), *celtoligur* (que transpasa lo grèc *Keltoligys*, coma *celtibèr* transpasa *Keltibèr*).

■ *Remarca*

Las formacions següents tomban clarament dins lo sistèma general de la derivacion culta (type a). Lo primièr formant i es inaccentuat en tota ipotèsi: *serbofil*, *sociologia*, *corsofòn*, *celtomania* (e non pas *sèrbofil**, *sòciologia**, *còrsòfòn**, *cèltomania**).

11.3.7 FORMANTS SOUDATS MAS PRONONCIATS COMA LOS MOTS D'ORIGINA

D'un biais general la causida de Loís Alibèrt en fach de compausats es de favorir la fusion en un sol mot. La causida alibertina demanda que lo legeire siá capable en règla generala de reconéisser los compausats. Cal saber que *pòrtamoneda*, *passavelós* son de compausats per prononciar condrechament l'-a finala del primièr formant (coma una atòna: tipicament [ɔ]).

Se notarà doncas sens espaci ni jonhent coma dins lo cas general:

a) Quand lo primièr formant s'acaba en vocala e que lo segond comença per *r* o *s*: *antireligiós*, *antisismic*, *antisocial*, *autosuggestion*, *contrasens*, *parasolelh*, *cambarós*, *pòrtarevistas*, *preseleccion*, *entresarrar*, *entresòl*, *entresenha* (lo formant *entre...* s'identifica, e mai se lo formant *...senha* a perdut son sens).

D'un biais general alinham los prefixes pesucs *entre...*, *subre...* suls primièrs formants de compausats: *manjaròsa*, *manjasants*, *entresenha*, *subresaut* e *parasolelh*.

Parièr dins los toponims: *Combarogèr*, *Vilaseca*.

■ *Remarca*

Dins l'edicion de 1965/1966 de son diccionari, Alibèrt nòta *manjaròsa*, *manjasants* mas *entressenha** (per *entresenha*) e *subre-saut** (per *subresaut*), e mai curiosament *para-solelh** (per *parasolelh*).

b) Quand lo primièr formant s'acaba per una consonanta susceptible de s'assimilar a la consonanta següenta, o quand s'acaba per una consonanta susceptible de s'amudir. En aquel cas, la consonanta finala del primièr formant sovent es una oclusiva coma *p*, *t*, *c*, *b*, *d*, *g*, *ch* (o es una *f* se n'i aguèsse) e la consonanta que comença lo segond formant es *l* o *r*: *caplevar* [kalle'βa], *caprós* [ka'rrus].

Parièr dins los toponims: *Montredond* [munrre'dun].

Ça que la, en cas de problèma de desencodatge particularament fòrt, degut al fach que la fusion en un mot es mai esandida pels toponims e congrea de rescontres de letras inacostumats, la notacion en dos mots pòt èsser utilizada per lo resòlver: *Puèg Orsin* [pʁetʃ ur'si], *Borgon Nuòu* [bur.gu 'njɔw en lemosin] (fr. "Bourganeuf")... (puslèu que *Puègorsin**, *Borgonnuòu** segon las règlas generalas).

c) Se pausa pas nimai de jonhent quand i a elision d'una vocala davant la vocala següenta. L'elision se nòta pas e se fa fisança al legeire per reconéisser cada element: *contraofensiva* [kuntrufen'siβɔ], *centreasiatric* [sentrazja'tik], *subreuman* [syβry'ma], *santaelenenc* [santel'e'neŋk], *rèireoncle* [rre:j'ruŋkle], *viceamiral* [bisami'ral].

Aquò val quitament dins los compausats que son segond formant comença per

una vocala accentuada: *curauèlhs* [ky'rɔɛls], *gripaòme* [gri'pɔme], *subrèds* [sy'βrɔs], *subreora* [su'βrurɔ].

Ça que la l'elision se nòta dins los toponims quand es plan fixada per la tradicion: *Entraigas* (e non *Entreaigas**).

d) Se pausa pas nimai de jonhent per notar l'iat entre la darrièra vocala del prefixe e la primièra del radical, mas un trèma se ne vira: *reünir*, *proïbir*, *coïncidir*, *Preïstòria*, *Protoistòria*, *infrauman*, *antiunionista*.

Observacion - S'emplega lo trèma sonque après los prefixes leugièrs d'una sillaba (*reünir*, *proïbir*, *coïncidir*, *Preïstòria*) e se fa fisança al legeire per reconéisser los autres (*Protoistòria*, *infrauman*, *antiunionista*) (§ 3.2).

Se pausa pas nimai encara de jonhent per evitar lo contacte de doas vocalas identicas dins la prefixacion: *antiimperialista*, *neooccitanisme*, *supraaxial*, *intraalpenc*.

e) I a pas de jonhent per evitar lo contacte de doas consonantas identicas dins la prefixacion e la composicion: *cappelat*, *gattigre*, *pòstonic*, *sanglaçar*.

Observacion - S'evita doas consonantas identicas darrièr una altra consonanta: *pòstonic*, *sanglaçar* (e non pas *pòsttonic**, *sangglaçar**) (§ 11.5.b).

11.4 Los prefixes **a-**, **bi-**, **di-**, **bis-**, **dis-**, **prò-**, **co-** e **pòst-**

Prefixe **a-**. Cal distinguir lo prefixe de privacion (< grèc *a-*) del de direccion o d'adjoncion (< latin *ad-*):

- *a-* privatiu: *asocial*, *asexuat*, *aritmïc*
- *a-* de direccion o d'adjoncion: *associar*, *assignar*, *arregar*

Prefixes **bi-** e **di-**, e **bis-** e **dis-**. Los cal distinguir:

- *bisectritz*¹², *disillab*, *bireactor*
- *bissextil*¹³, *dissimilacion*

Prefixes **prò-** e **co-**. S'establís una diferéncia entre lo prefixe tonic *prò-* e l'advèrbi *pro*, per tal d'evitar d'omonimias ambiguas:

- *es pròamerican*, *es pròcomunista*.
- mas: *es pro american* (*per beure de Coca-Cola*), *es pro comunista* (*per cantar l'Internacionala*).

Per contra, es pas necessari d'establir de diferéncia entre lo prefixe *co-* de las ancianas formacions calhadas e lo prefixe *co-* emplegat dins los neologismes:

¹² Lo mot *bisectritz* es un neologisme, sens equivalent en latin classic. Dins las lengas vesinas, lo catalan *bisectriu* e l'italian *bisectrice* se destrian del francés *bissectrice*. L'occitan causís la forma majoritària *bisectritz*.

¹³ Lo mot *bissextil* ven del latin *bisextilis*. Mas dins las lengas vesinas, lo catalan *bissextil* e lo francés *bissextile* se destrian de l'italian *bisestile*. L'occitan causís la forma majoritària *bissextil*.

- ancianas formacions calhadas: *correspondre, correligionari, corrector*
- neologismes: *coresponsable, codirector, copresident, coedicion, cosinus, cosignar*.

L'accentuacion de *prò-* retipa la que ja existís dempuèi longtemps dins lo prefixe *pòst-*: *pòstmodèrne, pòstoperatòri, pòstsincronizacion, pòstonic*.

11.5 Aplologia

L'aplologia consistís a suprimir una repeticion de letras, de fonèmas o de sillabas: *telaranja* (e non *telaaranja**), *tragicomic* (e non *tragicocomic**). Aicí parlam sonque de l'aplologia pertocant una repeticion de letras.

a) *L'aplologia se nòta pas...*

...Quand i a pas d'elision fonetica: *antiimperialista* [antiimperja'lizme, antjimperja'lizme], *neooccitanisme* [neuutsita'nizme, newutsita'nizme], *supraaxial* [sypra(a)'tsjal], *intraalpenc* [intra(a)'lpenk] (se sèrvan intactas las sèrias que començan pel meteís formant).

b) *L'aplologia se nòta solament...*

- Quand i a elision vocalica e que las vocalas en contacte son identicas. S'evitan aital de grafias *aa** o *ee** pro estranhas e inacostumadas dins lo sistèma grafic de l'occitan: *pòrtavions, manjagaças, trucautar, subrendeman, centreuropèu* (e non *pòrtaavions*, manjaagaças*, trucaautar*, subreendeman*, centreeuropèu**).

- Dins los compausats quand es plan fixada per la tradicion, dins los toponims en particular, e mai se se tracta pas de doas vocalas identicas:

- *telaranja, aigardent* (e non *telaaranja*, aigaardent**)
- *Ribauta, Entraigas* (e non *Ribaauta*, Entreaigas**).

- Quand i auriá doas consonantas identicas darrièr una altra consonanta: *pòstonic, sanglaçar, campendut* (e non *pòsttonic*, sangglaçar*, camppendut**).

Dins los toponims e lors derivats: *Campeiregós, Transilvània, francomtés* (e non *Camppeiregós*, Transsilvània*, franccomtés**)

(Mas doas consonantas identicas son admesas après una vocala: *cappelat, gattigre*, vejatç lo § 11.3.7.e).

11.6 <P> Cases en discussion

Qualques mots compausats son en cors de discussion e lo CLO a pas pres encara de decision definitiva dessus.

Per los mots següents, ara per ara, l'ortografia oficiala d'Alibèrt es la següenta, sens equivòc:

- *almens* (*aumens*, *aumensh*)
- *ça que la*
- *e mai* (mas Alibèrt esita entre *a mai* e *amai*)
- *tot plen*
- *enbàs* (advèrbi, aquela ortografia implicariá *ennaut/enaut*, vej. § 11.3.2).

Dins d'autres cases, Alibèrt a daissadas de contradiccions pontualas. Empachan pas la lenga de foncionar. Mas es possible que se prepausa un jorn una armonizacion.

a) Esitacion grafica per un sol e meteís mot:

- *bonanuèch* / *bona nuèch*
- *bonjorn* / *bon jorn*
- *bonser* / *bon ser*
- *bonvèspre* / *bon vèspre*
- *çai-sus* / *çaisús* (s'es prepausat de levar lo jonhent: *çai sus*)
- *çai-jos* / *çaijós* (s'es prepausat de levar lo jonhent: *çai jos*)
- *grandmercé* / *grand mercé*
- *sonque* / *son que* (*son qu'*) (s'es prepausat de preferir *sonque* en totas posicions)
- *tornarmai* / *tornar-mai*.

b) Contradiccion grafica entre de sinonims de construccion similara:

- *en l(u)òc de*, *all(u)òc de* (s'es prepausat: *en luòc de*, *al luòc de*)
- *ni mai*, *tanpauc* (s'es prepausat: *nimai*, *tanpauc*)
- *senon*, *sinon* (*si non*), *si que non*, *si que de non*
- *sul pic*, *sulcòp* / *sus lo còp* (s'es prepausat: *sul pic*, *sul còp* / *sus lo còp*).

c) Pel vèrb *s'enanar* (Alibèrt), s'es suggerit de tolerar tanben la grafia *se n'anar*, segon lo modèl general d'escritura dels vèrbs pronominals.

d) Los nombres compausats, segon Alibèrt, an de jonhents de 17 a 29 mas n'an pas delà 29: *dètz-e-sèt*, *dètz-e-uèch*, *dètz-e-nòu*, *vint-e-un*, *vint-e-nòu*... *trenta un*, *dos cents*, *cinc mila*.

S'es prepausat de suprimir lo jonhent dins totes los nombres, per tal de coïncidir amb la règla generala que vòl evitar lo jonhent (§ 11.1): *dètz e sèt*, *dètz e uèch*, *dètz e nòu*, *vint e un*, *vint e nòu*, *trenta un*, *dos cents*, *cinc mila*. Los nombres ordinals farián parièr: *dètz e seten* (o regionalament: *dètz e setau*, *dètz e setesme*).

e) En lemosin, s'esita entre *nonmàs* (Tintou 1969) e *non mas* (Gonfroy 1975). S'es prepausat de preferir *nonmàs*.

*Segonda partida**Nòrma orala*

PRECISIONS SUBRE LA NÒRMA ORALA

Las preconizacions del CLO relativas a la forma de la lenga orala —çò es: la “nòrma orala” o “nòrma lingüistica” — cèrcan de portar de solucions dins tres menas de cases:

- Quand l’occitan a besonh de solucions novèlas per exprimir de realitats novèlas.

- Quand se constata una granda incertitud en cò dels usatgièrs, eventualament deguda a una manca de precision dins la version iniciala de la nòrma.

- Quand las interferéncias de las lengas dominantas penètran l’usatge de l’occitan e entrepachan l’espelida de solucions autocentradas.

Las preconizacions pertocant la forma de la lenga orala, bèl primièr, vòlon enriquir e assolidar los recorses expressius de l’occitan. S’agís pas d’estigmatizar, de cap de biais, los locutors naturals qu’an costuma d’emplegar de formas diferentas de las que preconizam aici. Las preconizacions de la nòrma orala son prepausadas a l’usatge, en daissant a la comunitat dels locutors lo temps de las descobrir, de las conéisser e de se las apropiari. Dins l’amira d’una recuperacion sociala de la lenga, es evident que l’occitan del futur coneisserà de formas que podèm pas preveire uèi. Doncas las preconizacions de la nòrma orala son susceptiblas de s’ajustar en foncion de la dinamica de l’usatge social dins l’avenidor.

CAPÍTOL 12

LAS FORMAS DELS SUFIXES -I, -IUM E -ARIÁ**12.1 Los sufixes -i e -ium**

Lo sufixe latin *-ium* s'adapta en occitan jos la forma *-i* en general: *èli, plutòni, alumini, calci, sòdi, òpi, zircòni, aqüari/aquari, vivari, lo solari* (lo luòc ont se pòt bronzar, diferent de l'adjectiu *solar -a*)...

De doblèts segondaris en *-ium* son admeses sonque se pareisson indefugibles, per exemple se son presents dins mai d'una lenga vesina: *aquari (aquarium)*.

12.2 Lo sufixe -ariá dins los neologismes

Quand l'occitan adapta un mot italian o espanhòl que s'acaba per *-eria, -eria* dins la lenga d'origina, aquò dona en occitan lo sufixe *-ariá*: *pizzariá, cafetariá*.

Los dialèctes occitans qu'emplegan per aquel sufixe la forma *-aria* (o *-eria*) — mai que mai lo gascon e lo niçard — dison: *pizzaria, cafetaria*.

CAPÍTOL 13

LOS SUFIXES DELS NOMS E ADJECTIUS D'AGENTS

<P>

13.1 Presentacion

Aqueste capítol es pas encara una recomandacion definitiva. Ça que la, las proposicions fachas per regular los sufixes d'agents an rescontrat un consens durant las discussions del CLO. Las expausam çai sota coma de solucions provisòrias.

Aqueste ponch pertòca una granda sèria de mots tradicionals e un nombre important de neologismes. L'occitan ten una panoplia complexa de sufixes d'agents que se distribuïsson segon los grops verbals. Se resumisson aital.

Los vèrbs del grop A (1ª conjugason en *-ar*) implican los sufixes següents:

- *-aire -aira* que s'utiliza sustot per las personas
- *-ador -adora* per las personas e *-ador -adoira* pels objèctes

gascon:	<i>-ador -adora</i> per las personas e <i>-ader -adera</i> pels objèctes
provençal e niçard:	<i>-ador -adoira</i> per las personas e los objèctes
vivaroalpenc:	<i>-aor -aoira</i> per las personas e los objèctes
- *-ator -atriz* per las personas e los objèctes

Los vèrbs del grop B (2^a conjugason en *-ir*) implican los sufixes següents:

- *-eire -eira* que s'utiliza sustot per las personas
- *-idor -idora* per las personas e *-idor -idoira* pels objèctes

gascon:	<i>-idor -idora</i> per las personas e <i>-ider -idera</i> pels objèctes
provençal e niçard:	<i>-idor -idoira</i> per las personas e los objèctes
vivaroalpenc:	<i>-ior -ioira</i> per las personas e los objèctes
- *-itor -itritz* per las personas e los objèctes
- *-tor -tritz* per las personas e los objèctes

Los vèrbs del grop C (3^a conjugason en *-re*, *-er*, *-e* o excepcionalament *-ir*) implican los sufixes següents:

- *-eire -eira* que s'utiliza sustot per las personas

gascon:	<i>-edor -edora</i>
---------	---------------------
- *-edor -edora* per las personas e *-edor -edoira* pels objèctes

gascon:	<i>-edor -edora</i> per las personas e <i>-eder -edera</i> pels objèctes
provençal e niçard:	<i>-edor -edoira</i> per las personas e los objèctes
vivaroalpenc:	<i>-eor -eoira</i> per las personas e los objèctes
- *-tor -tritz* per las personas e los objèctes

13.2 Sufixes d'agents aplicables a las personas

13.2.1 L'EXEMPLE DELS GRANDS DICCIONARIS

S'adòpta en prioritat las formas que ja se son sedimentadas dins los primièrs diccionaris renaissentistas, los que son pròches de la lenga eiretada. Se pòt consultar mai que mai lo diccionari de Mistral (lo TDF) mas tanben los de Palai (1932-33), Castellana (1947, 1952), Calvino (1905), Vaissier (1879), etc. Los diccionaris de Levy (1894-1924, 1909) e lo FEW son tanben de fonts d'informacion preciosas.

Per exemple, trobam dins lo TDF las solucions seguentas: *collector*, *conservator/conservador*, *fondador*, *fornidor*, *regidor*, *trabalhador*, *pensador/pensaire*, *organizaire*, *colonizaire*, *dominaire*, *pacificaire*...

■ Remarca

Dins los vèrbs del grop B, lo sufixe *-idor* deu remplaçar lo francisme *-isseire**. Alibèrt o preconiza dins sas òbras e Mistral dona tanben pro de formas d'aquel tipe: *regir* > *regidor*, *fornir* > *fornidor* (e non *regisseire**, *fornisseire**).

Excepcionalament, un vèrb del grop B pòt donar lo sufixe *-eire* (sens *-iss-** naturalament): *benesir* > *beneseire*, *abalir* > *abaleire*.

13.2.2 L'EXEMPLE DE LAS LENGAS PRÒCHAS

Quand los grands diccionaris renaissentistas (§ 13.2.1) donan pas cap de solucion per formar los neologismes, òm s'inspira dels exemples de las lengas pròchas.

a) L'exemple de las lengas romanicas.

Lo catalan pòt pas servir d'exemple: utiliza quasi sistematicament lo tipe *-ador*, *-idor*, *-edor*, benlèu per influéncia de l'espanhòl, e aquelas formas son pas aitan frequentas en occitan.

L'italian pòt pas servir d'exemple car coneis pas de distincion entre las formas popularas de tipe *-aire/-ador* e las formas cultas de tipe *-ator*; emplega sonque lo tipe *-atore* dins totes los cases.

Lo francés nos pòt rendre servici que, d'una maniera similara a l'occitan, es equilibrat entre la forma populara de tipe *-eur* (que correspond en occitan a *-aire/-ador*) e la forma culta de tipe *-ateur* (que correspond en occitan a *-ator*). Aquel principi es pas un alinament servil sul francés, se basa sus l'analisi d'una convergència anciana e naturala entre doas lengas vesinas.

- Los mots franceses en *-eur* inspiran de mots occitans en *-aire*, *-idor*, *-eire*.
 - pel grop A: *-aire* - *aira*¹⁴. Ex. *cronometraire*, *footbolaire*, *vojaire/voidaire* (en francés *chronométrateur*, *footballeur*, *videur*).

¹⁴ La forma *-aire* - *aira* es mai frequenta dins la tradicion occitana que *-ador* - *adora*.

- pel grop B: *-idor -idora*¹⁵. En provençal general e en vivaroalpenc, lo femenin es *-idoira*. En vivaroalpenc la *d* tomba e se ditz doncas *-ior -ioira*. Ex. *polidor* (en francés *polisseur*).
- pel grop C: *-eire -eira*: *bateire* (musician que fa de batariá, en francés *batteur*). En gascon sembla que se diria puslèu *-edor -edora* : *batedor*.

- Los mots franceses en *-ateur, -iteur, -uteur, -teur...* inspiran de mots occitans en *-ator, -itor, -tor*. Ex. *animator*¹⁶, *formator, conceptor* (en francés *animateur, formateur, concepteur*).

b) Los calcs de l'anglés.

Los mots angleses en *-er* inspiran en occitan de mots en *-aire* o *-èr*. Ex: *gangstèr, rapaire* (musicaire de fa de rap, en anglés *rapper*).

Los mots angleses en *-ator, -itor, -tor*, que son en realitat de latinismes anglicizats, inspiran en occitan de mots en *-ator, -itor, -tor...*

13.2.3 LAS CREACIONS AUTONÒMAS

Quand las possibilitats precedentas inspiran pas cap de solucion, l'occitan pòt far de creacions autonòmas en seguir las tendéncias que correspondon a sa tradicion.

a) A partir d'un vèrb occitan ja existent, de formacion populara, se causís puslèu los sufixes populars:

- grop A: *-aire -aira*
- grop B: *-idor -idora* (pro. niç. *-idor -idoira*, va. *-ior -ioira*)
- grop C: *-eire -eira* (gas. *-edor -edora*).

Exemples teorics de neologismes: *desbobinar* > *desbobinaire*^o, *anequelir* > *anequelidor*^o, *apreendre* > *apreendeire*^o.

■ Remarca

Se i a pas cap de vèrb correspondent, lo tipe *-aire* (grop A) es lo sufixe per default: *autostòp* > *autostopaire* perque i a pas cap de vèrb correspondent (es un calc del francés *auto-stoppeur* e de l'anglés *hitch-hiker*). Es tanben possible de dire *autostopista* se nos inspiram de maitas lengas romanicas.

b) A partir d'un vèrb occitan ja existent, de formacion culta, se causís puslèu los sufixes cultes:

- grop A: *-ator -atritz*
- grop B: *-itor -itritz, -tor -tritz*
- grop C: *-tor -tritz*.

Exemple teoric de neologisme: *constituir* > *constitutor*^o.

¹⁵ La forma *-idor -idora* es mai frequenta dins la tradicion occitana que *-eire -eira*.

¹⁶ Mistral dona *animaire -aira*, qu'a un sens ocasional ("lo/la qu'anima") e qu'es diferent del sens professional d'*animator*.

Pr'aquò cal observar que los vèrbs en *-izar* tendon a faire de derivats sistematic en *-izaire* (los exemples dins lo TDF son sistematic). Exemple teorik de neologisme: *securizar* > *securizaire*⁹.

Ça que la, cal admetre que de neologismes spontanèus seguiscan pas totjorn aquela reparticion dels sufixes. Se l'usatge forma solidament un neologisme amb una racina verbala culta e un sufixe popular, aquò se pòt acceptar. Çò que compta subretot es de respectar la reparticion dels sufixes en foncion dels tres grops verbals.

Certans noms e adjectius d'agents se forman a partir d'un participi passat. En aquel cas, après lo participi passat, lo sol sufixe possible es *-or*. Lo mot se basa sovent sus un participi passat latin:

- participi passat latin *diffusus* > occitan *difusor* (e non *difusaire**)
- participi passat latin *provisus* > occitan *provisor* (e non *provisaire**)
- participi passat latin *inspectus* > occitan *inspector* (e non *inspectaire**)
- participi passat latin *actus* > occitan *actor* (e non *actaire**)
- participi passat latin *inventus* > occitan *inventor* (e non *inventaire**)

13.2.4 LA FEMINIZACION DELS NOMS E ADJECTIUS D'AGENTS

Se sosten la feminizacion dels noms de mestièrs e foncions: *imprimeire* > *imprimeira*, *provisor* > *provisora*, *inspector* > *inspectritz*. La feminizacion es un femonèn viu e gaireben sistematic dins la lenga eiretada. Cal pas calcar las formulas francesas artificialas coma *Madame le Proviseur*, l'occitan o femeniza naturalament en *Dòna Provisora*.

■ Remarca

Vaicí d'autres exemples de feminizacions en defòra de la question dels sufixes d'agents: *mètge* > *metgessa*, *cònsol* > *consolessa*, *avocat* > *avocata*, *ministre* > *ministra*, *escrivan* > *escrivana*. Aquelas formas femeninas se pòdon trobar en cò de Mistral (TDF) o dins lo diccionari de Levy (los diccionaris catalans inspiran eventualament de solucions se las fonts occitanas ne bailan pas). De segur, la paritat dels genres s'aplica pas a certanas foncions istoricas reservadas a un sèxe: dins la civilizacion romana, un *aruspic* èra tostemps un òme, una *vestala* una femna.

Recapitulacion de las formas:

a) Los sufixes masculins de formacion populara *-ador*, *-idor*, *-edor* fan de femenins regulars en *-adora*, *-idora*, *-edora* pels sufixes aplicables a las personas (mas pels sufixes aplicables als objèctes, se ditz *-adoira*, *-idoira*, *-edoira*).

- Pasmens lo provençal general e lo niçard an generalizat —per las personas e los objèctes— los femenins *-adoira*, *-idoira*, *-edoira*. En vivaroalpenc, i cal ajustar la casuda de *d* entre doas vocalas: *-aor*, *-ior*, *-eor* fan lors femenins en *-aaira*, *-ioira*, *-eoira*:

- modèl global: *trabalhador* *trabalhadora*
- provençal general e niçard: *trabalhador* *trabalhadoira*
- vivaroalpenc: *trabalhaor* *trabalhaoira*.
- En gascon, lo grop C dona *-edor -edora* puslèu que *-eire -eira*:
 - modèl global: *bateire* *bateira*
 - gascon: *batedor* *batedora*

b) Los sufixes masculins de formacion culta de tipe *-tor* (*-ator, -itor, -tor*) fan un femenin en *-triz*: *animatriz, formatriz, conceptriz*. Dins los dialèctes que coneisson lo plural sensible, *-triz* fa un plural regular en *-trises* (e non pas en *-trices**): *animatrises, formatrises, conceptrises*.

Es rar que lo femenin de *-tor* siá *-tora*. La forma *-tora* sembla indefugibla solament dins qualques mots coma *inventora* perque lo tipe *inventritz*¹⁷ es pauc frequent dins las lengas romanicas vesinas¹⁷.

En defòra de *-tor*, totes los masculins en *-or* fan de femenins regulars en *-ora*: *provisor > provisor, professor > professora*.

13.3 Sufixes d'agents aplicables als objèctes

Dins la tradicion occitana, los objèctes, maquinas e instruments son un domeni a despart que fonciona pas coma per las personas. Los sufixes aplicables als objèctes se limitan en general a una forma populara de tipe *-ador, -idor, -edor* que fa lo femenin en *-adoira, -idoira, -edoira* amb una *i* (las formas sens *i*, *-adora, -idora, -edora*, son reservadas a las personas; pasmens lo provençal, lo niçard e lo vivaroalpenc generalizan las formas amb *i*, *-a[d]oira, -i[d]oira, -e[d]oira*, als objèctes e a las personas).

- Los vèrbs del grop A implican lo sufixe *-ador -adoira*:

estampar > *estampadoira*
fotocopiar > *fotocopiador/fotocopiadoira*
meissonar > *meissonadoira*
segar > *segadoira*
sintetizar > *sintetizador*
lisar > *aerolisador*
simular > *simulador de vòl*.

- La forma vivaroalpenca es *-aor -aoira* : *estampaoira, fotocopiaor/fotocopiaoira, meissonaoira, se(j)aoira, sintetizaor, aerolisaor, simulaor de vòl*.

- La forma gascona es *-ader -adera* : *estampadera, fotocopiader/fotocopiadera, segadera, sintetizader, aerolisader, simulader de vòl*.

- Los vèrbs del grop B implican lo sufixe *-idor -idoira*:

convertir > *convertidor*

¹⁷ En tot cas, en defòra d'aquelas excepcions, una generalizacion sistematica del tipe *-tora* es pas compatibla amb la nòrma fixada per Alibèrt: cal dire *directritz, animatriz* (e non *directora*, animadora**).

servir > *servidor telematic*

provesir > *provesidor d'accès (Internet)*

- La forma vivaroalpenca es *-ior -ioira* : *convertior, servior telematic, provesior d'accès*.

- La forma gascona es *-ider -idera* : *convertider, servider telematic, provedider d'accès*.

- Los vèrbs del grop C implican lo sufixe *-edor -edoira*:

mèdre > *mededoira*

- La forma vivaroalpenca es *-eor -eoira* : *medeoira*.

- La forma gascona es *-eder -edera* : *mededera*^o (se la racina *med-* es possible en gascon).

■ Remarca

Lo lemosin coneis las formas generalas que venèm de citar, mas coneis tanben una forma femenina de tipe *-erza/-ersa* que correspond a *-edoira* e que lo CLO deu estudiar mai prigondament: *medre* > *mededoira (mederza/medersa)*.

Los sufixes cultes se repartisson aital, en foncion dels grops verbals:

grop A: *-ator -atritz*

grop B: *-itor -itritz, -tor -tritz*

grop C: *-tor -tritz*.

L'emplec d'aqueles sufixes cultes fa l'objècte de discussions que cal encara resòlver.

- D'unes pensan que cal prene en compte demest los critèris l'existéncia d'un vèrb que pòsca servir de motivacion a la formacion d'un derivat popular de tipe *-ador* (e tanben cal téner compte de las atestacions): per eles, *ordenador* seriá de preferir perque es motivat per lo vèrb *ordenar* e mai es plan atestat dins lo renaissentisme.

- D'autres pensan que dins certans mots, lo sufixe culte es preferable quand es ja present dins un mot latin: per eles, *ordinator* seriá de preferir perque es ja una forma latina (quitament s'aviá pas en latin lo sens tecnologic actual). Vaicí qualques exemples ont i a aquesta esitacion:

Modèl general:

ordenar > *ordenador* (popular)

/ *ordinator* (culte)

calcular > *calculadoira* (popular)

/ *calculatritz* (culte)

corregir > *corregidor ortografic* (popular)

/ *corrector ortografic* (culte)

legir > *legidor de CD* (popular)

/ *lector de CD* (culte)

En gascon:

ordenar > *ordenader* (popular)

/ *ordinator* (culte)

calcular > *calculadera* (popular)

/ *calculatritz* (culte)

corregir > *corregider ortografic* (popular)

/ *corrector ortografic* (culte)

legir > *legider de CD* (popular)

/ *lector de CD* (culte)

En vivaroalpenc:

<i>ordenar</i> > <i>ordenaor</i> (popular)	/ <i>ordinator</i> (culte)
<i>calcular</i> > <i>calculaoira</i> (popular)	/ <i>calculatritz</i> (culte)
<i>corregir</i> > <i>corregior ortografic</i> (popular)	/ <i>corrector ortografic</i> (culte)
<i>legir</i> > <i>legior de CD</i> (popular)	/ <i>lector de CD</i> (culte)

En tot cas, totes s'acòrdan per dire que la formacion culta es indefugibla quora se pòt pas establir de ligam evident amb un vèrb occitan:

reactor (correspond pas dirèctament amb lo vèrb occitan *reagir*, *reagidor** seriá pas comprés)

radiator (correspond pas dirèctament amb lo vèrb occitan *radiar*, *radiador** seriá pas comprés).

deflector (correspond pas amb cap de vèrb).

Certans sufixes d'agents se fan a partir d'un participi passat, en aquel cas lo sol sufixe possible es *-or*. Lo mot se basa sus un participi passat occitan o latin:

- Quand lo mot se basa sus un participi passat occitan (formacion populara), lo sufixe es *-or -oira* : *ras*, participi passat de *raire*, dona *rasor*. En gascon lo sufixe es *-er, -era*: *raser*.

- Quand lo mot se basa sus un participi passat latin (formacion culta), lo sufixe es *-or -ora* dins totes los dialèctes: lo participi passat latin *diffusus* dona en occitan *difusor* (*de perfum, de lum*).

CAPÍTOL 14

L’-E FINALA DE SOSTEN

(DINS LOS CULTISMES E LOS MANLÈUS)

14.1 Presentacion

Lo CLO pren en consideracion:

- L’existència de l’-e de sosten morfològica dins la regularizacion dels adjectius (ex. *rog roja* es passat a *roge roja*).
- L’evolució de la lenga que demanda que certans grups consonantics finals ajan una -e de sosten.
- L’influéncia desvariada del sistèma fonologic francés.

Lo CLO recomanda:

- Una derivacion regulara en sistèma fonologic de las formas latinas e grègas.
- L’aparicion d’una -e de sosten d’usança morfològica.
- L’aparicion d’una -e de sosten per paritat del nombre de sillabas amb lo latin, generala en francés, excepcionala en occitan. Dins fòrça mots l’-e de sosten es pas qu’una influéncia del francés qu’aluenha l’occitan de las autras lengas latinas, en tènher compte de l’error del “francés meridional”, que pren la realizacion fonologica de l’-e de sosten per l’articulacion normala del francés en general.

Las recomandacions següentas son validas per l’ensems dels dialèctes occitans, après un examen menimós e respectuós de totas las possibilitats fonologicas dialectalas. Dins los exemples que seguisson, las solas variacions dialectalas son:

- Lo passatge d’-l finala a -u dins maites dialèctes, mas dins qualques mots solament: *animal* → *animau*, *metal* → *metau*, *gal galla* → *gau galla* (de Gàllia).
- La possibilitat del passatge de è a e en lemosin, dins los mots ont l’accent tonic es a sa plaça regulara: *isotèrmel/isoterme*, *univèrs/univers* (§ 2.2),
- L’admission d’una accentuacion conservatritz en cisalpenc del centre e del sud: *magic/màgic*, *periòde/periode* (§ 15.12).

■ *Remarca*

Aquestas recomandacions del CLO precisan e regularizan la codificacion de l’-e de sosten en se basant subre lo trabalh inicial d’Alibèrt. Pels legeires que vòlon conèisser totes los detalls, indicam dins las nòtas de pè de pagina las diferéncias menoras qu’òm pòt trobar entre la regularizacion del CLO, lo trabalh inicial d’Alibèrt e la nòrma del catalan qu’a inspirat Alibèrt.

Aquestas recomandacions sus l’-e de sosten concèrnisson unicament los mots de formacion culta —d’origina latina e grèga— e los manlèus a las lengas estrangieras.

Aquestas recomandacions non concèrnisson pas los mots de formacion populara que fan partida del fons vièlh de la lenga. Precisem que certans mots

populars pòdon esitar, segon los parlars, per aver o non una *-e* de sosten: *sens* (*sense*), *ferm* (*ferme*), *vèrm* (*vèrme*), *mond* (*monde*), *salm* (*salme*), *Ansèlm* (*Ansèlme*), *olm* (*olme*), *Crist* (*Criste*), *ranc* (*ranque*), *At* (*Ate*), *gent* (*gente*) (“brave”), *trempe* (*trempe*), *golf* (*golfe*) (de mar), *buf* (*bufe*), *gòf* (*gòfe*), *prèst* (*prèste*)...

Cal precisar que lo mot **amb** —qu’és de formacion populara— se limita a tres formas referencialas dempuèi que la nòrma classica de l’occitan existís: **amb** dins la màger part dels dialèctes, **dab** en gascon e **emb** en lemosin e niçard (§ 18.6.1).

La pronóncia de l’ortografia referenciala **amb** es tipicament [amb] davant vocala, [an] davant consonanta, [am] davant *p*, *b* *m*. Las ortografias referencialas **amb**, **dab**, **emb** pòdon englobar e representar d’autres pronóncias que son innombrables, coma [ambe, ame, abe, òmbe, ɔⁿ, ɔw, eme, me, bej...].

14.2 Abséncia de l’-e de sosten

14.2.1 TERMINASONS -C, -Ç, -CH, -L, -R, -S, -SH, -Z, -TZ

L’-e se met pas après las terminasons *-c*, *-ç*, *-ch*, *-l*, *-r*, *-s*, *-sh*, *-z*, *-tz*:

-c: *magic*, *magnific*, *siriac*, *maniac*, *barròc*, *oblic*, *antic*¹⁸

-ç: *precòç*, *atròç*, *loquaç*, *voraç*, *aruspiç*, *lemoviç* (pòble ancian), *bebriç* (pòble ancian)¹⁹

-ch: *romanch*, *campech*, *punch*

-l: *util*, *civil*, *perissodactil*, *calcul*, *gropuscul*, *parallèl*, *animal*

-r: *rar*, *ovipar*, *elicoptèr*, *caractèr*, *clorur*, *sulfur*, *fosfòr*, *carnivòr*

-s: *Pegàs*, *Caucàs*, *immens*, *intens*, *univèrs*, *invèrs*, *pervèrs*, *còrs* (de Corsega)

-sh: *ashish*, *Marraqùesh*, *manosh*, *ingosh*, *malgash*

-z: *merguèz*, *Nazianz*, *Ormuz*, *quirguiz* (-z finala se pronóncia [s], vej. § 5.6, 17.4.7)

-tz: *kibbutz*.

14.2.2 TERMINASONS -P, -T

L’-e se met pas après *-p*, *-t*, en general:

-p: *polip*, *ciclòp*, *pitecantròp*

-t: *interprèt*, *fosfat*, *clorit*, *contrast*, *vast*, *celèst*²⁰, *modèst*, *onèst*, *palimpsèst*, *èst*, *oèst*, *trist*, *bust*, *inèrt*.

Excepcions — L’-e se met dins los mots brèus que serián autrament monosillabs, acabats per una *vocala* + *-pe*, *-te*:

- Mots brèus acabats per *vocala* + **-pe**: *lo tròpe*, *lo tipe*

¹⁸ *Remarca* — De mots coma *oblic*, *antic* an una *-c* que ven de la simplificacion de *qu* en posicion finala (< latin *obliquus*, *antiquus*). Lo femenin es simplement *oblica*, *antica*.

¹⁹ *Remarca* — La nòrma del catalan coneis *-ç* en general: *precoç*, *atroç*, *loquaç*, *voraç*... mas *harúspex*, *bèbrice*.

²⁰ *Remarca* — La nòrma del catalan a abandonat *celeste** per adoptar *celest*.

- Mots brèus acabats per vocala + **-te**: *mite, rite*.
 - Cas particular: s'admet una forma dobla dins *iat* (*iate*). Retenèm la forma *iat* perque s'es sedimentada dins la terminologia lingüistica²¹.
- Per contra, i a pas d'-e dins los mots d'una sillaba que lor forma originària s'acaba per **-p, -t**: *rap, bit* (unitat informatica).

14.2.3 TERMINASONS -AUC, -ÈUC, -AUSC, -AUST

L'-e se met pas après las terminasons *-auc, -èuc, -ausc, -aust*:

-auc: *glauc*

-èuc: *Pentatèuc*

-ausc: *ausc* (pòble antic)

-aust: *olocaust, Faust*.

Mas: *-aute, -aule, -aune, -aure* (vejatz çai jos lo § 14.3.3).

14.2.4 TERMINASON -N

L'-e se met pas après la terminason *-n*:

-n: *telefon, oxitòn, fenomèn, meloman, quàdruman/quadruman, eocèn, sincròn, isocròn, diafan, androgin, poligòn, meloman, rododendron, plancton, Lenin, Ieltzin, Rasputin, Pushkin*.

14.2.5 TERMINASONS -NT, -ND, -NG

L'-e se met pas après las terminasons *-nt, -nd, -ng*:

-nt: *mastodont, Pont* (region d'Anatolia), *Pont Euxin, Corint, Lepant, shunt, instint, distint*. Lo grop d'origina *nct* se simplifica en *-nt* (§ 7.3) e intra dins aquesta categoria: *instint, distint*.

-nd: *moribond, vagabond, dividend, reverend*

-ng: *diftong, camping, rafting, gang*.

14.2.6 TERMINASON -MP

L'-e se met pas après la terminason *-mp*:

-mp: *Olimp, vamp*.

14.2.7 TERMINASON -L VENENT D'UNA LL DOBLA

L'-e se met pas après la terminason *-l* venent d'una *ll* dobla:

-l (< ll): *gal (gau)* (de Gàllia), *nul, tranquil, bacil, protocòl, tarbèl* (pòble antic), *metal (metau), cristal (cristau)*.

²¹ Remarca — La version iniciala de la nòrma (Alibèrt), coma lo catalan, pausava: *mite, rite* (en cat. *ritu*), *lo tròp** (per *lo tròpe*), *lo tipe* (en cat. *tipus*), *iat* (en cat. *hiat*).

Dins la derivacion, *ll* dobla reapareis (aquò existís sonque dins los cultismes):

gal (*gau*) (de Gàllia) > *galla*, *galloroman*, *gallicisme*

nul > *nulla*, *nullitat*, *anullar*

bacil > *bacillar*

tranquil > *tranquilla*, *tranquillitat*

protocòl > *protocollari*

tarbèl > *tarbèlla*

metal (*metau*) > *metallic*, *metallurgia*

crystal (*crystal*) > *crystalin*, *crystallografia*.

Cas particular: se distinguís los sufixes *-fille* “*fuèlha*” (*polifille*, *monofille*) e *-fil* “*qu’aima*” (*occitanofil*, *anglofil*, *bibliofil*).

14.2.8 TERMINASON SEMIVOCALICA -u, VENENT DE v

L’*e* se met pas après la terminason semivocalica *-u*, venent de *v*:

-u (< *v*): *escandinau*, *eslau*, *autoclau*, *conclau*²², *concau*, *suèu* (pòble ancian).

Dins los derivats, *v* reapareis:

escandinau > *escandinava*, *Escandinàvia*

eslau > *eslava*, *eslavofil*

suèu > *suèva*

concau > *concava*, *concavitat*.

14.2.9 TERMINASONS -b, -d, -g, -m

L’*e* se met pas après los mots acabats per *-b*, *-d*, *-g*, *-m*, en general:

-b: *efèb*, *polisillab*, *monosillab*, *nabab*, *baobab*, *Moab*²³

-d: *Ingrid*, *retrograd*, *plantigrad*, *Belgrad*, *Volgograd*, *Leopòld*, *Alfard* (nom d’estela);
lo sufixe *-tud*: *abitud*, *solitud*, *esclavitut*, *actitud*, *altitud*, *longitud*, *latitud*.

-g: *dialòg*, *catalòg*, *astrològ*, *pedagòg*, *Tangaròg* (nom occitan d’un pòrt de Russia),
sarcofag, *centrifug*, *estratèg*, *exèrg*, *dramaturg*, *demiurg*

-m: *poligam*, *islam*, *Priam*, *suprèm*, *extrèm*, *modèm*, *Jerusalèm*, *Joaquim*, *maritim*,
legitim, *regim*, *minim*, *maxim*, *magnanim*, *unanim*, *astronòm*, *aerodròm*, *palindròm*,
ipodròm, *sindròm*, *policròm*, *monocròm*, *atòm*, *costum*, *volum*.

Excepcions

- L’*e* se met dins los mots brèus, que serián autrament monosillabs, acabats per *-be*, *-de*, *-gue*, *-me*:
- Mots brèus en *-be*: *cube*, *tube*, *glòbe*, *la plèbe*, *pròbe*, *òrbe* (orbita), *sèrbe*²⁴, *bulbe*

²² Remarca — La nòrma del catalan esita entre *conclau* e *conclave*.

²³ Remarca — Al costat de la forma normativa *arabi* (< lat. *Arabius*) qu’Alibèrt a codificada, eventualament existirà la variant *arab*, se per cas òm estimèsse que se pòt acceptar en occitan.

²⁴ Remarca — *Sèrbe* ven del grèc *servos* e del sèrbocroat *srb*. En italian se ditz *serbo* e en francés se ditz *serbe*. La forma catalana *serbi*, amb una *i*, es contrària a l’etimologia.

- Mots brèus en **-de**: *mòde, iòde* (element quimic), *rude, sarde, mède* (pòble antic), *qüade/quade* (pòble antic)

- Mots brèus en **-gue**: *vague*

- Mots brèus en **-me**: *cròme, tòme, crime, mime, rème* (pòble antic).

Cas particular: s'admet una forma dobla dins *vèrb* (*vèrbe*). Retenèm la forma *vèrb* perque s'es sedimentada dins l'usatge pedagogic.

Cas particular: s'admet una forma dobla dins *mage* (*mage*). *Mage* es pròche del mot latin *magi* al plural; *mage* ven del mot latin *magus* al singular²⁵.

Per contra, i a pas de *-e* dins los mots d'una sillaba que lor forma originària s'acaba per *-b, -d, -g, -m*: *Jòb, club, iòd* (letra ebraïca, nom del son [j]), *Chad, lac dels Chods, sud, nòrd, curd, tag, èrg, Cam, Sèm, rom*.

- Dins la terminologia estrictament scientifica, lo sufixe productiu *-id*, que servís a designar de categories, a una forma unenca **-id**: *melanesid, alpid, sinid... lantanid, aldeïd, transuranid... glucid, protid, lipid, glucosid*²⁶... Mas dins un pichon grop limitat de mots cultes en *-id* que son frequents dins lo lexic general, s'admet la forma dobla **-id (-ide)**²⁷: *solid (solide), timid (timide), rapid (rapide), avid (avide)*.
- Fan excepcion tanben los mots acabats per *-òde, -ède, -oïde*:
 - **òde**: *metòde, periòde, comòde, exòde, electròde, catòde, anòde, polipòde*
 - **ède**: *aède, pibède, parallelepède*
 - **oïde**: *asteroïde, sinusoïde, antroipoïde, androïde, mongoloïde*.
- Fan tanben excepcion los pauques mots en *-rbe, -rde*, de formacion culta o d'origina romanica:
 - **rbe**: *imbèrbe, Vitèrbe, acèrbe*
 - **rde**: *absurde, barde*²⁸.
- Fan excepcion tanben aqueles dos mots isolats: *infame, arcade* (d'Arcadia).

■ Remarca

En occitan, cap de mot s'acaba pas foneticament per una consonanta obstruenta (oclusiva o fricativa) sonòra. Pasmens la grafia nòta tot còp en fin de mot de letras que nòtan normalament aquelas obstruents sonòras (*b, d, g, z*). Segon lo cas o lo dialècte, aquelas letras son pronunciadas sordas ([p], [t], [k] o [tʃ], [s]), o son pas pronunciadas. Lo principi de basa que seguiguèt Alibèrt e que contunham d'aplicar per la notacion d'aquelas letras es un principi

²⁵ Remarca — La version iniciala de la nòrma (Alibèrt), coma lo catalan, pausava que los mots d'aquesta categoria avián pas d'*-e* de sosten en general, malgrat qualques esitacions: *cub** (per *cube*), *tub** (per *tube*), *glòb** (en cat. *globus*, per *glòbe*), *la plèbs** (per *la plèbe*), *corb** (per *corbe*), *bulb** (per *bulbe*), *sard** (per *sarde*), *qüad** (per *qüade*), *cròm** (per *cròme*), *tòm** (per *tòme*), *crim** (per *crime*), *mim** (per *mime*), *vèrb* (per *vèrb* o *vèrbe*), *mag** (per *mage* o *mage*)... mas s'admetiá *pròbe, òrbe, mòde, iòde, rude, mède, vague*.

²⁶ Tocant la classificacion biologica dels animals, Alibèrt preconiza lo sufixe *-id* coma en catalan: *felid, bovid, ovid, canid, suid*... Çà que la, de sòcis del CLO prepausan puslèu lo sufixe *-idèu* (*felidèu, bovidèu, ovidèu, canidèu, suidèu*...) per analogia amb lo sufixe *-acèu* (*gallinacèu*): aqueste ponch poiriá far l'objècte d'una discussion ulteriora.

²⁷ Remarca — La version iniciala de la nòrma (Alibèrt) admetiá solament *-id*.

²⁸ Remarca — La version iniciala de la nòrma (Alibèrt), coma la nòrma del catalan, pausava: *imbèrbe* mas *acèrb** (per *acèrbe*), *absurd** (per *absurde*), *bard** (per *barde*).

etimologic : quand la consonanta finala occitana remonta a una sorda latina, es notada sorda. Quand remonta a una sonòra latina es notada sonòra:

- a) *cat* < CATTUM, *prat* < PRATUM, *convit sus convidar* < *CONVITARE, *cap* < CAPUT, *nuèch* < NOCTEM (KT, font de *ch* es sord), *naut* < ALTUM, *pòt* < POTEST,
- b) *verd* [bert] < VIRIDEM, *lard* < LARIDUM, *long* [luŋk] < LONGUM, *caud* [kawt] < CALIDUM,
- c) *castig* de *castigar* < CASTIGARE, *puèg* < PODIUM (D dins lo grop DI qu'es la font de *g* es sonòr), *nud* [nyt] < NUDUM, *resòlv* [re'zɔl(p)] < RESOLVET, *ved* (gascon) [bet] < VIDET,
- d) *timid* [ti'mit] adaptat de TIMIDUS, *altitud* adaptat de ALTITUDO, *antropofag* [antrupufak] adaptat de ANTHROPOPHAGUS (pres al grèc), *filològ* [filu'lɔk] adaptat de PHILOLOGUS etc.

Las rasons perqué la consonanta finala pòt remontar a una sonòra latina son diversas: precedéncia d'una sonanta (b), tractament particular (c) o manlèu sabent (d). Lo principi d'Alibèrt ten pas compte d'aquelas diferéncias, en particular tracta pas diferentament las formas foneticament evoluidas del latin e los manlèus. Ten pas compte nimai de las altenàncias en sincronia modèrna: *prat*, *prada* en fàcia de *cat*, *cata*.

14.2.10 TERMINASON -F

L'-e se met pas après la terminason -f:

-f: *filosòf*, *fotograf*, *telegraf*, *ieroglif*, *sherif* (títol islamic), *Enif* (nom d'estela), *monadèlf*, *èlf*, *gòlf* (espòrt), *isomòrf*, *polimòrf*, *surf*, *trionf*.

Plural dels noms e adjectius en -f:

- Dins los dialèctes que coneisson lo plural sensible, coma dins *talús* > *talusses*, los mots en -f fan un plural sensible en -fes²⁹: *filosòf* > *filosòfes*, *fotograf* > *fotografes*, *trionf* > *trionfes*, *gòlf* > *gòlfes*... Aquesta règlà ja existís dins los mots vièlhs de formacion populara: *buf* > *bufes*, *pof* > *pofes*, *golf* > *golfs* (de mar).
- Dins los dialèctes qu'utilizan pas lo plural sensible, coma dins *lo talús* > *los talús*, *lo bòsc* > *los bòscs*, los mots en -f fan un plural simple en -fs: *filosòf* > *filosòfs*, *fotograf* > *fotografes*, *trionf* > *trionfs*, *gòlf* > *gòlfs*... Aquesta règlà tanben concernís los mots vièlhs de formacion populara: *bufs*, *pofs*, *golfs* (de mar).

14.3 Preséncia de l'-e de sosten

14.3.1 APRÈS LOS GROPS CONSONANTICS COMPLÈXES

L'-e se met darrèr certans grops consonantics complèxes: son los que prevegèt Alibèrt (consonata + *l*, consonanta + *r*, *gn*, *gm*, *ct*, *pt*, *sm*) e mai qualques autres (*tm*, *stm*, *mn*, *nn*; *gü* o *gu* prononciat /gw/):

- cle**: *article*, *Patròcle*
- ble**: *dilatable*, *soluble*
- ple**: *exemple*, *Constantinòple*
- dre**: *Alexandre*, *polièdre*
- bre**: *celèbre*
- gre**: *Meleagre*

²⁹ Remarca — La version iniciala de la nòrma (Alibèrt) precisava pas aquesta règlà.

- dre: *quadre*
- fre: *cafre*
- gne: *digne, signe, benigne*
- cte: *contracte, acte, objècte, aspècte, circonspecte, dòcte, verdicte, conflicte, tracte*³⁰
- pte: *concèpte, abrupte, Egipte, còpte, apte, inapte*
- tme: *ritme, istme*
- mne: *imne*
- nne: *bipenne*
- güe o -gue prononciat /-gwe/: *bilingüe o bilingue, exsangüe o exsangue.*

14.3.2 TERMINASON -MPTE

L'-e se met dins la terminason -mpte, que s'alinha sus -pte:
 -mpte: *prompte, exempte*³¹.

14.3.3 TERMINASONS -AUTE, -AULE, -AUNE, -AURE

L'-e se met dins las terminasons -aute, -aule, -aune, -aure:

- aute: *Plaute*
- aule: *acaule*
- aune: *segovellaune* (pòble antic)
- aure: *centaure, dinosaure, plesiosaure*³².

Mas: -auc, -èuc, -ausc, -aust (veire çai subre lo § 14.2.3).

14.3.4 TERMINASON -LVE

L'-e se met dins la terminason -lve:

- lve: *bivalve*.

14.3.5 TERMINASONS -PSE, -XE, -XTE

L'-e se met dins las terminasons -pse, -xe, -xte:

- pse: *lapse, relapse*
- xe: *sèxe, luxe, fixe fixa* (mas *fis fissa*, sinonim de formacion populara), *prefixe, sufixe, ortodòxe, eterodòxe, complèxe, annèxe* (i auriá *axe* de formacion culta, mas benlèu se rentendriá solament *ais* de formacion populara?).
- xte: *mixte, Sixte, Calixte*.

Cas particular: s'admet una forma dobla dins *tèxt* (*tèxte*) e dins sos derivats *pretèxt* (*pretèxte*), *contèxt* (*contèxte*), *ipertèxt* (*ipertèxte*). Se reten la forma *tèxt*

³⁰ Del latin *tractus*, e mai siá passat per l'anglés *tract*.

³¹ Remarca — La version iniciala de la nòrma (Alibèrt) pausava *prompte* mas *exempt** (per *exempte*).

³² Remarca — La version iniciala de la nòrma (Alibèrt) pausava *plesiosaur** per *plesiosaure*.

perque s'es sedimentada dins l'usatge pedagogic³³.

Fan excepcion los mots que lor forma originària s'acaba per *-ps*, *-x*: *triceratòps*, *fax*, *indèx*, *codèx*, *Pòllux*, *Fèlix*, *apèndix*.

14.3.6 TERMINASONS -RNE, -RME

L'-e se met dins la terminason -rne³⁴:

-rne: *diurne*, *nocturne*, *tèrne* (= dos mots: "que lusís pas", "ensem de tres"), *Saturne*, *modèrne*, *arvèrne*, *etèrne*, *sempitèrne*, *altèrne*, *subaltèrne*, *intèrne*, *extèrne*, *Salèrne* (en Itàlia).

Aquò concernís tanben lo sufixe culte -còrne: *capricòrne*, *longicòrne -a*, *unicòrne -a* (adjectiu, "qu'a una bana").

Mas i a pas d'-e dins lo mot de formacion populara *lo còrn* ("la bana") ni dins son derivat *l'unicòrn* (nom masculin, animal fabulós).

L'-e se met dins la terminason -rme:

-rme: *isotèrme*, *infirme*, *Palèrme*, *monospèrme*, *tèrme*, *enòrme*, *clorofòrme*, *unifòrme*³⁵.

14.3.7 TERMINASON -LME

L'-e se met dins la terminason -lme³⁶:

-lme: *filme*, *Estocòlme*.

Mas i a pas cap d'-e dins un mot estrangier e non adaptat coma *napalm*, que se legís segon los dialèctes [na'pal (na'pan, na'paⁿ, na'pam, na'palm)...]. Es un mot qu'a una prononciacion similara a *palm*, *Ansèlm*...

14.3.8 TERMINASONS -LTE, -LQUE, -LSQUE

L'-e se met dins las terminasons -lte, -lque, -lsque:

-lte: *culte*, *oculte*, *inculte*, *asfalte*, *basalte*, *adulte*, *insulte*, *tumulte*, *desinvòlte*, *arquivòlte*

-lque: *còlque* (de Colquida)

-lsque: *vòlsque* (pòble ancian)³⁷.

Fan excepcion qualques mots ancians e solidament sedimentats coma *calc*

³³ *Remarca* — La version iniciala de la nòrma (Alibèrt), coma lo catalan, pausava: *axe*, *sèxe*, *luxe*, mas solament *-x*, *-xt* dins los autres cases: *fix** (per *fixe*), *tèxt* (per *tèxt* o *tèxte*)...

³⁴ *Remarca* — La version iniciala de la nòrma (Alibèrt) pausava *-rn* en general.

³⁵ *Remarca* — La version iniciala de la nòrma (Alibèrt), coma lo catalan, pausava: *tèrme*, *enòrme*, lo sufixe *-fòrme*, mas *-rm* dins los autres cases: *isotèrm** (per *isotèrme*), *infirm** (per *infirme*), *Palèrm** (per *Palèrme*)...

³⁶ *Remarca* — La nòrma del catalan coneis solament *-lm*. Alibèrt parla pas d'aqueles mots que son sovent de manlèus.

³⁷ *Remarca* — La version iniciala de la nòrma (Alibèrt), coma lo catalan, pausava: *culte*, *inculte*, mas *ocult** (per *oculte*) e *-lt*, *-lc*, *-lsc* en general.

(manlèu dirècte a l'italian) e *auricalc/aurichauc* (semiculte).

Fan excepcion tanben los mots que lor forma originària s'acaba per *-lt*, *-lc*: *còlt*, *malt*, *talç*.

14.3.9 TERMINASON -MBE

L'-e se met dins la terminason -mbe:

-mbe: *limbe*, *corimbe*, *nimbe*, *rombe* (lausange, instrument de musica), *iambe*, *coriambe*³⁸.

14.3.10 MOTS ADAPTATS DEL FRANCÉS O DE L'ANGLÉS

L'-e se met dins los mots adaptats del francés o de l'anglés, quora i a una -e finala muda dins la forma d'origina: *fetiche*, *apache*, *comanche*, *cheiène*, *Apalaches*, *folclòre*, *mòrse*, *magazine*, *fanzine*.

14.3.11 TERMINASONS -GE, -TGE

L'-e se met dins la terminason -ge dels mots de formacion culta:

-ge: *la falange*, *la laringe*, *la faringe*, *Cartage*, *allobròge* (pòble antic), *tectosage* (pòble antic), *caturige* (pòble antic), *biturige* (pòble antic), *nitiobrige* (pòble antic)³⁹.

Qualques noms en -age de genre femenin son venguts arcaïcs (*una cartilage*, *una image*, *una borrarage*, *una plantage*). Dins l'usatge modèrne e majoritari, son passats al masculin amb lo tractament popular -atge: *un cartilatge*, *un imatge*, *un borratge*, *un plantatge*⁴⁰ (§ 10.2).

Per *mage*, vejatz lo § 14.2.9.

14.3.12 TERMINASONS -RVE, -LDE, -LGUE, -SGUE, -LNE, -LPE, -GME

L'-e se met dins las terminasons -rve, -lde, -lgue, -sgue, -lne, -lpe, -gme quand son d'origina culta, se son documentadas:

-lde: *mèlde* (pòble antic)

-sgue: *pelasgue* (pòble antic).

³⁸ Remarca — La version iniciala de la nòrma (Alibèrt) pausava: *limb** (cat. *limbe*, per la forma normativa actuala *limbe*) mas *corimbe*, *nimbe*, *rombe*, *iambe*, *coriambe*.

³⁹ Remarca — La version iniciala de la nòrma (introduccion de la gramatica d'Alibèrt) pausava: *allobròg** (per *allobròge*), *tectosag** (per *tectosage*), *nitiobrig** (per *nitiobrige*), per contra en catalan se preconiza *al-lòbroge*, *bitúrige*...

⁴⁰ Remarca — La version iniciala de la nòrma (Alibèrt) pausava: *un cartilage*, *un image*, *un borrarage*, *un plantage*. En catalan se ditz *un cartílag*, *una imatge*, *una borratja*, *un plantatge*.

14.4 Coerència del sufixe

Se regulariza qualques sufixes qu'avián de formas esitantas⁴¹. Se preconiza de lor bailar una forma unenca:

-*anim*: *magnanim*, *pusillanim*, *unanim*

-*clau*: *autoclau*, *conclau*

-*còrne*: *longicòrne*, *capricòrne*, *unicòrne* (adjectiu, "qu'a una bana"). Mas i a pas d'-*e* dins los dos mots ancians següents: *lo còrn* ("la bana") e son derivat *l'unicòrn* (substantiu, animal fabulós).

-*cube*: *sucube*, *incube*

-*culte*: *inculte*, *oculte*

-*dèrme* (feminizacion en -*dèrma*) (del sufixe grèc -*dermos*): *xantodèrme* (fem. *xantodèrma*), *melanodèrme* (fem. *melanodèrma*), *leucodèrme* (fem. *leucodèrma*), *paquidèrme*

Mas: *lo dèrma* (nom masculin: partida de la pèl, del mot grèc *derma*) e son derivat *l'epidèrma*.

-*dròm*: *aerodròm*, *velodròm*, *ipodròm*, *palindròm*, *sindròm*

-*grama* (pas jamai -*gram**): *quilograma*, *anagrama*, *programa*, *parallelograma*, *monograma*

-*tipe*: *lo prototipe*, *lo fenotipe*, *la linotipe*.

⁴¹ *Remarca* — Aqueles sufixes avián una forma amb -*e* o sens -*e* segon los mots, dins la version iniciala de la nòrma (Alibèrt) e en catalan.

CAPÍTOL 15

L'ACCENTUACION DELS CULTISMES, DELS MANLÈUS E DE DIVERSES FORMACIONS RECENTAS

15.1 Presentacion

Aqueste capítol explica los principis d'accentuacion de las formacions recentas, dels manlèus e dels cultismes en foncion de las tendéncias pròpias de l'occitan, plan enracinadas e atestadas dins l'istòria, que nos sarran de la màger part de las lengas romanicas. Se tracta tant de la plaça de l'accent tonic coma de l'apertura de las vocalas (causada entre è larga e e estrecha o entre ò larga e o estrecha).

Demièg las lengas romanicas, lo francés a seguida una evolucion originala en botar sempre l'accent tonic sus la darrièra sillaba dins los mots acabats per una vocala. Conven d'évitar de retipar sistematicament aquel fenomèn qu'es estrangier a las tendéncias foneticas de l'occitan. D'alhors l'accentuacion sistematica sus la darrièra sillaba, a la francesa, es quasi absenta dins los parlars occitans qu'an pas o pauc subida l'influéncia francesa (aranés, cisalpenc e niçard). En mai d'aquò, de parlars someses a l'infléncia francesa an plan servat una sèria mots accentuats sus l'avantdarrièra sillaba coma *casco*, *gitano* e *pizza*.

15.2 Vocala finala atòna: -a, -e, -i, -o, -u

En règla generala, la vocala finala es atòna:

Mots en **-a**: *una agenda*, *camèra* (niç. cis. *càmera*), *cinèma*, *Cuba*, *lo clima*, *eczèma*, *inca*, *Kenya*, *magma*, *opèra* (niç. cis. *òpera*), *panorama*, *pizza*, *plasma*, *trèma*

Mots en **-e**: *karate*, *Zimbabwe*

Mots en **-i (-y)**: *caqui*, *Mali*, *rugbi*, *somali*, *whisky*

Mots en **-o**: *àudio*, *auto*, *èuro*, *fòto*, *gitano*, *judo*, *memento*, *mètro*, *mòto*, *numèro* (niç. *número*), *piano*, *quilo*, *ràdio*, *vidèu*, *zèro*

Mots en **-u**: *de visu*.

Conven d'aplicar tanben aquel principi als noms de personas:

- Rèirenoms: *Sara*, *Aurèlia*, *Patrícia*, *Letícia*, *Lèa*, *Sandra*, *Cecília*, *Cíntia*, *Lèu*, *Nino* (pas jamai *Sarà**, *Aurelià**, *Leò**, *Ninò**...).

- Noms d'ostals venent de las lengas romanicas que coneisson l'accent tonic coma lo catalan, l'espanhòl, lo portugués, l'italian o lo romanés: *Acquaviva*, *Barilla*, *Guevarra*, *Pessoa*, *Tzara*, *Eliade*, *Giordano*, *Navarro*, *Ferrari*, *Lambertini*, *Lamborghini*, *Bertinotti*, *Popescu*, *Eminescu* (pas jamai *Acquavivà**, *Navarrò**, *Ferrari**, *Popescò**...).

Los mots integrats a l'usatge corrent se legisson segon las règlas de lectura costumièras de l'occitan: *panorama* [panu'ramɔ], *agenda* [a'dʒendɔ], *pizza* ['pitsɔ]⁴², *karate* [ka'rate], *rugbi* ['rɾybbi], *caqui* ['kaki], *numèro* [ny'meru]...

■ Remarcas

- L'-a finala pronunciada [ɔ] (o [a, ə] dins certans parlars) es perfiechament naturala dins los neologismes. Mistral, dins *Lou Tresor dóu Felibrige*, dona per exemple la forma *Cuba* ['kyβɔ, 'kybɔ] (escriu "*Cubo*" en nòrma mistralenca). Las lengas romanicas qu'an transformat lo son [-a] final per un autre son coma [ə, ɐ] utilizan ben los sons modificats de l'-a finala dins lors neologismes: en catalan *agenda* [ə'ʒendə], en portugués *agenda* [ɐ'ʒẽdɐ], en romanés *agendă*, [a'dʒendə]. Donc es normal de dire en occitan *agenda* [a'dʒendɔ].
- L'-o finala pronunciada [u] es tanben plan naturala en lenga occitana e existís dins de mots tradicionals coma *casco* ['kasku], *cigarro* [si'ɣarru], *gitano* [dʒi'tanu], *zèro* ['zeru], *camalo* [ka'malu], *gancho* [gantʃu]. Doncas es natural de prononciar los neologismes d'aquel biais: *èuro* [ɛwru], *auto* [awtu], *ràdio* [rɑdju], etc. Lo catalan e lo portugués tanben prononcian [u] dins aquela mena de mots.
- Las preconizacions d'aqueste paragraf vòlon pas estigmatizar de cap de biais los locutors naturals qu'an costuma d'accentuar los mots a la francesa. Doncas s'admet l'accentuacion afrancesada coma una varianta possible dins los qualques mots ont s'es prigonament sedimentada: *quilò*, *autò*, *estilò*, *cinemà*, *zerò*, *numèro*. Pasmens las formas referencialas e preferiblas rèstan *quilo*, *auto*, *estilo*, *cinèma*, *zèro*, *numèro*.
- Qualques parlars occitans an costuma de transformar lo son [-u] final atòn en [-ɔ], per exemple lo provençal rodanenc e lo gascon lomanhòl: *casco* [kasku → 'kaskɔ], *títol* ['titu → 'titɔ].
- *Clima* es una forma naturala e plan atestada dins una part de l'occitan eiretat (per ex. Castellana 1947, 1952). Fa partida d'una sèria de mots d'origina grèga que s'acaban en -ma e que fan de derivats amb la sequéncia -mat-: *clima/climatic*, *enigma/enigmatic*, *problèma/problematic*, *dògma/dogmatic*, *diplòma/diplomatic*, *tèma/tematic*, *drama/dramatic*. Totas las grandas lengas romanicas an una forma de tipe *clima*; solet lo francés fa excepcion en disent *climat*.

Coma dins las autras lengas romanicas, l'occitan coneis qualques excepcions que s'accentuan sus la vocala finala: *Canadà*, *Panamà*, *sofà*, *pashà*, *Jericò*, *chantilhi*, *bigodí*, *bistorí*, *oïstití*, *tabó*, *igló*, *cangoró*, *zebú*.

15.3 Latinismes en -us

Dins los mots latins, la finala -us es atòna: *cactus* ['kattys], *sinus* ['sinys], *malus* ['malys], *bònus* ['bɔnys], *Màrius* ['marjys], *Dàrius* ['darjys], *l'orèmus* [u'rɛmys], *lòtus* [lɔtys].

15.4 Latinismes en -um

La terminason latina -um se prononcia [-un] ([-um] en gascon e en alpenç): *album* [al'βun], *forum* [fu'rɔn], *quorum* [k(w)u'rɔn], *referendum* [rɛreferɛndun].

⁴² Lo quite francitan sovent prononcia *une pizza* [ynə 'pidzə], çò que pròva ben la fòrça de l'accent tonic en occitan. Remarquem qu'en occitan, val mai prononciar *pizza* ['pitsɔ] amb [ts] coma en italian, e non pas amb [dz]* coma en francés.

La terminason *-ium* es rara e tend a passar a *-i*: *aquari/aqüari, èli, sòdi, plutòni* (§ 12.1).

Lo nom biblic *Cafarnaom* s'escriu amb *-om* perque aquela terminason ven en definitiva de l'aramèu.

■ *Remarcas*

- Los mots *maximum* [matsi'mun] e *minimum* [mini'mun] coneisson tanben las formas *maxim* [ma'tsin] e *minim* [mi'nin]. Las locucions *al maximum*, *al minimum* se pòdon dire tanben *al maxim*, *al minim* e mai usualament *al pus mai*, *al pus mens*.

- Lo CLO, provisòriament, pensèt de preconizar per tota la lenga occitana l'accentuacion de tipe *àlbum*, *fòrum*, ja frequenta en occitan aranés, en occitan cisalpenc e en catalan. Se seriá notada amb un accent grafic sus l'avantdarrièra sillaba. Mas i renoncièt per tal de tustar pas una tradicion anciana en occitan que consistís a botar l'accent tonic sus la darrièra sillaba e qu'es benlèu pas forçadament influenciada pel francés (es la tendéncia dels mots acabats per una consonanta, § 15.8).

- Ramentem qu'en defòra dels mots latins, la terminason *-um* se pronóncia [-yn] ([-ym] en gascon e en alpenç): *volum*, *perfum*, *lum*, *aucelum*, *mesclum*.

15.5 Ellenismes en **-as, -es, -is, -os**

La terminason grèga *-os* es atòna e se pronóncia [us]: *còsmos* ['kɔsmus], *caos* ['kaus], *Èros* ['erus], *Cnòssos* ['nɔsus].

La terminason grèga *-is* es atòna tanben: *Artèmis*, *Semiramis*, *Osiris*, *Isis*.

I a una esitacion tocant l'accentuacion de las terminasons grègas *-as, -es*: segon los mots, trobam siá la forma atòna *-as, -es*, siá la forma tonica *-às, -ès*. Aqueła dualitat ja existissiá dins la lenga classica:

- Tipe *-as, -es*: *Caïfas* [ka'ifɔs], *Moïses* [mu'izes]

- Tipe *-às, -ès*: *atlàs* [al'las], *Ermès* [er'mes].

I a doas formas per *Enèas* [e'neɔs] = *Eneàs* [ene'as].

Vejatz tanben lo § 17.4.15.

15.6 Ellenismes en **-on**

Los ellenismes en *-on* s'escrivon e se legisson coma los mots tradicionals en *-on*: *plancton*, *rododendron*.

15.7 L'emplec de **è, ò largas e de e, o estrechas**

Dins los neologismes, manlèus e cultismes, las vocalas tonicas E, O son largas: ansin se ditz que jos l'accent tonic, *è, ò* son las formas "non marcadas" o las formas per default. Aqueła tendéncia s'obsèrva ja dins los cultismes de l'occitan classic e dins de manlèus ancians. S'obsèrva lo meteís fenomèn en italian, en portugués e en catalan. Disèm doncas en occitan:

- Amb *è* larga: *bibliotèca*, *chèc* (pagament), *chèc* (pòble, lenga), *cinèma*, *efèb*, *elicòptèr*, *Èros*, *estèpa*, *èuro*, *extrèm*, *fenomèn*, *lasèr*, *Marraqùesh*, *merguèz*, *mètro*, *modèm*,

Nigèria, parallèl, problèma, tèsi, vidèo.

- Amb ò larga: *aerodròm, aerosòl, bòxa, Cambòtja, Còngo, còsmos, dialòg, diplòma, dòsi, Escòcia, eslalòm, esnòb, espòrt, fòto, Lapònia, patriòta, mòto, polinòmi, telefòn.*

Pasmens, pòt arribar tanben de rescontrar *e, o* estrechas davant las consonantas nasalas *n, m*, en fin de sillaba. Aquò es una tendéncia fonetica frequenta de nòstra lenga.

- Amb *e* estrecha davant *n, m* en fin de sillaba: *agenda, diferéncia, dividend, memento, Nòva Zembla, Rems* (mas: *fenomèn, extrèm...*).

- Amb *o* estrecha davant *n, m* en fin de sillaba: *anonci, diftong, mastodont, panteon, proton, rombe, Xenofont* (mas: *aerodròm, telefòn...*).

Pòt arribar tanben qu'un cultisme, un manlèu o un neologisme retype un sufixe tradicional ont ja i a una *e* estrecha: *Tibet* (manlèu) e *planeta* (cultisme) tenon una *e* estrecha coma dins los diminutius en *-et -eta*; *Viena* e *Atenas* (cultismes) tenon una *e* estrecha coma dins los mots tradicionals en *-ena* (*tresena, dotzena, arena*).

Se sap, naturalament, que lo lemosin destria pas *è* de *e* quand l'accent tonic es en posicion regulara, e en aquel cas es admissible d'escriure pas l'accent grèu (§ 2.2): *èuro, vidèo, cinèma, mètro, Èros, modèm / euro, video, cinema, metro, Eros, modem.*

15.8 Mots acabats per una consonanta

Las formacions recentas, los manlèus e los cultismes acabats per una consonanta tenon en general l'accent tonic sus la darrièra sillaba, confòrment a las tendéncias tradicionals e majoritàrias de la lenga occitana: *fofbòl, camping, lasèr, tonèr, Jupitèr, tandèm, interim, examen, indèx, apendix, termostat.*

Fa excepcion lo mot *càncer* ['kanse] (zodiac, malautiá), forma que la version iniciala de la nòrma a ja sedimentada (gramatica d'Alibèrt).

15.9 Acronims

Un acronim es una sigla que se pronóncia coma un mot ordinari. Los acronims seguisson doncas lo tractament fonetic dels neologismes, ja detalhat dins los paragrafes precedents⁴³:

NASA, Nasa ['nazɔ]

OTAN, Otan [u'tan]

RENFE, Renfe ['rrenfɛ]

SIDA, sida ['siðɔ]

Es possible d'escriure los acronims amb d'accents grafics per ne far la lectura mai aisida. Aquò pertòca sustot las letras *è, ò* tonicas e largas (§ 15.7):

⁴³ La primièra reflexion scientifica sul tractament normatiu dels acronims en occitan se pòt legir en cò de Sauzet (1985).

CD-ROM	> CD-RÒM, <i>cederròm</i> [seðe'rrɔn]
CREO	> CRÈO, <i>Crèo</i> ['krɛu]
GIDILOC	> GIDILÒC, <i>Gidilòc</i> [dʒidilɔk]
MED'OC	> MED'ÒC, <i>Med'òc</i> [me'dɔk]
OPEP	> OPÈP, <i>Opèp</i> [u'pɛp]
OVNI	> ÒVNI, <i>òvni</i> ['ɔbni, 'ɔnni]
UNESCO	> UNÈSCO, <i>Unèsco</i> [y'nɛsku].

■ Remarca

Una sigla letrejada es diferenta d'una sigla acronim. Una sigla letrejada se pronóncia en dire lo nom de cada letra separadament. Se conselha de prononciar las siglas letrejadas en utilizar los noms occitans de las letras (§ 1.1) e non pas los noms de letras d'una lenga dominantana:

CGT se legís "ce ge te" [se, dʒe 'te]

IEO se legís "i e o" [i, e 'u]

SNCF se legís "èssa èna ce èfa" [ɛs, ɛnɔ, se 'ɛfɔ].

15.10 Mots formats segon l'estructura XoY

Son los mots ont la vocala "o" unís dos formants, per ex. *termomètre, sociologia, cardiovascular, occitanocatalan*. Lor accentuacion es explicada dins lo § 11.3.6.

15.11 Troncacions

La nòrma de l'occitan admet las troncacions quand son intradas dins l'usatge corrent de l'ensem de las lengas romanicas: *fotografia (fòto), quilograma (quilo), cinèma (cine)*.

Conselham de far viure las formas completas quand son possiblas, confòrmament a l'usatge majoritari de las lengas romanicas: *estilograf (estilo)*.

Fòrça troncacions, que son tipicas e abondosas en francés, son pas indispensablas ni solament ben atestadas en occitan. En occitan se conselha de dire en entèr la majoritat dels mots que lo francés abrèuja: occ. *impermeable, cronomètre, adolescent, prefabricat, recreacion, catequisme, psicològ, situacionista* (fr. *imper, chrono, ado, préfa, récré, cathé, psy, situ*).

15.12 Accentuacions particularas en cisalpenc, niçard e aranés

En cisalpenc del centre e del sud, dins una granda sèria de cultismes, se plaça l'accent tonic sus una sillaba que se situa abans la sillaba tonica dels autres parlars. Aquò permet al cisalpenc de téner de proparoxitòns e de seguir una accentuacion convergenta amb lo latin e amb fòrça lengas romanicas (catalan, nòrd-italian, italian, espanhòl, portugués, romanés...). Cal precisar que lo cisalpenc del nòrd seguís puslèu lo modèl global d'accentuacion.

- Modèl global, inclús lo cisalpenc del nòrd: *magìc magìca, arcaïc arcaïca, utìl utìla, catalòg, mediterranèu mediterranèa, Caucàs, geograf geografa, fenomèn, telefòn,*

proparoxitòn, periòde.

• Cislalpenc del centre e del sud: *màgic màgica, arcaic arcaica, útil útila, catalòg, mediterranèu mediterranèa, Caucas, geògraf geògrafa, fenòmen, telèfon, proparoxitòn, periòde* (vej. tanben § 17.4.5).

■ *Remarcas*

• Dins certans manlèus acabats per una consonanta, l'accentuacion sus l'avantdarrièra sillaba, frequentada en cislalpenc (e dins las lengas romanicas vesinas), es admesa coma varianta.

- Modèl global (formas referencialas): *lasèr, tonèr, tandèm, examèn, campìng, termostàt.*

- Variantas possiblas: *làser [lazer], tònner ['tòner], tàndem, exàmen, càmping, termòstat.*

• Dins los latinismes en *-um*, un usatge es de metre l'accent tonic sus l'avantdarrièra sillaba coma se fa en latin e dins la màger part de las lengas romanicas. Totun òm pòt gardar la grafia panoccitana sens accent grafic, car es tanben la grafia del latin: *album* [al'bum, *varianta*: 'album].

• En cislalpenc, los mots del tipe *Victor, Ector* s'accentuan ben sus *-or* d'après l'acusatiu latin *Victorem, Hectorem*, coma en occitan general (*Victor, Ector*) e coma en italian (*Vittore, Ettore*). S'accentuan pas d'après lo nominatiu latin *Victor, Hektor* (çò que se fa per contra en catalan: *Víctor, Hèctor*).

Lo niçard actual s'alinha pus sovent subre l'accentuacion occitana majoritària dins lo domeni dels cultismes: *magìc magìca, arcaïc arcaïca, útil útila, catalòg, mediterranèu mediterranèa, Caucàs, geògraf geògrafa, fenomèn, telèfon, proparoxitòn.*

Pasmens, los proparoxitòns del niçard e del cislalpenc se devon servir se son de manlèus a de lengas romanicas modèrnas o se son de mots de formacion populara:

a) Tipe general d'accentuacion:

- mots populars o ancians: *arma, dimenge, pagina.*

- manlèus a de lengas romanicas modèrnas: *camèra, numèro, opèra*

b) Tipe d'accentuacion del niçard e del cislalpenc:

- mots populars o ancians: *ànima, diméneque⁴⁴, pàgina, Mónegue* (forma locala del toponim).

- manlèus a de lengas romanicas modèrnas: *càmèra, númèro⁴⁵, òpera*

L'aranés a causit lo principi d'adoptar l'accentuacion majoritària de l'occitan dins totes los domenis: *magìc magìca, arcaïc arcaïca, útil útila, catalòg, mediterranèu mediterranèa, Caucàs, geògraf geògrafa, fenomèn, telèfon, proparoxitòn, periòde, camèra, opèra, numèro.*

Se i desconselha la reculada de l'accent tonic perque es una influéncia del catalan, qu'es estrangiera a l'estructura de l'aranés e del gascon en general (*màgic* màgica*, arcaic* arcaica*, útil* útila*, catàleg*, mediterranani* mediterranània*, Caucas*, geògraf* geògrafa*, fenòmen*, telèfon*, proparoxitòn*, periòde*, càmera*, òpera*, númèro*...).*

⁴⁴ De fach lo cislalpenc ditz puslèu *diamenja* mentre que *diméneque* es tipicament niçard.

⁴⁵ De fach lo cislalpenc ditz puslèu *numbre* mentre que *númèro* es tipicament niçard.

■ *Remarcas*

- Dins certans manlèus acabats per una consonanta, l'accentuacion sus l'avantdarrièra sillaba, frequenta en aranés e dins las lengas romanicas vesinas, es admesa coma varianta.
 - Modèl global (formas referencialas): *lasèr, tonèr, tandèm, examèn, campìng, termostàt*
 - Variantas possiblas: *lâser* ['lazer], *tòner* ['tɔner], *tàndem, exàmen, càmping, termòstat*.
- Dins los latinismes en *-um*, un usatge es de metre l'accent tonic sus l'avantdarrièra sillaba coma se fa en latin e dins la màger part de las lengas romanicas. Ça que la òm pòt gardar la grafia panoccitana sens accent grafic, qu'es tanben la grafia del latin: *album* [al'βum, varianta: 'alβum].

CAPÍTOL 16
LO GENRE DELS NOMS EN -A

Fòrça noms occitans en *-a* son normalament de genre femenin, confòrmament a lor istòria, a lor etimologia o a l'usatge general de las lengas romanicas. Se desconselha de los metre al masculin sota l'influéncia del francés: *la mimòsa* [la miˈmɔzɔ] e non pas *lo mimosà**, *la neuròna* e non pas *lo neuròne** (en francés *le mimosa*, *le neurone*). Vaicí una lista non exhaustiva de nom occitans en *-a* que son femenins, mentre que lors equivalents franceses son masculins:

<i>una agenda</i>	<i>una neuròna</i>
<i>una armonica</i> (instrument de musica)	<i>una opèra</i>
<i>una barbacoa</i>	<i>una orquèstra</i>
<i>una begònia</i>	<i>una orténsia</i>
<i>una boa</i>	<i>una petúnia</i>
<i>una camèlia</i>	<i>la placenta</i>
<i>una dàlia</i>	<i>una sauna</i>
<i>la filloxèra</i>	<i>una sigla</i>
<i>la fúcsia</i>	<i>las tèrmas</i> ⁴⁶
<i>una gardènia</i>	<i>una tibia</i>
<i>la glucòsa</i>	<i>una tuba</i> (instrument de musica, instrument de sotada)
<i>una lèma</i>	<i>una ulcèra...</i>
<i>una manhòlia</i>	
<i>una mimòsa</i>	

Cas particular: los dos genres son possibles dins *lo planeta* = *la planeta*.

Pel genre dels noms de païses en *-a*, vejatz lo § 17.4.16.

■ *Remarca*

Naturalament, existisson tanben de noms en *-a* que son masculins: *un trèma*, *un clima*, *un diplòma*, *un poèta*, *un democrata*, *un torista*, *un cineasta*. Quand aquestes mots s'aplican a de personas, an de correspondents masculins e femenins: *un poèta* ~ *una poetessa*, *un democrata* ~ *una democrata*, *un torista* ~ *una torista*, *un cineasta* ~ *una cineasta*.

⁴⁶ Lo toponim *Ax de las Tèrmas* se pòt pas dire *Ax dels* Tèrmas* (error d'Alibèrt). En tot cas lo nom corrent d'aquela vila es *Ax* o *La Vila d'Ax* (Deledar & Poujade 1992: 55).

CAPÍTOL 17

LOS NOMS PRÒPRIS INTERNACIONALS

17.1 Presentacion

Lo CLO trabalhèt suls noms pròpris internacionals a la demanda de l'Institut Occitan per tal de far una mapa del Mond (qu'an entitolada *Mapamundi*). Aquela foguèt editada en 2000 en seguir globalament lo metòde del CLO⁴⁷.

Aqueste capítol expausa los critèris de tractament dels noms pròpris internacionals: noms de luòcs (toponims), noms e adjectius per designar los estatjants (gentilicis), noms de personas (antroponims), noms d'epòcas, noms d'institucions... L'occitan ten una tradicion rica e anciana de noms pròpris internacionals (*Roma, Marròc, Ongria, Aristòtel...*) mas aquò sufís pas per respondre a totes los besonhs contemporanèus. Alavetz cal integrar fòrça noms que son venguts indispensables dins l'us modèrne (*Kenya, Nòva York, golf Persic, Gorbachov...*). Calia fixar un metòde que partiguèsse de nòstras tradicions lingüisticas e lo completar en tenent compte de las tendéncias de l'usatge internacional⁴⁸.

Ara que tenèm un metòde pels noms pròpris internacionals, presentat aici, se caldrà acarar tanben al grand obrador dels noms pròpris d'Occitània. Lo metòde per los gerir serà radicalament diferent perque un critèri essencial serà de reprene las formas atestadas dins l'usatge autentic e local de l'occitan. Aquò demandarà un trabalh enòrme d'enquista, de documentacion e d'analisi. Ara per ara fornissèm qualques indicacions pontualas per fixar los noms pròpris d'Occitània al § 5.4 (s o ç) e als § 11.2, 11.3.1, 11.3.2, 11.3.7, 11.5.b (noms compausats, espaci e jonhent).

Òm intègra dins lo metòde los "gentilicis", valent a dire los noms e adjectius designant los abitants. Òm intègra tanben los autres derivats dels noms pròpris. Ex: *Wagner* > *wagnerian*; *Boda* > *bodista*; *Dòn Joan* > *dònjoanisme*; *Salamon* > *salamonida*; *Clacton on Sea* (sit preïstoric) > *clactonian* (cultura preïstoric)...

Lo metòde aqueste demanda bèl primièr de cercar per cada mot son etimologia⁴⁹, son "istòria" e sos equivalents dins las autras lengas romanicas. Aquò evita de caire dins qualques trapèlas. Per exemple, l'occitan deu dire *los Açòres* al masculin, segon l'etim portugués *os Açores* (masculin), e mai se lo catalan e lo francés l'an feminizat en *les Açores* après confusion de genre a causa de la terminason *-es*.

Las lengas romanicas son importantas pel metòde. Se fa una referéncia equilibrada e prioritària a las tres lengas mai vesinas: catalan, italian e francés (§ 17.2.4). Lo francés es pasmens particular dintre Romània e òm seguís pas sos traches aberrants. Per ex. lo francés tend a adaptar gaire los mots estrangiers: escriu *Afghanistan* amb *gh*, *Ukraine* amb *k*, quand las autras lengas romanicas an de formas

⁴⁷ Amb qualques excepcions e errors totun.

⁴⁸ La basa d'aqueste metòde ven d'una recèrca prèvia de Domergue Sumien. Xavier Lamuela e Patric Sauzet li portèron d'enriquiments nombroses e importants. L'amassada generala del CLO n'aprovèt los principis a Besièrs, lo 25 de setembre de 1999.

⁴⁹ Vejatz per exemple Cherpillod (1986, reed. 1991), Cherpillod (1988), Deroy & Mulon (1994).

pus adaptadas amb g e c.

Las sorsas se classan e s'ierarquizan en sèt categorias que se consultan dins l'òrdre seguent: 17.2.1 > 17.2.2 > 17.2.3 > 17.2.4, puèi 17.3.1 > 17.3.2 > 17.3.3. Per ex., una forma venent d'una sorsa 17.2.1 (*Cracòvia*) es prioritària sus una forma venent d'una sorsa 17.3.1 (*Kraków*). S'adòpta donc la forma *Cracòvia*.

Los ponches 17.4.1 a 17.4.23 donan de precisions tecnicas generalas, transcategorialas.

17.2 Mots adaptats

Son los mots que s'intègran (o s'adaptan) al sistèma occitan per lor fonetica, lor ortografia o lor morfologia.

17.2.1 MOTS ATESTATS E SEDIMENTATS DINS LA LENGA MODÈRNA

Cal consultar sempre *Lou Tresor dóu Felibrige* (TDF) de Mistral abans de chifrar a una altra solucion. I trobam de centenats de solucions perfiechament valablas e compatiblas amb los principis de la nòrma classica. Ex: *Cuba*, *armèni -a*, *Brasil*, *brasilièr -a*, *Ren* (fluvi), *Grand Bretanha*, *Coni*, *Aulus Gèlli*...

S'exclutz en cò de Mistral los francismes de natura diglossica coma *Alsaça**, *Norvèja**, *Còngò**, *Sevila**⁵⁰ e se conselha a lor plaça *Alsàcia*, *Norvègia*, *Còngò*, *Sevilha*. Tanben s'exclutz qualques espanholismes diglossics del TDF coma *Ioiça** o *Alicant** e se conselha a lor plaça *Eivissa* e *Alacant*.

Qualques mots del TDF semblan lo francés mas son pas forçadament de francismes. Òm los accèpta s'òm pòt pas provar que son de francismes. Ex:

- *Perosa*: sembla lo fr. *Pérouse*, mas l'esp. e lo cat. an *Perusa* (malgrat l'it. *Perugia* e lo lat. *Perusia*).

- *Maiança*: sembla lo fr. *Mayence*. Mas l'occ. *Maiança* pòt venir dirèctament de l'alemand *Mainz*.

En mai del TDF de Mistral, se deu consultar d'autres fonts modèrnas se son fisablas. Cal cercar sustot los toponims vesins d'Occitània. Per ex. l'usatge de l'aranés nos mòstra que l'occitan sap dire *Palhars*, *Ribagòrça*; lo diccionari gascon de Palai nos mòstra que l'occitan sap dire *Sola*, *soletin -a* / *soletan -a*. L'usatge cisalpen de las Valadas Occitanas nos mòstra que l'occitan sap dire *Coni* (it. *Cuneo*), *Mondví* (it. *Mondovì*), *Pineròl* (it. *Pinerolo*, fr. *Pignerol*).

17.2.2 MOTS ATESTATS EN OCCITAN CLASSIC

L'occitan classic fornís fòrça solucions valablas per l'occitan modèrne⁵¹. Ex: *Breissa* (it. *Brescia*), *polhés -esa* (de *Polha*, cf. it. *pugliese*), *Ast* (it. *Asti*), *Olairon* (illa

⁵⁰ *Sevila** es una marrida lectura del fr. *Séville*.

⁵¹ Vejatz especialament Wiacek (1968), Chabanèu & Anglada (1916).

atlantica, autres còps occitana, fr. *Oléron*).

De còps, un mot classic permet de remplaçar un francisme. Ex:

- *Trípol* puslèu que *Tripolí**

- *Corsega* (*Còrsega* en niçard e cisalpenc) puslèu que *Còrsa**

- *Engoleime* (lenga anciana + TDF, < lat. *Ecolismum*) puslèu que *l'Angolema** d'Alibèrt (lo catalan tanben emplega lo francisme *Angulema*).

Òm pòt abandonar los toponims occitans medievals qu'an uèi una importància menora. Ex: *Casalòt*, localitat de Lombardia (en it. *Casalodi*).

Cal aver una actitud prudenta. S'una forma medievals es dobtosa, d'interpretacion dificila o s'es tròp atípica per nòstra epòca, òm l'abandona al profièch de çò qu'òm trobarà dins las autras categorias de fonts (de 17.2.3 a 17.3.3). Ex: (*Nou-vec*) → *Norvègia* (17.2.3); (*Salabièr*) → *Salisbury* (17.3.1); (*Barut*) → *Beïrot* (17.2.4).

En defòra de l'occitan medieval, òm pòt rescontrar qualques indicacions utilas e lingüisticament autonòmas dins de documents dels sègles XVI, XVII e XVIII, per exemple dins l'òbra de Sage: *Pòrtfin* (en Ligúria, it. *Portofino*).

Remarquem que las sorsas 17.2.1 (TDF de Mistral...) e 17.2.2 (occitan classic) fornisson al total pro de toponims per las regions pròchas d'Occitània e de Catalonha. Ex:

- domeni italian: *Coni, Saluças, Pineròl, Montferrat, Vercèlh, Mondví, Cavor, Ventemilha, Bordiguièra, Savona, Pòrtfin, Sant Rémol, Onelha* (it. *Oneglia*), *Breissa* (it. *Brescia*), *Barleta* (it. *Barletta*), *Ligorna* (it. *Livorno*), *Arian* (it. *Ariano*)...

- domeni aragonés: *Saragossa* [sara'γusɔ], *Jaca* ['dʒakɔ]...

- domeni basco: *Pampalona, Sola, Labord, Tudèla*...

- domeni francés: *Borges, Santonge, Engoleime, Aussèrra, Peitieux, l'illa d'Olairon*...

- domeni francoprovençal: *Grenòble, Sant Estève, Tarantesa, Mauriana, Genève, Sòna*...

17.2.3 MOTS DE FORMACION CULTA, TIRATS DEL GRÈC O DEL LATIN

Se deduson facilament amb las règlas qu'Alibèrt a fixadas. Las autras lengas romanicas an sovent de solucions similaras. Ex:

- *Eritrèa* < grèc *Erythraia*

- *Polinesia* < grèc *poly* + *nēsos* + *-ia*

- *Alsàcia* < latin medieval *Alsatia*

- *Norvègia* < latin medieval *Norvegia*

- *Aquisgran* < latin medieval *Aquisgranum*.

17.2.4 MANLÈUS DIVÈRSES, ADAPTATS A LA MAJORITAT DE LAS LENGAS ROMANICAS

a) *Principi general*

Òm los adapta a l'occitan, a partir de las formas de las autras lengas romanicas:

- *Iugoslavia* < cat. *Iugoslàvia*, it. *Iugoslavia*, fr. *Yougoslavie*
- *Chad* < cat. *Txad*, it. *Ciad*, fr. *Tchad*
- *Cristòl Colomb* < cat. *Cristòfol Colom*, esp. *Cristóbal Colón*, it. *Cristòforo Colómb*, fr. *Christophe Colomb*.
- *Marraquèsh* < cat. *Marràqueix*, fr. it. *Marrakech*.

b) *L'exemple de las lengas vesinas*

Quand las lengas romanicas an de solucions divergentas, çò qu'es pro rar, l'occitan se referís en prioritat al catalan, al francés e a l'italian. Aquò permet de trobar de solucions romanicas "mejanas" e d'evitar que l'occitan dependa tròp estrechament d'una sola lenga.

Las solucions tròp originalas del francés s'evitan en se referissent al catalan e a l'italian. Ex: *Afganistan* s'escriu amb *g* coma en catalan e en italian, mentre que lo francés a *gh*.

Las solucions catalanas, quora dependon tròp de l'espanhòl, s'evitan en se referissent a l'italian e al francés. Ex: *scita* s'apièja sus l'it. *scita* e sul fr. *scythe*, mentre que lo cat. *escita* es una còpia de l'esp. *escita*.

Las solucions de l'italian, se son tròp originalas, s'evitan en se referissent al catalan e al francés. Ex: *Munic* s'apièja sul cat. *Munic* e sul fr. *Munich* [mynik], contra l'it. *Mònaco*.

Las autras lengas romanicas venon totjorn d'en segond. Pòdon ajudar en cas de causidas dificilas.

c) *Los sufixes dels gentilicis*

Per causar los sufixes dels gentilicis (*-ian*, *-an*, *-és*, *-enc*, *-òl*, etc.), l'occitan s'alinha sus la solucion romanica majoritària. En general las lengas romanicas an de solucions convergentas e la causida es facil.

Se jamai las tres lengas mai vesinas (catalan, francés e italian) divergisson tròp, òm pòt acceptar doas solucions excepcionalament. Val mai evitar d'anar fins a tres solucions. Òm intègra eventualament lo sufixe d'inspiracion francesa quora sembla indefugible dins l'usatge majoritari corrent, a condicion que siá compatible amb la morfologia de l'occitan. Ex:

- *ucraïnés* = *ucraïnian*. Cf. cat. *ucraïnès*, fr. *ukrainien* (contra l'it. *ucraino*)
- *canadenc* = *canadian*. Cf. cat. *canadenc*, fr. *canadien* (contra l'it. *canadese*)
- *lituan* = *lituanian*. Cf. cat. *lituà*, it. *lituano*; fr. *lituanien*.

d) *Toponims pròches d'Occitània e Catalonha*

Los toponims importants que son pròches a l'encòp d'Occitània e de Catalonha, quand ja tenon una forma catalana, son occitanizats.

- Ex. en Aragon, que ten de ligams istorics fòrts amb Occitània e Catalonha: *Teròl* (vila), *Casp* (vila istorica), *Sobrarb* (parçan) < catalan *Terol*, *Casp*, *Sobrarb* (en aragonés *Tergüel*, *Casp*, *Sobrarbe*; en castelhan *Teruel*, *Caspe*, *Sobrarbe*).

- Ex. dins d'autres regions d'Espanha: *Xerès/Jerez*, *Almeria* < catalan *Xerès/Jerez*, *Almeria* (en castelhan *Jerez*, *Almería*).

- Ex. en Sardenha: *Sàsser* < catalan *Sàsser* (en it. *Sassari*).

Òm reten pas las formas catalanizadas que designan de luòcs tròp pauc coneguts dins la comunitat culturala occitana.

e) *Illas que pòrtan un nom de sant*

Las illas que pòrtan un nom de sant identificable vòlon una forma adaptada a l'occitan: *Sant Pèire e Miquelon* (e non *Saint Pierre et Miquelon**), *Sant Vincenç e las Grenadinas* (e non *Saint Vincent and the Grenadines**), *Sant Cristòl e Nevis* (e non *Saint Christopher and Nevis** ni *Saint Kitts and Nevis**), *Santa Elena* (e non *Saint Helena**), *Santa Lúcia* (e non *Saint Lucia**).

f) *Noms exotics adaptats*

Òm considèra coma adaptats los mots que son similars dins las lengas latinas e que se son clarament diferenciats de la forma d'origina (quitament s'an gardat un vestit grafic exotic dins qualque lenga latina). Aquò permet d'adoptar una forma pròcha de las autras lengas latinas puslèu que de causir una forma d'origina que seriá tròp susprenenta. Ex:

- *Ozbequistan* < cat. *Uzbekistan*, it. *Usbechistan*, fr. *Ouzbékistan*. Aquel mot es passat a través del rus *Uzbekistan*. Seria estranh d'adoptar en occitan la forma ozbèca *O'zbekiston*.

- *Iemèn* < cat. *Iemen*, it. *Yemen*, fr. *Yemen*. Seria estranh d'adoptar en occitan la forma aràbia *Yamaniyya*.

Quand i a una adaptacion a l'occitan, se fa de maniera coerenta, en evitant los grafèmas exotics *k*, *w*, *y*, *kh*, *th*, *gh*, etc. Ex: *Ozbequistan* (e non *Ozbekistan**), *Iemèn* (e non *Yemèn**), *Magrèb* (e non *Maghrèb**).

Pasmens es admés, dins l'afixacion, de juxtapausar un morfèma estrangier (non adaptat, amb de grafèmas exotics) e un morfèma occitan (adaptat). Ex: *kenyan -ana* se compausa de *Kenya* (non adaptat) e de *-an -ana* (adaptat); *hongkongués -esa* se compausa d'*Hong Kong* (non adaptat) e de *-és -esa* (adaptat).

g) *Semiadaptacions excepcionals*

Òm admet de còps de “formas internacionals” quand semblan indefugiblas, e mai se correspondon pas amb las lengas locals (en se basant sus l'exemple de las lengas vesinas: catalan, italian e francés).

Aquelas formas rèstan raras e lor nombre se limita als cases d'usatge frequent. Pòdon associar una notacion occitana de las vocalas (ò, o, u; à, í, è, é, ú) amb de consonantas exoticas (*k, w, y, kh, th, dh, gh, bh...*). Ex:

- *Khartom* < cat. it. *Khartum*, fr. *Khartoum* < arabi *Khurtum*
- *Bangkòk* < cat. it. fr. *Bangkok* < tai *Bangkok*, escais del nom tai vertadièr *Phra Nakhon* o *Krungtheeph*
- *Kowait* < cat. it. *Kuwait*, fr. *Koweït* < arabi *Kuwayt*
- *Hanòì* < cat. it. fr. *Hanoi* < vietnamian *Ha-Noi*
- *Sahara*, *Sahèl* e *Teheran* son d'anglicismes que se son internacionalizats. Son presents en catalan, en italian e en francés. L'occitan admet las formas internacionals *Sahara*, *Sahèl* e *Teheran* (puslèu que de formas completament adaptadas coma *Saara*, *Saèl* e *Teeran*; las formas d'origina son l'arabi *Sahra*, *Sahil* e lo persan *Tehran*)⁵².

17.3 Mots estrangièrs, non adaptats

17.3.1 RÈGLAS GENERALAS

Son los mots que gardan una forma completament estrangiera. “S’adaptan pas” al sistèma occitan. En general s’adaptan pas tanpauc dins las autras lengas romanicas.

Se las lengas romanicas divergisson per adaptar o adaptar pas, çò qu’es rar, l'occitan causís una solucion mejana entre lo catalan, l'italian e lo francés. Ex:

- *Alaska*, nom anglés, non adaptat. Cf. cat. e fr. *Alaska*, non adaptat (contra l'it. *Alasca*, adaptat)
- *Hannover*, nom alemand, o *Hannober*, nom bas-alemand, non adaptat. Cf. cat. e it. *Hannover*, non adaptat (contra lo fr. *Hanovre*, adaptat).

■ Remarca

<P> Dins las formas non adaptadas, l’-s del plural es facultativa: *los xhosa(s)*, *los Árpád(s)*, *la mar dels Laptev(s)*. Mas l’-s es obligatòria se la lenga d'origina vòl tanben una -s al plural: *los Beatles* prenon una -s en occitan coma en anglés.

Òm pren la forma oficiala. Ex: *Sierra Morena*, *Kenya*, *Victor Hugo*, *Le Havre*, *Pozzuoli*, *Washington*, *Minsk*, *Iraq*, *swahili...*

Òm preferís la forma oficiala actuala a una forma d'origina que foguèt diferenta:

- l'illa de *Kronshtadt* (forma russa, malgrat l'origina alemanda *Kronstadt*)
- *Luzon*, *Quezon City* (formas anglesas sens accent, malgrat l'origina espanhòla *Luzón*, *Quezón*)

⁵² Dins lo cas d'*Esfahan*, tenèm aquí una forma persana qu’es tanben la forma internacionala, catalana e italiana. Solet lo francés ten una forma diferenta, *Ispahan*. Aquí l'occitan preferís *Esfahan*.

- *Orange* (fluvi e region d’Africa del Sud, malgrat l’origina occitana *Aurenja*)
- *Montpelier* (vila dels Estats Units, malgrat l’origina occitana *Montpelhièr*).
- *Grenada, las Grenadinas* (illas de las Antilhas, segon l’anglés, malgrat l’origina espanhòla *Granada*, vila d’Andalòsia)
- *Córdoba* (vila d’Argentina, forma espanhòla, malgrat *Còrdoa*, nom occitan de la vila d’Espanha).

<P> Pasmens, los toponims que pòrtan lo nom d’un personatge istoric pro conegut pòdon admetre la forma oficiala locala e la forma d’origina:

- *illas d’Entrecasteaux* (oficial, en anglés) = *illas d’Entrecastèus* (en occitan), archipèla de Papoa-Nòva Guinèa, segon lo nom d’un marinièr occitan.
- *illas Kerguelen* (oficial, en francés) = *illas Kergeleenn* (en breton), archipèla francés, segon lo nom d’un marinièr breton.
- *Torez* (oficial, en ucraïnés) = *Thorez* (en francés), vila d’Ucraïna, segon lo nom d’un politic francés.
- *Toliatti* (oficial, en rus) = *Togliatti* (en italian), vila de Russia, segon lo nom d’un politic italian.

17.3.2 MOTS EISSITS D’UN LUÒC QUE SA LENGA AUTOCTÒNA ES SUBORDENADA

Òm preferís lo mot autoctòn quand es possible de l’utilizar mas òm admet pèru lo mot de la lenga dominanta. Dins los exemples següents, la forma autoctòna es primèra: *Aiacciu* (*Ajaccio*), *Kemper* (*Quimper*), *Mülhausen* (*Mulhouse*), *Gernika* (*Guernica*), *Caerdydd* (*Cardiff*), *Kosova* (*Kosovo*), *Sölzh Ghala* (*Groznyi*), *Corcaigh* (*Cork*), *Ulaidh* (*Ulster*), *Nuakshut* (*Nouakchott*), *Tilimsan* (*Tlemcen*), *Ndakaaru* (*Dakar*).

Pòt arribar, per astre, que la forma autoctòna se siá esandida dins l’usatge internacional. Ex: *Helsinki* en finés (puslèu qu’*Helsingfors* en suedés), *illas Åland* en suedés (puslèu qu’*Ahvenanmaa* en finés), *Mukden* en manchó (a costat de *Shenyang* en chinés).

Per Catalonha, país besson d’Occitània, òm emplega sonque lo mot catalan e pas jamai lo mot de la lenga dominanta: *Elx* (e non *Elche**), *Eivissa* (e non *Ibiza**).

Certans noms pròpris de Catalonha an de formas occitanas pròprias que son prioritàrias sus las formas catalanas (categorias 17.2.1, 17.2.2, 17.2.3, 17.2.4): *Perpinhan*, *València*, *Malhòrca*, *Andòrra*, *Palhars*, *Sagont*, *Ribagòrça*, *Lhèida* (e non *Perpinyà**, *València**, *Mallorca**, *Andorra**, *Pallars**, *Sagunt**, *Ribagorça**, *Lleida**).

17.3.3 S’ÒM TRÒBA PAS LO MOT AUTOCTÒN

S’òm tròba pas lo mot autoctòn, en tot cas, òm es ben obligat d’emplegar lo mot de la lenga dominanta. Ex: *Sapporo* (en japonés, se lo mot aino es pas disponible), *Chamonix* (en francés, se lo mot francoprovençal es pas disponible), *Ouagadougou* (en francés, se lo mot mòssi es pas disponible).

17.4 Precisions tecnicas

17.4.1 NOMS DE PAÏSES EN -LANDA, -LÀNDIA O -LAND

Per causir entre *-landa* e *-làndia*, l'exemple del francés compta pas car coneis solament la terminason *-lande* al femenin. L'occitan s'inspira mai que mai dels exemples catalan e italian (e mai espanhòl e portugués):

a) La màger part dels noms adaptats s'acaban per *-làndia* e son femenins: *Groenlàndia, Islàndia, Finlàndia, Corlàndia, Jutlàndia, Tailàndia*.

b) Pauques noms adaptats s'acaban per *-landa* e son femenins: *Irlanda, Olanda, Zelanda, Nòva Zelanda, Coberlanda* (atestat en occitan medieval < anglés *Cumberland*).

c) Las formas en *-land* son non adaptadas, lor genre es masculin o indeterminat. Son:

- de regions: *Queensland, Burgenland, Götaland, Småland, Svealand, Vinland, los Highlands, Jämtland, Maryland, Northumberland, Saarland*.

- d'illas pichonas o mejanas: *Shetland, Sjælland, Åland, Öland, Gotland, Helgoland*.

- de ciutats o de ponches precises: *Auckland, Oakland; Disneyland*.

- de noms de païses formats recentament a partir d'un nom de pòble: *Basutoland, Zololand, Matabeleland, Ovamboland, Nagaland, Namaqualand/Namaland, Swaziland* (o *Ngwane*).

17.4.2 NOMS DE PAÏSES EN -STAN

Tocant los noms de païses en *-stan*, las lengas romanicas esitan entre de formas adaptadas (ex. cat. *Afganistan, Balutxistan*) e de formas non adaptadas (ex. cat. *Pakistan, Uzbekistan, Kirguizstan, Kurdistan...* mas *quirguís/kirguís, curd/kurd...*).

En occitan es mai simple d'o adaptar tot: *Afganistan* → *afgan -a*; *Balochistan* → *balochi*; *Bashkortostan* → *bashcòrt -a*; *Cazacstan* → *cazac -a*; *Curdistan* → *curd -a*; *Indostan* → *indostani*; *Lorestan* → *lor*; *Ozbequistan* → *ozbèc -a*; *Paquistan* → *paquistanés -esa*; *Quirguizstan* → *quirguiz -a*; *Rajastan* → *rajastani*; *Tatarstan* → *tatar -a*; *Tatgiquistan* → *tatgic -a*; *Turcmenistan* → *turcmèn -a*; *Turquestan* → *turqués -esa*⁵³.

S'admet las formas non adaptadas solament se son d'usança rarissima: *Khuzestan*.

17.4.3. ACCENTUACION DELS NOMS PRÒPRIS EN -IA

Dins los exemples çai sota, solinham la vocala tonica.

Lo sufixe *-ia* pòt èsser tonic o atòn en occitan. Lo catalan e l'italian esitan tanben. Mas *-ia* tonic domina en occitan (*Aràbia, Rússia*) mentre que *'-ia* atòn domina en catalan e en italian (*Aràbia, Rússia*). L'exemple del francés es a despart car coneis

⁵³ Se pòt destriar *turc* al sens estrech (de Turquia) e *turqués* al sens larg (familha de lengas). Cf. Mistral (TDF) e lo catalan.

solament *-ie -ia* tonics o ben *-e* muda.

a) L'occitan adòpta *-ia* tonic per default: *Birmania, Tasmania, Iogoslavia, Russia, Namibia, Zambia...*

Pasmens, qualques sèrias de mots permeton d'adoptar *'-ia* atòn en occitan e aital de se sarrar un pauc mai de la tendéncia generala de las lengas latinhas.

b) Cada còp que Mistral atèsta dins lo TDF de formas en *'-ia* atòn, òm las adòpta: *Itàlia, Cracòvia, Flàvia, illas Canàrias* (gentilici: *canari -ària*), *Califòrnia, Ircània, Tessàlia, Macedònia, Cefalònia, l'Acadèmia*.

c) Los mots pertocant de païses romanics modèrnes reprenon l'accentuacion de la lenga romanica autoctòna.

- *'-ia* atòn en general: *Segòvia, Astúrias, Múrcia, Colòmbia, Bolívia, Itàlia, Calàbria, Ómbria, Venècia ...e logicament Occitània* (< òc + [Aqu]itània).
- *-ia* tonic de còps: *Almeria, Lombardia, Romania, Picardia, Normandia*.

d) S'adòpta *'-ia* atòn quand lo francés coneis la finala latinizanta *-ia*: *Nigèria, Libèria, Malàisia* (fr. *Nigeria, Liberia, Malaysia/Malaisie*).

e) Confòrmament a la practica d'Alibèrt, s'adòpta *'-ia* atòn quora lo francés coneis *-e* muda: *Prússia, Índia, Pèrsia, Macedònia* (fr. *Prusse, Inde, Perse, Macédoine*).

f) Los mots venent del latin (antic, medieval o modèrne) an *'-ia* atòn, confòrmament a l'accentuacion de la quita lenga latina.

- finalas latinizantas *-làndia -ònia -ània*: *Finlàndia, Tailàndia, Letònia, Lapònia, Caledònia, Occitània, Lusitània, Mauritània*.
- cases diverses, pro nombroses: *Dàcia, Gàllia, Ibèria, Germània, Norvègia, Suècia, Carèlia, Croàcia, Bòsnia, Turíngia, Caríntia, Varsòvia, Cracòvia, Austràlia, Virgínia*.

■ *Remarca*

- *Ongria* ven ben del latin *Hungaria*, mas dins totas las lengas romanicas, pasmens, l'accent tonic s'es desplaçat sus la terminason *-ia*.
- Dins los noms de personas ont l'etimologia latina ten *'-ia* atòn, es melhor de respectar aquela accentuacion: *Virgínia* o *Sílvia* son de preferir e son las formas per default, per exemple quand designan de dònas romanicas anticas (*Virginia* e *Silvia* son de formas influenciadas pel francés).

g) Los mots venent del grèc (antic, bizantin o modèrne) seguisson l'accentuacion de la lenga grèga:

- *'-ia* atòn dins qualques mots: *Alexàndria* (coma l'it. *Alessàndria*), *Nicomèdia, Samària, Filadèlfia*.
- *-ia* tonic dins la màger part dels mots: *Arcadia, Messènia, Laconia, Etolia, Asia, Anatolia, Lidia, Albania, Bulgària, Serbia, Turquia, Arabia, Libia, Georgia*,

Armènia, Scità, Etiòpia, Indonèsia, Polinèsia, Micronesia, Melanesia, Oceania...

■ *Remarca*

Qualques excepcions en *-ia* atòn s'explican pels ponches (b) e (e) çai subre: *Tessàlia, Macedònia, Cefalònia, l'Acadèmia*.

h) S'adòpta *-ia* atòn quand lo mot occitan ven d'una lenga autoctòna que coneis tanben *-ia* atòn: *Eslovènia* (< eslovèn *Slovenija*), *Sònia* (< rus *Соня*).

■ *Remarca*

Lo cas de *Iogoslavia* es especial, car lo sèrbocroat accentua *Jugoslavija*. L'occitan pòt pas reproduire una tala accentuacion, donc adòpta la solucion per default: *Iogoslavia*.

17.4.4 GENTILICIS EN *-I* *'-IA* O EN *-IAN* *-IANA*

En general, los gentilicis que s'acaban per *-i* *'-ia* atòn en catalan, per *-io* *'-ia* atòn en italian e per *-ien* *-ienne* en francés s'acaban per *-ian* *-iana* en occitan (vejatz lo TDF de Mistral). Una influéncia francesa es pas impossibla, pasmens arriba que lo catalan aja tanben *-ià* *-iana* e que l'italian aja *-iano* *-iana*.

- *polinesian* *-iana* (cat. *polinesi* *-èsia*, fr. *polynésien* *-ienne*, it. *polinesiano* *-iana*)
- *carolingian* *-iana* (cat. *carolingi* *-íngia*, fr. *carolingien* *-ienne*, it. *carolingio* *-íngia*)
- *egipcian* *-iana* (TDF) (cat. *egipci* *egípcia* / *egipcà* *-iana*, fr. *égyptien* *-ienne*, it. *egiziano* *-iana*)
- *macedonian* *-iana* (TDF) (cat. *macedoni* *-ònia* / *macedonià* *-iana* / *macedònic* *-a*, fr. *macédonien* *-ienne*, it. *macèdone*).

Ça que la, quand Mistral fornís dins lo TDF qualques gentilicis en *-i* *'-ia* atòns, son totjorn adoptats:

- *armèni* *armènia* (cat. *armeni* *-ènia*, fr. *arménien* *-ienne*, it. *armèno* *-a*)
- *cimmèri* *cimmèria* (cat. *cimmeri* *-èria*, fr. *cimmérien* *-ienne*, it. *cimmero* *-a*)
- *canari* *canària* (cat. *canari* *-ària*, fr. *canarien* *-ienne*, it. *canàrio* *-ia*)

17.4.5 GENTILICIS EN *-ÈU* *-ÈA*, *-ENC* *-ENCA*, *-EAN* *-EANA*

Los noms e adjectius que s'acaban per *-eu* *-ea* en catalan, per *-èu* *-èa* en italian e per *-éen* *-éenne* en francés an normalament *-èu* *-èa* en occitan. La forma latina correspondentia es *-æus* *-æa* *-æum*, la forma grèga correspondentia es *-aios* *-aia* *-aion*.

- *aramèu* *-èa* (cat. *arameu* *-ea*, lat. *Aramæus*, fr. *araméen* *-éenne*, it. *aramèu* *-èa*)
- *europèu* *-èa* (cat. *europèu* *-ea*, lat. *Europæus*, fr. *européen* *-éenne*, it. *europèu* *-èa*)
- *focèu* *-èa* (cat. *foceu* *-ea*, fr. *phocéén* *-éenne*, it. *focèu* *-èa*).

En cas de concurréncia entre *-èu* *-èa* (forma culta) e *-enc* *-enca* (forma populara), l'usatge renaissantista a consagrada la forma referenciala *-èu* *-èa*: *europèu* *-èa*, *focèu* *-èa* (melhor que: *europenc* *-enca*, *foceienc* *-enca*)...

Dins qualques cases, i a pas de rason etimologica de causir *-èu* *-èa* e s'admet pus

facilament lo sufixe popular *-enc -enca*: *atenenc -enca, caucasenc -enca...*

Cal acceptar *pirenenc -enca*, segon lo TDF de Mistral, perque los Pirenèus son un toponim d'Occitània e de Catalonha ont lo sufixe *-enc -enca* es autoctòn e frequent.

L'occitan ten las terminasons *-inèu -inèa, -onèu -onèa, -anèu -anèa, -acèu -acèa*. Venon del latin *-ineus, -oneus, -aneus, -aceus*. Correspondon en catalan amb *-ini -ínia, -oni -ònia, -ani -ània, -aci -àcia* e en italian amb *-ineo -inea, -òneo -ònea, -àneo -ànea, -àceo -àcea*. Ex: *mediterrànèu -èa* (cat. *mediterrani -ània*, it. *mediterràneo -ànea*, fr. *méditerranéen -nne*)⁵⁴.

■ *Remarcas*

- La forma de referéncia rèsta *mediterrànèu -èa*. De variants non referencialas son: *mediterranh -anha* (Mistral, pròche del cat.) e *mediterrànenc -a* (Alibèrt).
- Dins l'accentuacion particulara del cisalpen del centre e del sud (§ 15.12), es possible de botar l'accent tonic sus la sillaba precedenta: *-íneu -ínea, -òneu -ònea, -àneu -ànea, -àceu -àcea*.

Lo sufixe *-ean -eana* sembla d'aver pas la mendre tradicion e occitan ni dins las autras lengas romanicas, levat en francés. Sa preséncia en occitan es un manlèu al francés *-éen -éenne* o a l'anglés *-ean*. L'occitan admet *-ean -eana* quora lo catalan o l'italian l'admeton tanben, o quora s'agís d'un manlèu indefugible que prenèm al francés o a l'anglés. Los cases son rars:

- *corean -eana* (cat. *coreà*, it. *coreano*, fr. *coréen*)
- *guinean -eana* (cat. *guineà*, it. *guineano*, fr. *guinéen*)
- *boolean -eana* (cat. *booleà/boolià*, it. *booleano*, fr. *booléen*)
- *solutrean -eana* (cat. *solutrià*, it. *solutreano*, fr. *solutréen*)
- *acheulean -eana* (cat. *acheulià*, it. *acheuleano*, fr. *acheuléen*)
- *nancean -eana* ("de Nanci", fr. *nancéen*).

Dins los cases de causida dificila, la solucion ven de la comparason entre catalan, italian e francés. Ex: *orartèu -èa* (cat. *urartià*, it. *urartèo*, fr. *ourartéen*; en aquel cas l'occitan *-èu* es ben lo correspondent costumier de l'italian *-èo* e del francés *-éen*).

L'etimologia ajuda tanben a trobar la solucion quand lo catalan, l'italian e lo francés se contradison: *micenèu -èa* (del grèc *mykēnaios*; cf. cat. *micènic*, it. *micenèo*, fr. *mycénien*; en aquel cas l'occitan se sarra del l'etim grèc, coma l'italian).

■ *Remarca*

Los gentilicis pròpris a l'airal lingüistic occitan an pas jamai *-ean -eana*, e mai se lo francés pòt dire *-éen*: lo gentilici d'*Istre* es *istrenc -enca* segon lo TDF de Mistral (en fr. *istréen -éenne*).

Lo sufixe espanhòl *-eño -eña* s'adapta en occitan per *-enc -enca* (en catalan *-eny -enya*). Ex: *Extremadura* > *extremenc -enca* (esp. *extremeño -eña*, cat. *extremeny -enya*), *Còsta Rica* > *còstariquenc -enca* (esp. *costarriqueño -eña*, cat. *costariqueny -enya*).

⁵⁴ Ex. en defòra de l'onomastica: *rectilinèu -èa, erronèu -èa, simultanèu -èa, cetacèu -èa*.

17.4.6 GENTILICIS EXOTICS

Los gentilicis qu'an una aparéncia exotica son en general epicèns (identics al masculin e al femenin): *khmer, xhosa, kikuyu, inuit, manchó, siox...*

Especialament, aquò es lo cas dels gentilicis exotics acabats amb *-i* que s'explican per una altra origina que lo latin o lo grèc: *azèri, mansi, còmi, swazi...*

Qualques gentilicis exotics pòdon aver una forma femenizada per analogia amb de mots mai tradicionals: *ostiac -a* (coma *siriatic -a*), *ozbèc -a* (coma *chèc -a*), *turcmèn -a* (coma *eslovèn -a*), *quirguiz -iza -izes -izas* (coma *precís -isa -ises -isas*).

17.4.7 L' -Z FINALA

Qualques mots pòdon téner una *-z* finala. Se pronóncia assordida [s]: *quirguiz* [kir'ʝis], *tongoz* [tuŋ'gus], *Ormuz* [ur'mys], *Nazianz* [nazi'ans] (§ 5.6, 14.2).

17.4.8. GESTION DELS SONS [ʃ] E [tʃ]

S'adòpta en occitan lo son d'origina [ʃ] en fasant servir lo grafèma gascon *sh*: *Rashid, Marraqùesh* (< arabi *Rashid, Marrakush*)⁵⁵.

S'adòpta en occitan la sequéncia d'origina [tʃ] en fasant servir lo grafèma *ch*: *Checoslovaquia* < chèc *Československo*. Aquò ajuda l'unitat grafica e perpetua la correspondéncia qu'avèm ja dins de manlèus ancians, ont *ch* es la solucion panoccitana (*China, docha, chorma, franchimand*)...

<P> L'*x*, quand se pronóncia [ʃ] dins las lengas de la península Iberica (inclús lo castelhan vièlh), se pòt adaptar de doas manières en occitan:

- a) En general l'occitan adòpta *x* prononciada [ts (ks, s...)] segon los dialèctes:
 - *Xavièr* [tsa'βjɛ] (del castelhan vièlh *Xavier*, cf. lo TDF *Mistral*),
 - *Ximena* [tsi'menɔ] (del castelhan vièlh *Ximena*, cf. it. *Ximena*),
 - *Xerès* [tse'res] = *Jerez* (del castelhan vièlh *Xerez* e del castelhan modèrne *Jerez*, cf. cat. *Xerès/Jerez*, e autres còps en francés *Xerès*).
- b) L'occitan adòpta *sh*, que se pronóncia [ʃ], quand lo catalan, l'italian e lo francés convergisson per prononciar [ʃ] (escrich *x* en catalan, *sc/sci* en italian e *ch* en francés). Ex: *Dòn Quishòt* (del castelhan vièlh *Don Quixote*, cf. cat. *El Quixot*, it. *Don Chisciotte*, fr. *Don Quichotte*).

Lo son d'origina [ʃ] se deu pas jamai adaptar en *ch**: aquò es una influéncia de l'ortografia francesa qu'entraïna la pononciacion falsa [tʃ*]. Ansin cal evitar en occitan *Rachid**, *Chimena**, *Dòn Quichòt** que venon de l'ortografia francesa *Rachid*, *Chimène*, *Don Quichotte*.

⁵⁵ Ex. en defòra de l'onomastica: *ashish, bolshevic, shampó*.

Per contra, es legitim que l'occitan diga *ch* dins un mot manlevat al francés coma *Champanha* (< fr. *Champagne*).

17.4.9 GESTION DE [dʒ]

La sequéncia [dʒ] s'occitaniza en *j* generalament (*Jamaica, Jèrba, Panjab*), mas s'occitaniza en *tj/tg* quand es intervocalica. Aquela solucion es confòrma al diasistèma occitan. Es tanben la solucion del catalan. Per los parlars ont *j* se pronóncia [ʒ], en gascon especialament, aquò permet de far foncionar la diferéncia entre *j* [ʒ] e *tj/tg* [dʒ] tala coma es possible entre doas vocalas:

- *Azerbaitjan*, cf. cat. *Azerbaitjan*, it. *Azerbaigian*, fr. *Azerbaïdjan* < azèri *Azərbaycan* (*c* = [dʒ])
- *Tatgiquistan*, cf. cat. *Tatgiquistan* < rus *Tadzhikistan* < persan *tatgic Tajikistan*
- *Cambòtja*, cf. cat. *Cambotja*, fr. *Cambodge*, it. *Cambogia*.

17.4.10 GESTION DEL SON [u]

Tocant aqueste ponch, es normal de s'insiprar del francés que, coma l'occitan, coneis la diferéncia entre [u] e [y].

Ansina lo son d'origina [u]:

- s'occitaniza en *u* [y] quand lo francés a *u* [y]: *Uruguai* [yry'ɥwaj] (fr. *Uruguay* [yrygwɛ]);
- s'occitaniza en *o* [u] quand lo francés a *ou* [u]: *Oganda* [u'ɥandɔ] (fr. *Ouganda* [ugãda]).

Quand lo francés esita entre *u* e *ou*, l'occitan preferís *u*: *Ur* (fr. *Ur/Our*).

17.4.11 ADAPTACION DEL SON [w] INTERVOCALIC

Lo son intervocalic [w] s'escriu *u* dins los dialèctes que lo coneisson tradicionalament (gascon e niçard). Ex: gascon *cantaua* (= *cantava*); niçard *caua, pauar*.

Es logic de far aital dins los neologismes: *alauita, saharauí*.

17.4.12 ADAPTACION DELS SONS [u] E [w] APRÈS VOCALA

La tendéncia romanica generala es d'adaptar aqueles sons en *u* prononciat [w], coma segond element d'un diftong descendent. L'occitan fa aital: *illas Aleutianas, Arabia Saudita, Gagauzia* (cf. cat. *illes Aleutianes, Aràbia Saudita, Gagàuzia*; it. *isole Aleutine, Aràbia Saudita, Gagauzia*).

Cal evitar d'adoptar una vocala + *o*: de formas coma *illas Aleotianas**, *Arabia Saodita**, *Gagaozia** retiparián l'usatge atipic del francés *îles Aléoutiennes, Arabie Saoudite, Gagaouzie*.

17.4.13 <P> MAJUSCULAS O MINUSCULAS?

Los adjectius ligats als noms pròpris an tostemps una minúscula: *l'art grèc, un rei carolingian, l'epòca borbonenca*.

Los noms gentilicis e los noms de linhatges prenon una minúscula coma dins l'ensem de las lengas latinas, mas tanben s'admetriá la majúscula: *los occitans (los Occitans), los grècs (los Grècs), los carolingians (los Carolingians)*.

■ *Remarca*

Alibèrt escriu *los grècs* dins la primièra edicion de sa gramatica (1935). La reedicion de 1976 pòrta *los Grècs*. L'italian esita coma l'occitan mentre que lo catalan bota una minúscula e lo francés una majúscula.

Los linhatges que reprenon de noms de luòcs o de personas, incambiats, an sempre una majúscula: *los Sant Gelis, los Borbons, los Savòias, los Armanhacs, los Árpád(s), los Hohenstaufen(s)*.

17.4.14 <P> NOMS GRÈCS FEMENINS EN -A, -E, -ADA E -IDA

Certans noms femenins grècs que s'acaban originàriament per *-ē*, per *-as -ados* e per *-is -idos*, quand s'adaptan a las lengas romanicas, e a l'occitan en particular, coneisson de terminasons esitantas que pòdon èstre:

- a o -e (*< grèc -ē*)
- ada o -ade (*< grèc -as -ados*)
- ida o -ide (*< grèc -is -idos*).

En occitan, lo quite Alibèrt esita entre *Pleiadas* e *Ellade*, pasmens lors terminasons venon de la meteissa finala grèga *-as -ados*.

L'occitan poiriá adoptar:

- -a (*< grèc -ē*) coma solucion per default: *Esmirna, Bulgaria, Atena* (la divessa)
- -e (*< grèc -ē*) solament quand las lengas romanicas mai vesinas (catalan, francés e italian) an totas -e: *Rodòpe*
- -ada e -ida (del grèc *-as -ados* e *-is -idos*): *Pleiadas, Atlantida, Locrida, Ellada*

A partir dels noms grècs en *-kē* coma *Berenikē, Kandakē, Eurydikē*, val mai causir en occitan la terminason *-ce*, çò es *Berenice, Candace* e *Euridice*, ja que las lengas romanicas mai vesinas (catalan, francés e italian) an totas *-ce*.

■ *Remarca*

La forma *Bereniça** dins lo TDF de Mistral es una adaptacion marrida del francés *Bérénice*. En teoria, a partir del grèc *Berenikē*, l'occitan podiá aver sonque *Benerice* (o *Benenica*⁹), pas *Bereniça**.

17.4.15 <P> NOMS GRÈCS EN -ÀS, -ÈS (TONICS) O -AS, -ES (ATÒNS)

Existís pas de coeréncia absoluta. La finala tonica es pas forçadament un francisme; de còps se tròba en catalan e en occitan ancian (*Caifàs*, *Moisès*) mentre que lo francés a una finala atòna (*Caïphe*, *Moïse*). Citem tanben la forma dobla del TDF de Mistral, *Enèas* = *Eneàs*, fàcia a la forma del francés *Énée*.

En general doncas, val mai seguir l'usatge del TDF Mistral car es pro autonòm e còpia pas sistematicament lo francés: *Caïfas*, *Moïses*, *Enèas/Eneàs*, *Leonidàs*, *Atlàs*, *Zacàrias*, *Ermès*, *Xèrxes*⁵⁶.

Quora lo TDF de Mistral dona pas de solucion, l'occitan poiriá preferir:

a) a partir del grèc -as:

-as atòn quand lo francés a -es atòn.

-às tonic quand lo francés coneis tanben -as tonic. Ex: *Amintàs* (cf. fr. *Amyntas*).

b) a partir del grèc -ēs, se causiriá en occitan -es atòn: *Eracles*. Es la tendéncia majoritària de las lengas latinhas.

Pels ellenismes en -os, -is, vejatz lo § 15.5.

17.4.16. GENRE

La màger part dels noms de païses exotics en -a son del genre masculin, coma en francés e en italian: *Kenya*, *Sahara*, *Minnesòta*, *Guatemala*, *Nicaragua*, *Angòla*.

<P> *Egipte* e *Quersonès* son de noms femenins en latin e en grèc, malgrat una finala d'aparéncia masculina (< lat. *Ægyptus*, *Chersonesus*; gr. *Aigyptos*, *Chersonēsos*). L'occitan adòpta aqueles noms al femenin (coma en grèc, en latin e en francés) e non pas al masculin (coma dins d'autres lengas latinhas): *l'Egipte faraonica*, *la Quersonès Taurica*. En defòra de *Quersonès*, los autres noms grècs en -nès son masculins, coma dins las autres lengas latinhas: *Peloponès*, *Dodecanès*, *Eptanès*.

17.4.17 CONSERVACION DE T + I EN OCCITAN

Dins los manlèus recents, l'occitan consèrva *t* (prononciada [t]) davant una *i*: *alèuta* > *illas Aleutianas*; *Haití* > *haitian*; *Tahiti* > *tahitian*. Òm fa aital en catalan e en italian.

Sola l'ortografia del francés permet d'escriure *t* e de la prononciar [s] davant una *i*: *îles Aléoutiennes*, *haïtien*, *tahitien* [il aleusjen, aisjẽ, taisjẽ]). Cal evitar de transpausar aquela lectura francesa a l'occitan (*illas Aleucianas**, *haician**, *tahician**).

En occitan, lo passatge de *t* a *c* davant una *i* es possible solament dins los cultismes que venon del grèc e del latin (*atencion*, *democracia*).

⁵⁶ Mistral escriu "*Zèrces*" en nòrma mistralenca, çò que Barta (1980) a mal adaptat en *Xèrces**.

17.4.18 GESTION DE LA LETRA H

a) *Quand lo mot es adaptat*

Se lo mot es adaptat en occitan, s'escriu pas una *h* venent del latin, del grèc o de tota altra lenga que pronóncia pas *h*. Ex: *Ongria*, *Olanda* (mots passats pel latin medieval); *L'Avana* (de l'espanhòl).

■ *Remarca*

L'espanhòl pronóncia pas *h* e ditz *La Habana* coma *la abeja*. Parallèlament, en occitan disèm *L'Avana* coma *l'abelha*.

L'*h* etimologica, s'es prononciada dins la lenga d'origina, es suprimida en occitan en general: *Amborg*, *Ercegovina*, *L'Aia*⁵⁷.

En tot cas se suprimís sempre *h* après una consonanta: *Estocòlme*, *Copenaga* (pas jamai *Estoc·hòlme**, *Copen·haga**).

b) *Quand lo mot es pas adaptat*

Quand lo mot es pas adaptat, s'escriu l'*h* de la lenga d'origina: *Bahamas*, *Helsinki*, *Houston*, *Le Havre*, *La Hague*, *Hastings*, *Honduras*, *Tahiti*, *Esfahan*, *Theodorakis*, *Philips*.

L'elision eventuala davant *h-* iniciala coneis doas configuracions:

- La màger part dels dialèctes occitans fan totjorn l'elision davant *h-* perque es una letra totjorn muda: *la baia d'Hudson*, *la batalha d'Hastings*, *las òbras d'Hergé*, *l'economia d'Honduras*.
- L'occitan gascon pronóncia *h-* quand tanben se pronóncia dins la lenga d'origina, e en aquel cas fa pas l'elision: *la baia de Hudson*, *la batalha de Hastings*. Per contra lo gascon pronóncia pas *h-* quand es muda dins la lenga d'origina, e en aquel cas fa l'elision: *las òbras d'Hergé*, *l'economia d'Honduras*⁵⁸.

■ *Remarca*

Dins las qualques formas "internacionalas" e semiadaptadas, l'occitan garda *h* mas i pòt ajustar un accent eventualament: *Hanòi*, *Haití*, *Sahara*, *Sahèl*, *Teheran* (cf. 17.2.4).

17.4.19 <P> ACCENT TONIC EN NIÇARD E CISALPENC

Las règlas d'accentuacion pròprias del niçard e del cisalpenc (§ 17.4.5) s'aplican perein als noms pròpris internacionals (dins los exemples que seguisson, solinham la vocala tonica).

⁵⁷ Sol lo gascon admet de variantas eventualas amb *h*, se sembla indispensable de transcriure una *h* fricativa dins un biais de parlar donat: *Amborg*, *Ercegovina*, *L'Aia* (*Hamborg*, *Hercegovina*, *La Haia*).

⁵⁸ L'espanhòl fonciona un pauc coma lo gascon: pronóncia amb lo son [x] una *h-* que s'ausís dins la lenga d'origina: *Hudson*, *Hastings*. Pronóncia pas una *h-* qu'es muda dins la lenga d'origina: *Hergé* e a fortiori *Honduras*.

	modèl general	niçard, cisalpenc del nòrd	cisalpenç del centre e del sud
cultismes	S'evita los proparoxitòns: <i>Pacific, britanic, Baltica, Utica, Locrida, bosniac, aquemenida, Liban, Cirenaica, Perseïds, Regulus, Uxellodunum, Proxima Centauri</i>		Accent tonic latin d'origina: <i>Pacific, britanic, Baltica, Útica, Lòcrida, bosniac, aquemènida, Líban, Cirenaica, Persèids, Règulus, Uxellòdunum, Pròxima Centauri</i>
manlèus acabats per una vocala	S'evita los proparoxitòns: <i>Malaga</i>	Accent tonic de la lenga d'origina: <i>Màlaga</i>	
manlèus acabats per una consonanta	<i>mudejar, Zanzibar</i>		

17.4.20 MOTS ACABATS AMB -OA

Los noms de vilas acabats per '-oa final atòn son de formas tradicionalas que se pronóncian [(w)ɔ] (regionalament: [(w)a, (w)ə]) dins la màger part dels dialèctes: *Còrdoa* ['kɔrd(w)ɔ], *Màntoa*, *Pàdoa*, *Càpoa*, *Gènoa*⁵⁹...

Lo niçard e lo cisalpenc pronóncian [ua, uə] amb un iat; son de proparoxitòns conservators: *Còrdoa* [niç. 'kɔrdua, cis. 'kɔrdɔ], *Màntoa*, *Pàdoa*, *Càpoa*, *Gènoa*⁶⁰.

Dins totes los dialèctes, los gentilicis son: *cordoan -a*, *mantoan -a*, *padoan -a*, *capoan -a*... mas *genoés -esa*⁶¹.

<P> I a de manlèus en -oa final que venon pas de las lengas romanicas, se poirián accentuar coma dins *coa*, *doas*: *Samoa*, *Mururoa*, *Guipuscoa*, *Bidassoa*, *Goa*, *Papoa-Nòva Guinèa*...

⁵⁹ Mistral escriu dins lo TDF, en nòrma mistralenca: "*Cordo, Manto, Pado, Capo, Gèno*".

⁶⁰ La forma classica *Gènoa* es ben atestada en mentonasc; la forma *Gènova* n'es una varianta ulteriora.

⁶¹ La forma classica *genoés* es ben atestada en mentonasc; la forma *genovés* n'es una varianta ulteriora.

17.4.21 AFINAMENT DE LAS SOLUCIONS

<P> a) *Tractament omogenèu*

Òm pòt admetre qualques adobaments excepcionals als critèris precedents per tal de donar un tractament similar a de noms pròpris susceptibles d'èsser associats dins la consciéncia collectiva: *Mississipi* (adaptat) pòt autorizar *Missori* (adaptat). Se pòt aplicar aquel principi a las vilas importantas dels domenis lingüistics pròches de l'occitan:

- En domeni francoprovençal: *Chamberí* amb *í* (adaptat per Mistral) autoriza *Anecí*.

- En domeni espanhòl: *Sevilha*, *sevilhan* amb *lh* (adaptat) autoriza *Valhadolid*, *valhisoletan* (adaptat, cf. cat. *Valladolid*, *vallisoletà*).

b) *Diferenciacions practicas*

D'omonims nombroses son possibles e geinan pas la comunicacion; lo contèxt sufís en general per los distinguir. Per ex. *Leon* pòt èsser una vila d'Espanha, una region d'Espanha, un parçan de Bretanha o un rèirenom masculin; *Trípol* pòt èsser una vila de Libia o de Liban.

Se cèrca de diferenciar las formas en foncion dels senses solament quand d'autres lengas latinas an sentit tanben lo besonh de las diferenciar. Ex:

- *Romania* (país latin dels Balcans), *Romània* (ensems dels païses romantics), *Romanha* (region d'Itàlia).

- *roman* (de Roma), *romanic* (familha de lengas o corrent artistic), *romanés* (de *Romania*), *romanhòl* (-òu) (de *Romanha*), *romanenc* (de *Romans*, vila del Daufinat Occitan).

- *Guiana* (region d'Occitània), *Guaiana/Güaiana* (region d'America del Sud), *Guyana* (estat d'America del Sud).

c) *Produccion renaissentista*

Las produccions renaissentistas pòdon ajudar a afinar qualques solucions, a condicion que trebolen pas tròp lo metòde general. Òm consulta sustot la literatura e los dictionaris des sègles XIX e XX: *austrian* (Mistral, TDF) pòt admetre coma sinonim *austriac* (forma panromantica, cf. Castellana 1952, Laus 1997 e 2001).

17.4.22 TRANSCRIPCION DE LAS LENGAS QUE S'ESCRIVON EN ALFABET LATIN

L'occitan assaja de notar aquelas lengas corrèctament, en reproduzent los signes diacritics d'origina se los mejans tecnicos o permeton: *Timișoara*, *Chișinău*, *Citroën*, *Montréal*, *São Paulo*, *Eva Perón*, *El Niño*, *Düsseldorf*, *Ålborg*, *Øresund*, *Škoda*, *Łódź*.

Òm admet una adaptacion grafica leugièra per las lengas non europèas

qu'utilizan de signes tròp particulars. Ex:

- En vietnamian, los signes diacritics son facultatius dins l'usatge corrent: *Hài-Phòng* > *Hai-Phong*.

- En azèri, la letra *ə* se remplaça convencionalament per *ä*: *Gəncə* > *Gäncä*.

- En turcmèn, las esitacions dins lo passatge de l'alfabet cirillic a l'alfabet latin autorizan de preferir de grafias mai conegudas en occitan. Ansin lo trantalh entre *ç* e *ş* permet de preferir *sh*: *Açgabat/Aşgabat* > *Ashgabat*.

17.4.23 TRANSCRIPCION DE LAS LENGAS QUE S'ESCRIVON PAS EN ALFABET LATIN

a) Principi general

L'occitan privilègia los sistèmas de transcripcion internacionals.

Se possible, òm emplega de transcripcions normalizadas e plan difusadas dins lo Mond, per exemple:

- pel chinés, lo sistèma hanyu pinyin: *Qingdao, Shijiazhuang, Mao Zedong*
- pel japonés, lo sistèma Hepburn: *Kyoto, Amateratsu, Akira Kurosawa*
- per l'alfabet arabi, lo sistèma de Beirut: *Shatt Al Arab, Ifriqiyya, Faysal*
- pel corean, lo sistèma oficializat uèi en Corèa del Sud: *Busan, Daegu, Pyeongyang*⁶²...

Dins l'usatge corrent, òm evita los signes diacritics tròp complexès o tròp inabituals de las transcripcions:

- siá son suprimits: *Shatt Al^ç Arab* > *Shatt Al Arab*; *Kyōto* > *Kyoto*
- siá se cambian en digrafes: *Śiva* > *Shiva*.

■ Remarcas

- L'anglés veïcula sovent de transcripcions d'aquel tipe. Son practicas car l'occitan e l'anglés nòtan parièr un cèrt nombre de consonantas (*ch, sh, j...*).
- Las transcripcions tròp francesas o tròp catalanas convenon pas en occitan. Per ex. *Shatt Al Arab* es melhor en occitan que *Chatt Al Arab** (a la francesa) o *Xatt Al Arab** (a la catalana).
- Una transcripcion iperoccitanizanta es impossibla a causa de las letras *ò, o, u*, qu'an una valor particulara en occitan, plan diferenta de la prononciacion internacionala majoritària. Alavetz es sovent mai simple d'adoptar una transcripcion de tipe internacional, ont *u* equival a [u] e ont *o* equival a [ɔ/o]. Ex: lo nom rus *Годунов* se transcriu *Godunov* puslèu que *Gòdonòv** o *Godonòv**.

Se preferís las transcripcions coerentas a las transcripcions incoerentas. Ex: *Mao Zedong* (nom chinés, mièlhs que *Mao Tsetong**), *Maria Kallas* (nom grèc, mièlhs que *Maria Callas**)... S'admet qualques transcripcions incoerentas unicament se l'usatge internacional las impausa:

⁶² Aqueste sistèma es aparegut dins los ans 1990 e ara se desvolopa lèu dins los mèdias. Es exacte fonologicament e evita los signes diacritics complexès del sistèma McCune-Reischauer. Ça que la, autoriza de gardar certanas transcripcions inexactas que se son sedimentadas dins l'usatge internacional: *Daewoo, Hyundai, Samsung, Kim Young-Sam*.

- *Yasir Arafat* (coerent) = *Yasser Arafat* (incoerent mas internacional)
- *Saddam Husayn* (coerent) = *Saddam Hussein* (incoerent mas internacional).

Òm deu admetre tanben las transcripcions incoerentas impausadas per un usatge administratiu local:

- *Sfaqs* (coerent) = *Sfax* (incoerent mas administratiu)
- *Abd Al Aziz Butafliga* (coerent) = *Abdelaziz Bouteflika* (incoerent mas administratiu)
- *Lakhnau* (coerent) = *Lucknow* (incoerent mas administratiu).

En seguida se precisa la transcripcion dels alfabets arabi, grèc e cirillic.

b) Quadre de transcripcion de l'alfabet arabi (sistèma de Beïrot)

isolada	finala	mejana	iniciala	nom de la letra aràbia	transcripcion correnta <transcripcion sabenta>
ا	ا	ا	ا	alif	a <ā>
ب	ب	ب	ب	bā'	b
ت	ت	ت	ت	tā'	t
ث	ث	ث	ث	thā'	th [θ] s (<i>persan</i>)
ج	ج	ج	ج	jīm	j [dʒ, ʒ]
ح	ح	ح	ح	hā'	h <h> (<i>enfatica</i>)
خ	خ	خ	خ	khā'	kh [x]
د	د	د	د	dāl	d
ذ	ذ	ذ	ذ	dhāl	dh [ð]
ر	ر	ر	ر	rā'	r
ز	ز	ز	ز	zāy	z
س	س	س	س	sīn	s
ش	ش	ش	ش	shīn	sh
ص	ص	ص	ص	sād	s <ṣ> (<i>enfatica</i>) s (<i>persan</i>)
ض	ض	ض	ض	ḍād	d <ḍ> (<i>enfatica</i>)
ط	ط	ط	ط	tā'	t <ṭ> (<i>enfatica</i>) t (<i>persan</i>)
ظ	ظ	ظ	ظ	ḍhā'	dh <ḍh> (<i>enfatica</i>)
ع	ع	ع	ع	°ayn	– <°> (<i>laringala</i>) (<i>muda en persan</i>)
غ	غ	غ	غ	ghayn	gh [ʁ] q (<i>persan, enfatica</i>)
ف	ف	ف	ف	fā'	f
ق	ق	ق	ق	qāf	q (<i>enfatica</i>)
ك	ك	ك	ك	kāf	k
ل	ل	ل	ل	lām	l
م	م	م	م	mīm	m
ن	ن	ن	ن	nūn	n
ه	ه	ه	ه	hā'	h (<i>en posicion finala: -e en persan</i>)
و	و	و	و	wāw	u, w <ū, w> v, u, o, ow <v, ū, ō, ow> (<i>persan</i>)
ي	ي	ي	ي	yā'	i, y <ī, y> i, ei, <ī, i, ei> (<i>persan, ordo</i>)
پ	پ	پ	پ		p (<i>persan</i>)
چ	چ	چ	چ		ch (<i>persan</i>) [tʃ]
ژ	ژ	ژ	ژ		zh (<i>persan</i>) [ʒ]
گ	گ	گ	گ		g (<i>persan</i>)

• Los signes diacritics e lo *ta marbuta* (-h) son pas transcriches dins l'us corrent. Ex: *Shatt Al °Arab* → *Shatt Al Arab*; *Shirāz* → *Shiraz*. Mas dins l'us corrent, se pòt gardar ça que la un accent per indicar una plaça irregulara de l'accent tonic, dins los mots semidapatats (**Alí**).

- Confòrmament a l'us internacional, lo iòd se nòta « y » en lenga aràbia (*Husayn, Bahrayn, Faysal*) mas « i » après vocala per de lengas indo-iranianas coma lo persan e l'ordo (*Khomeini, Faisalabad*).
- Lo signe « ˆ » (c enauçada) o « ˘ » (apostroèf inversat) transcriu la consonanta laringala ˁayn. Se nòta pas dins la transcripcion correnta.
- Lo signe « ˊ » (apostroèf normal) transcriu lo signe « ˆ », qu'alonga e altèra la vocala precedenta. Se nòta pas dins la transcripcion correnta.
- La tipografia esita entre doas solucions per transcriure l'article que comença un nom pròpri: *Al Biruni* o *al-Biruni*. Lo primièr tipe es pus simple.

c) Quadre de transcripcion de l'alfabet grèc

noms occitan de las letras	grafèmas	transcripcion correnta: grèc ancian ~ grèc modèrne <transcripcion sabenta>	pronóncia anciana	pronóncia modèrna
alfa	Α α	a		
bèta	Β β	b ~ v	[b ^h]	[v]
gamma	Γ γ	g	[g ^h]	[ɣ] [j] <i>dav.</i> [ɛ, i]
dèlta	Δ δ	d	[d ^h]	[ð]
epsilon	Ε ε	e	[ɛ]	[ɛ]
zèta	Ζ ζ	z	[dz]	[z]
èta	Η η	e <ē> ~ i <ī>	[e:]	[i]
tèta	Θ θ	th	[t ^h]	[θ]
iòta	Ι ι	i		
capa	Κ κ	k		
lambda	Λ λ	l		
mi	Μ μ	m		
ni	Ν ν	n		
xi	Ξ ξ	x	[ks]	[ks]
omicron	Ο ο	o	[ɔ]	[ɔ]
pi	Π π	p		
rò	Ρ ρ	r		
sigma	Σ σ (<i>ς finala</i>)	s	[s]	[s]
tau	Τ τ	t		
ipsilon	Υ υ	y	[y]	[i, j]
fi	Φ φ	ph ~ f <f·>	[p ^h]	[f]
qui (chi, khi)	Χ χ	ch	[k ^h]	[x] [ç] <i>dav.</i> [ɛ, i]
psi	Ψ ψ	ps		
omèga	Ω ω	o <ō>	[o:]	[ɔ]
	αι	ai	[aj]	[ɛ]
	ει	ei	[ej] > [i]	[i, j]
	οι	oi ~ i <oi>	[oj]	[i, j]
	αυ	au ~ av/af <av·/af·>	[aw]	[av, af]
	ευ	eu ~ ev/ef <ev·/ef·>	[ɛw]	[ɛv, ɛf]
	ου	ou	[u]	[u]
	γχ	nch	[ŋk ^h]	[ŋx] [ŋç] <i>dav.</i> [ɛ, i]
	γγ	ng	[ŋg]	[ŋg/g] <i>apr. voc.</i>
	γκ	nk ~ g (ng <i>apr. voc.</i>) <g·/ng·>	[ŋk]	[g] [ŋg/g] <i>apr. voc.</i>
	μπ	mp ~ b (mb <i>apr. voc.</i>)	[mp]	[b] [mb/b] <i>apr. voc.</i>
	ντ	nt	[nt]	[d] [nd/d] <i>apr. voc.</i>

Signes diacritics grècs

	transcripcion correnta	<transcripcion sabenta>
<i>grèc ancian</i>		
ά ά ᾶ	a	<á à ã>
έ ε	e	<é è>
ή η ῆ	e	<é è ě>
ί ι	i	<í ì>
ϊ ῖ Ί	ï	<í î ï>
ό ο	o	<ó ò>
ύ υ	y	<ý ÿ>
ϋ ŷ	ÿ	<ÿ ý ŷ>
ώ ω ῶ	o	<ó ò õ>
αί αι αῖ	ai	<ái àì aĩ>
εῖ ει εῖ	ei	<éí èì eĩ>
οῖ οῖ οῖ	oi	<óí òì oĩ>
αύ αυ αὔ	au	<aú àù aũ>
εὐ ευ εὔ	eu	<éú èù eũ>
οὐ ου οὔ	ou	<óú òù oũ>
αι ηι ωι	ai ei oi	<ai ēi oī>

grèc modèrne

ά	a	<á>
έ	e	<é>
ή	i	<í>
ί	i	<ì>
ϊ ῖ	ï	<í î ï>
ό	o	<ó>
ύ	y	<ý>
ϋ ŷ	ÿ	<ÿ ý ŷ>
ώ	o	<ó>
αί	ai	<ái>
εῖ	ei	<éí>
οῖ	i	<oí>
αύ	av, af	<áv, áf>
εὐ	ev, ef	<év, éf>
οὐ	ou	<óú>
αῖ Aĩ	aĩ	<ái>
εῖ Eĩ	eĩ	<éi>
οῖ Oĩ	oĩ	<ói>

- La transcripcion correnta suprimís totes los signes diacritics. Mas pòt gardar ça que la un accent grafic per indicar la plaça irregulara de l'accent tonic dins los mots semidaptats, e tanben se garda lo trèma grèc per indicar l'iat (ï, ÿ).
- Los tres accents ancians, l'agut (´), lo grèu (˘) e lo circonflexe (ˆ / ^) son estats remplaçats per l'agut (´) en 1982.
- En grèc ancian, a l'inici del mot, l'esperit rude (ϝ) se pronóncia [h] e se transcriu « h »: *Ἑλλάς* → *Hellás*, *Ῥοδόπη* → *Rhodópē*. L'esperit doç (ϝ) es mut e se transcriu pas. Lo grèc modèrne pronóncia pas ges d'esperit e a cessat de los notar dempuèi 1982.
- L'usatge en grèc es de suprimir los diacritics suls mots en majusculas, levat lo trèma. Ex: *Ταῦγετος* → *ΤΑΨΤΕΤΟΣ*.

d) *Quadre de transcripcion de l'alfabet cirillic*

Per l'alfabet cirillic, existisson tres manieras possiblas de transcriure.

(α) La *transcripcion correnta* cerca una solucion mejana entre las tendéncias internacionals majoritàrias. Ex: *Cheliabinsk, Pushkin, Brezhnev, Trotskii* (vejatz lo quadre çai sota).

■ *Remarca*

Cada lenga occidentala a sa transcripcion pròpria del cirillic e l'occitan aquí adòpta una solucion mejana. La transcripcion occitana, dins *Cheliabinsk, Pushkin, Brezhnev, Trotskii*, se pòt comparar amb tantas transcripcions pus o mens particularistas:

- catalan *Txeliàbinsk, Puixkin, Brèjnev, Trotski*
- italian *Čeljabinsk, Puškin, Brežnev, Trockij*
- francés *Tcheliabinsk, Pouchkine, Brejnev, Trotski/Trotsky*
- espanhòl *Cheliábinsk, Pushkin, Brézhnev, Trotski*
- anglés *Chelyabinsk, Pushkin, Brezhnev, Trotskiy*
- alemand *Tscheljabinsk, Puschkin, Breschnew, Trozkij*

(β) Existís una *transcripcion "sabenta"* que los especialistas preferisson. Se sarra de l'ortografia del chèc e se caracteriza per las preferéncias seguentas: *ch* → *č*, *sh* → *š*, *zh* → *ž*, *i* (iòd) → *j*...

- Per notar lo rus, l'ucraïnés e las lengas non eslavas, l'usatge de la transcripcion sabenta se limita als especialistas. A la transcripcion correnta *Cheliabinsk, Pushkin, Brezhnev, Trotskii* correspond la transcripcion sabenta e pus rara *Čeljabinsk, Puškin, Brežnev, Trockij*.
- En sèrbocroat (sèrbe, bosnian e croat) e en bielorus, existisson d'emplecs locals e tradicionals de l'alfabet latin que coexistisson uèi lo jorn al costat de l'alfabet cirillic. Son aqueles alfabets latins locals que servisson de transcripcion per default, e mai se contenen de signes diacritics inabituals e pròches de la transcripcion sabenta. En sèrbocroat: *Sarajevo, Niš, Čačak, Karađorđević*. En bielorus: *Orša, Prypjiač, Mahiloŭ*.
- L'ensem bulgar e macedonian emplega una transcripcion similara a la del sèrbocroat pr'amor de la proximitat geografica.

(γ) Cèrtas lengas non eslavas s'escrivon en alfabet cirillic, coma lo mongòl, l'odmort, lo chokchi e diversas lengas turquesas (cazac, quirguiz, iacot...). Per elas se privilègia una transcripcion correnta pròcha de la del rus.

Dins las lengas turquesas en particular, s'emplega *q* e *gh* per transcriure las formas mai posteriorizadas de *k* e *g*. Tanben s'utiliza *y* per lo iòd (en luòc de *i* en rus). Exemples de toponims cazacs: *Taldyqorghhan, Shymkent, Bayqongyr*. Los especialistas pòdon utilizar una altra transcripcion d'aparéncia pus "sabenta" que se sarra de l'ortografia del turc de Turquia, amb de preferéncias tipicas coma *sh* → *ş*, *ch* → *ç*, *gh* → *ğ*, *y* (vocala) → *ı*, *y* (iòd) → *y*, *ng* → *ñ*. A la transcripcion correnta *Taldyqorghhan, Shymkent, Bayqongyr* correspond la transcripcion sabenta e pus rara *Taldıqorğan, Şımkent, Bayqoñır*.

Aicí se dona la transcripcion detalhada de las lengas següentas: bielorus (bie), bulgar (bul), macedonian (mac), rus, sèrbocroat (sbc), ucraïnés (ucr). Autras abreviacions: inicial (inic), après (apr), vocala (voc).

letras pròpias de cèrtas lengas	letras	transcripcions: correnta <sabenta>	pronóncia generala
	А а а	a	
	Б б б	b	
	В в в	v	
	Г г г	g	[g]
		h (ucr bie)	[h, ɣ] (ucr bie)
ucr	Г г г	g (ucr)	[g] (ucr)
mac	Ѓ ѓ ѓ	g'	[g]
	Д д д	d	
	Е е е	e	[e]
		e (ie inic./apr. voc.) <e, je> (rus)	[je] (rus)
		ie (je inic./apr. voc.) (bie)	[je] (bie)
rus	Ё ё ё	io <ë> (rus)	[jo] (rus)
bie		io (jo inic./apr. voc.) (bie)	[jo] (bie)
ucr	Є є є	ie <je>	[je]
	Ж ж ж	zh <ž>	[ʒ]
		ž (bul mac sbc bie)	[ʒ]
	З з з	z	
rus bul mac sbc	И и и	i	[i]
ucr		y (ucr)	[i] (ucr)
rus ucr	Й й ѱ	i <j> (rus ucr)	[j]
bul bie		j (bul bie)	[j]
bie ucr	І і і	i	[i]
ucr	Ї і ї	ii <ji / i>	[ji]
mac sbc	Ј ј ј	j	[j]
	К к к	k	
mac	Ќ ќ ќ	k'	[k]
	Л л л	l	[l]
sbc	Љ љ љ	lj	[ɭ]
	М м м	m	
	Н н н	n	
sbc	Њ њ њ	nj	[ɲ]
	О о о	o	
	П п п	p	
	Р р р	r	
	С с с	s	[s]
	Т т т	t	
	У у у	u	[u]
bie	Ў ў ў	ũ après vocala	[w]
	Ф ф ф	f	
	Х х х	kh <ch/h>	[x]
		h (bul mac sbc)	[x]
		ch (bie)	[x]
	Ц ц ц	tz <c>	[ts]
		c (bul mac sbc bie)	[ts]
	Ч ч ч	ch <č>	[tʃ]
		č (bul mac sbc bie)	[tʃ]
	Ш ш ш	sh <š>	[ʃ]
		š (bul mac sbc)	[ʃ]
rus ucr	Щ щ щ	shch <šč>	[ʃtʃ]
bul		št (bul)	[ʃt] (bul)
rus bie ucr	Ъ ъ ъ	– <">	mut, separacion
bul		ǎ (bul)	[ʌ] (bul)
rus bie	Ы ы ы	y	[i]

letras pròpias de cèrtas lengas	letras	transcripcions: correnta <sabenta>	pronóncia generala
rus ucr	Б б б	– <'>	[j] (palatalizacion)
bul		j (bul)	[j] (palatalizacion)
bie		i (bie)	[j] (palatalizacion)
rus	Э э э	ê <è>	[e]
bie		e	[e]
rus ucr	Ю ю ю	iu <ju>	[ju]
bul		ju (bul)	[ju]
bie		iu (ju inic./apr. voc.) (bie)	[ju]
rus ucr	Я я я	ia <ja>	[ja]
bul		ja (bul)	[ja]
bie		ia (ja inic./apr. voc.) (bie)	[ja]
mac	S s s	dz	[dz]
sbc	Ң ң ң	ć	[c] (<i>t</i> palatala)
sbc	Ң ң ң	đ (dj)	[ʃ] (<i>d</i> palatala)
sbc	Ц ц ц	dž	[dʒ]
bie	дзь	dź	[dzj]
bie	зь	ź	[zj]
bie	нь	ń	[nj]
bie	сь	ś	[sj]
bie	ць	ć	[tsj]
bie	ла лэ ло лу	ła le lo lu	[la, le, lo, lu]
bie	ля ле лѐ лю	la le lo lu	[lja, lje, ljo, lju]
rus	чѐ	cho <čĕ, čjo>	[tʃo]
rus	шѐ	sho <šĕ, šjo>	[ʃo]

- La transcripcion correnta pòt emplegar un accent grafic per indicar una plaça irregulara de l'accent tonic dins los mots semidaptats, segon las abituds occitanas (**Borís**).
- Òm distinguís: **ц** = « **tz** »; **тс** = « **ts** ».
- En rus:
 - Lo iòd contengut dins las letras **й, я, е, ё, ю** se transcriu « **i** »: *Байкал* = *Baikal*, *Алексей* = *Aleksei*, *Грозный* = *Groznyi*, *Ярославль* = *Iaroslavl*, *Челябинск* = *Cheliabinsk*, *Екатеринбург* = *Iekaterinburg*, *Ёшкар-Ола* = *Ioshkar Ola*, *Союз* = *Soiuz*.
 - La vocala [i] se transcriu « **i** » en general (*Ирина* = *Irina*), mas « **ï** » quand cal indicar l'iat (*Михаил* = *Mikhaïl*, *Иосиф* = *Ïosif*).
 - Lo digraf **ий** [ij] se transcriu « **ii** »: *Троцкий* = *Trotzkii*, *Юрий* = *Iurii*.
- En ucraïnés, **ї** [ji] se transcriu correntament « **ii** »: *Київ* = *Kyïiv*.

17.5 Lista de toponims internacionals

La lista que seguís es l'escapolon d'un trabalh en preparacion. Après un toponim, lo ponch gròs (•) introdutz lo gentilici: « Africa • african -a ». Lo genre es indicat sonque quand risca d'èsser pas evident: « Egipte *f* ». Qualques mots que pausan encara de problèmas particulars de codificacion tenon un ponch d'interrogacion (?).

Las formas dialectalas majoralas son mençonadas entre cròcs dreches [], quand s'escrivon diferentament del lengadocian. Las formas genericas mai frequentas coma *del*, *illas*, *golf*, *estrech* (*destrech*) son pas mençonadas dins lors formas dialectalas, mas las resumissèm çai sota. Ex: *Carolina del Nòrd* sosentend automaticament: *Carolina deu Nòrd*, *Carolina dau Nòrd*, *Carolina deth Nòrd*... Vaicí los equivalents dialectals pus frequents que lo legeire restablirà aisit:

de la = dera (*gas. pirenenc*)

de las = dei/deis (*pro.*) = **dei** (*niç.*) = **deras/des** (*gascon pirenenc*)

del = dau (*lem. auv. va. pro. niç.*) = **dal** (*cis.*) = **deu** (*gas.*) = **deth/der** (*gas. pirenenc*)

dels = dei/deis (*pro.*) = **dei** (*niç.*) = **daus** (*auv. lem.*) = **di / de lh'** (*cis.*) = **deus** (*gas.*) = **deths/des** (*gas. pirenenc*)

estrech (destrech) = estreit (destreit) (*auv. gas.*)

-ièr -ièra (*sufixe*) = **-ier -iera** (*lem. pro. niç. va.*) = **-èir -èira** (*auv.*) = **-èr -èra** (*gas.*)

la/l' = era (*gas. pirenenc*)

las = lei/leis (*pro.*) = **li** (*niç.*) = **eras/es** (*gas. pirenenc*)

lo/l' = eth/er (*gas. pirenenc*)

los = lei/leis (*pro.*) = **lu** (*niç.*) = **lhi/lh'** (*cis.*) = **eths/es** (*gas. pirenenc*)

Naut Nauta / Aut Auta = en gascon: Naut Nauta / Aut Auta / Haut Hauta

Ääninen, lac => Onega (lac)

Abair-Eahdhain =>

Aberdeen

Aberdeen = Abair-Eahdhain

Abertawe = Swansea

Abidjan

Abruç (*singular*) = los

Abruces [los/leis/lu

Abruç] • abrucés -esa

Abu Dhabi

Abuja

Acarmania • acarnanian -a

Accra

Aconcagua *m*

Açòres, los • açorian -a

Acre

Addis Abeba

Adelaïda

Adèn

Adiguesia = Republica dels

Adigués • adigué

Adriatica, mar

Afganistan • afgan -a

Africa • african -a

Africa del Sud => Sud-Africa

Agadir

Agrigent • agrigentín -a

Ahaggar

Ahmadabad

Aia, L'

Aiaccio = Ajaccio

Ais d'Alemanha =>

Aquisgran

Ajaccio => Aiaccio

Alaba • alabés -esa

Alabama

Alacant • alacantín -a

Åland, illas

Alaska

Albania • albanés -esa

Albèrta

Alcòi • alcoian -a

Alemanha • alemand -a

Alèp • alepin -a

Aleutianas, illas [illas

Aleutiani *niç*] • alèuta

Alexandreta

Alexàndria (*Egipte*) •

alexandrin -a

Alexàndria (*Piemont*) •

alexandrin -a

Alguer, L' • alguerés -esa

Alièr [-èir, -ier]

Almaty

Alps, los = los Aups •

alpenc -a = aupenc -a =

alpin -a = aupin -a

Alsàcia • alsacian -a

Altai • altaian -a

Amalfi • amalfitan -a

Amazonas *s-a* (*riu*) •

amazonic -a

Amazonia • amazonian -a

Amborg • amborgés -esa

America • american -a

Amians • amianés -esa

Amman	<i>"Aachen"</i>)	Aut ... => Naut ...
Amodarià	Arabia • arabi -àbia	Auta ... => Nauta ...
Amor	Arabia Saudita • saudian -a	Avana, L' • avanés -esa
Amsterdam • amsterdamés -esa	Aragon • aragonés -esa	Azerbaitjan • azèri = azerbaitjanés -esa
Anatolia • anatolian -a	Aral, mar d'	Azov, mar d'
Ancona • anconitan -a	Arcadia • arcade -a	Baalbèc
Andalòsia • andalós -osa [-ós -oa <i>niç</i>]	Ardena = las Ardenas • ardenés -esa	Badajoz
Andaman, illas • andamanés -esa	Argentina • argentin -a	Bada-Württemberg
Andes, los = Cordilhièra [-iera, -èra, -èira] dels Andes • andin -a	Argeria • argerian -a	Baffin, baia de
Andòrra • andorran -a = andorrenc -a	Argièr [-ier, -èir, -èr] • argerin -a	Bagdad
Andòrra la Vièlha [A. la Vièlha <i>lem gas pro niç va</i>]	Argos • argian -a = argiu -iva	Bahamas, las
Andrinòple	Argòvia	Bahrain • bahraynita
Anecí • anecian -a	Arizòna <i>m</i>	Baikal, lac = lac Baigal
Aneto, pic d'	Arkansas	Bakó
Angieus (Angièrs [-iers, -èirs, -èrs]?) • angevin -a (anjovin -a?)	Arkhangelsk	Balcans, los • balcanic -a
Anglatèrra • anglés -esa	Armenia • armèni -ènia	Balearas, illas • balear -ara
Anglesey => Mòn	Arràs	Balqash, lac
Angòla <i>m</i> • angolés -esa	Artés • artesenc -a	Baltica, mar • baltic -a
Anguilla	Artic, ocean = ocean Glacial [-au] Artic	Baltics, Païses [País Baltics] • baltic -a
Anjau (Anjó?) • anjavin -a (anjovin -a?)	Artida = Artica • artic -a	Baltimore
Ankara	Ascension, illa de l'	Bamako
Anshan	Ashgabat	Bandar Seri Begawan
Antananarivo	Asia • asiatic -a	Bandung
Antartida = Antartica • antartic -a	Asmara	Bangalore => Bengaluru
Antigua e Barbuda	Asnam, Al => Shalif	Bangkòk
Antilhas, las • antilhés -esa = antilhan -a	Assiot	Bangladesh • bangladeshì
Antilhas, mar de las => Cariba (mar)	Assisi	Bangui
Antipòdes, illas dels	Assoan (<i>anc.</i> Siena)	Banjul
Anvèrs • anversés -esa	Ast	Barbados <i>s-a</i>
Aosta	Astana (<i>anc.</i> Aqmola)	Barbastre (<i>Aragon</i>)
Aosta, Val d' [Vath d'Aosta, Vau d'Aosta] <i>f</i> • valdostan -a [vathdostan -a, vaudostan -a]	Astracan	Barbesiu (<i>fr.</i> " <i>Barbézieux</i> ")
Aotearoa => Nòva Zelanda	Astúrias • asturian -a = astur -a	Barcelona • barcelonin -a = barcelonés -esa
Apalaches, los	Asunción	Barents, mar de
Apenin = los Apenins	Atacama, desèrt d'	Bari • barés -esa
Apia	Ataquié (<i>fr.</i> " <i>Lattaquié</i> ")	Barleta
Aquisgran = Ais d'Alemanha (<i>alem.</i>)	Atenas • atenenc -a	Barnaul
	Atlanta	Barut => Beirut
	Atlantic, ocean • atlantic -a	Bascoat, lo (lo País Basco, lo País Basc, lo País Bèscol) • basco -a (basc basca, bèscol basca)
	Atlàs	Bashkortostan = Bashquiria • bashcòrt -a = bashquir -a
	Auckland	Basilèa (<i>fr.</i> " <i>Bâle</i> ") • basilés -esa
	Augsborg	Basilicata • lucan -a = lucanian -a
	Aups => Alps	Bassa Navarra [Baisha Navarra <i>gas</i>] •
	Aussèrra • ausserrés -esa	
	Australas, illas => Tubuai	
	Austràlia • australian -a	
	Àustria • austrian -a = austriac -a	

bas-navarrés -esa =
 bas-navarrin -a =
 bas-navarrenc -a
 [baish-navarrés... *gas*]
 Bassa Saxònia [Baisha
 Saxònia *gas*] • bas-saxon
 -a [baish-saxon -a *gas*]
 Basseterre
 Bassòra
 Bastia
 Bavièra [-iera, -èira] •
 bavierés -esa [baveirés
 -esa]
 Béal Feirste = Belfast
 Beaufort, mar de
 Beirut (*anc.* Barut)
 Belau (*anc.* Palau)
 Belém
 Belfast => Béal Feirste
 Belfòrt
 Belgica • bèlga
 Belgrad • belgradés -esa
 Belize
 Bellingshausen, mar de
 Belmopan
 Belo Horizonte
 Benarès
 Benevent • beneventan -a
 Bengala • bengalin -a
 Bengala, golf de
 Bengaluru = Bangalòre
 Bengazi
 Benin • beninés -esa
 Beocia • beocian -a
 Beqaa, planura de
 Bergam • bergamasc -a
 Bering, estrech de
 Bering, mar de
 Berlin • berlinés -esa
 Bermudas, las
 Bèrna • bernés -esa
 Berrí • berrigaud -a
 Besançon • besançonés -esa
 Bessaràbia (Bessaràbia?) •
 bessarabian -a
 Betelèm = Betleèm •
 betelemenc -a =
 betleemita
 Bidassoa
 Bielorussia • bielorus -ussa
 Bilbao • bilbaïn -a
 Birmania • birman -a

Biscaia • biscaïn -a
 Bishkek (*anc.* Frunze)
 Bissau
 Bizanci • bizantin -a
 Bizèrta
 Blanc, mont
 Blanca, mar [mar Blanca
lem auv va]
 Blau, fluvi => Yangzijiàng
 Bles (*fr.* "Blois")
 Blida
 Boèmia • boèmi -èmia
 Bogia (*Argeria*)
 Bogotà
 Bolívia • bolivian -a
 Bolonha • bolonhés -esa
 Bolzano => Bozen
 Bombai
 Bòna (*Argeria*)
 Bona Esperança, cap de [cap
 de Bona Esperança *pro va*
niç]
 Bonn
 Bora Bora
 Bordiguièra [-iera] •
 bordigòt -a =
 bordiguièrés -esa
 Borg de Bressa
 Borges • berruièr -uièra
 [-uier -uiera, -uièir
 -uièira]
 Borgonha • borquinhon -a =
 borgonhon -a
 Borgs => Burgos
 Boriatia • boriat -a
 Bornèu
 Bosfòr, lo
 Bòsnia e Ercegovina •
 bosnian -a = bosniac -a
 Boston
 Botan • botanés -esa
 Bòtnia, golf de
 Botswana • tswana
 Bougainville, illa
 Bounty, illas
 Bozen = Bolzano
 Brabant • brabançon -a
 Bramapotra *m* = Tsangpo *m*
 Brandeborg • brandeborgés
 -esa
 Brasil • brasilièr -ièra [-ier
 -iera, -èr -èra, -èir -èira]

Brasília
 Bratislava
 Braunschweig => Bronswiek
 Brazzaville
 Brecilianda (*fr.*
 "Brocéliande")
 Breissa (*it.* "Brescia") •
 breissan -a
 Brèma
 Bressa • bressan -a
 Brèst (*Bielorussia*)
 Brèst (*Bretanha*) • brestés
 -esa
 Bretanha • breton -a
 Bridgetown
 Brindisi
 Brisbane
 Britanicas, illas [illas
 Britaniqui *niç*]
 Bronswiek = Braunschweig
 Brossa
 Brujas • brugés -esa
 Brunei
 Brussèlas • brusselés -esa
 Bucarèst • bucarestian -a
 Bucovina
 Budapèst
 Buenos Aires
 Bujumbura
 Bulgària • bulgar -a
 Burgenland
 Burgos (*anc.* Borgs) •
 burgalés -esa
 Burkina Faso • burkinabe
 Burundi • burundés -esa
 Cabardinobalcaria •
 cabardin -a; balcar -a
 Cadis • gaditan -a
 Caerdydd = Cardiff
 Caire, Lo = Lo Grand Caire
 [Lo Gran Caire *gas*] •
 cairòta
 Cairoan
 Calàbria • calabrés -esa
 Calais
 Calcis
 Calcuta
 Cali
 Califòrnia • californian -a
 Calmoquia • calmoc -a
 Cambòtja • cambotjan -a =
 khmer

- Cambrai
 Cameron • cameronés -esa
 Campània • campan -a =
 campanian -a
 Campfranc (*Aragon*)
 Can (*fr. "Caen"*) • canés -esa
 Canadà • canadian -a =
 canadenc -a
 Canaquia => Nòva
 Caledònia
 Canàrias, las • canari -ària
 Canberra
 Càndia = Irakleio (*capitala de
 Creta*)
 Canèa, La
 Cantàbria • cantabre -a
 Canton • cantonés -esa
 Cap, Lo = Ciutat del Cap
 Cap Verd • capverdian -a
 Caracas
 Cardiff => Caerdydd
 Carèlia • carelian -a
 Cariba, mar = mar de las
 Antilhas
 Caríntia • carintian -a
 Carolina del Nòrd
 Carolina del Sud
 Carolinas, illas [illas
 Carolini *niç*]
 Carpats, los *m*
 Carrara • carrarés -esa
 Cartagena
 Casablanca
 Casamança
 Casèrta
 Casp (*Aragon*)
 Caspiana, mar
 Castèl [Castèth *gas*,
 Chastèu/-eu *lem*, Chastèl
auv va, Castèu *pro*] (*it.*
"Cagliari", *sarde*
"Casteddu")
 Castelha • castelhan -a
 Castelha la Nòva [C. la
 Nuòva *auv lem*, C. la
 Nava *gas*]
 Castelha la Vièlha [C. la
 Vièlha *lem gas pro niç va*]
 Castelhon de la Plana •
 castelhonenc -a
 Castries
 Catalonha = Païses Catalans
- [País Catalans] • catalan
 -a
 Catalonha Nòrd
 Catània • catanés -esa
 Caucàs • caucasenc -a
 Cazacstan • cazac -a
 Cefalònia
 Ceilan => Sri Lanka
 Celèbes *s-a*
 Centreafrica = Republica
 Centreafricana •
 centreafrican -a
 Cervin, mont = Matterhorn
 Chaco = Gran Chaco
 Chad • chadian -a
 Chad, lac
 Chagos, illas
 Chalon de Sòna
 Chalons de Champanha
 Chamberí • chamberian -a
 Champanha • champanhòl
 -òla [-òu -òla]
 Changchun
 Changsha
 Char
 Charanta
 Chartres
 Chèca, Republica =>
 Chequia
 Chechenia • chechè -a
 Cheliabinsk
 Chélif => Shalif
 Chengdu
 Chequia = Republica Chèca
 • chèc -a
 Chiapas *s-a*
 Chicago
 Chile • chilèn -a = chilian -a
 China • chinés -esa
 China Meridionala, mar de
 China Orientala, mar de
 Chipre (Cipre) *s-a* •
 chipriòta (cipriòta)
 Chişinău
 Chlef => Shalif
 Chokchis, mar dels
 Chomolangma = mont
 Everest
 Chongjing
 Chornobyl (*rus "Chernobyl"*)
 Chovashia • chovash -a
 Chukiyawu = La Paz
- Cieladas, las
 Cipro => Chipre
 Circassia • circassian -a
 Cirenaica
 Cisjordania • cisjordan -a =
 cisjordanian -a
 Citèra
 Ciudad Juárez
 Ciutat de Guatemala =>
 Guatemala
 Ciutat de Kowait => Kowait
 Ciutat de Malhòrca, la =>
 Palma
 Ciutat de Mexic => Mexic
 Ciutat de Panamà =>
 Panamà
 Ciutat del Cap => Cap (Lo)
 Ciutat Ho Chi Minh => Ho
 Chi Minh
 Clarasvals [Clarasvaus *lem*,
 Clarasvaths *gas*,
 Clareivaus *pro*, Clarivaus
niç] (*fr. "Clairvaux"*)
 Clunhic (*fr. "Cluny"*) •
 clunisian -a
 Coberlanda *f (angl.*
"Cumberland")
 Cocos, illas = illas Keeling
 Coïmbra
 Coira (*alemand "Chur"*)
 Colmar
 Colòmbia • colombian -a
 Colòmbia Britanica
 Colombo
 Colonha
 Colorado
 Còme
 Còme, lac de
 Còmi = Republica dels
 Còmis • còmi
 Comòras, las • comorian -a
 Compenha
 Compostèla => Sant Jaume
 de Compostèla
 Conakry
 Còngo (*riu*)
 Còngo Brazzaville •
 congolés -esa
 Còngo Kinshasa (*anc. Zaire*)
 • congolés -esa (*anc.*
zairés -esa)
 Conhac

Coni (*it. "Cuneo"*) • coneés
-eesa
Connecticut
Constantina • constantinés
-esa
Constantinòple => Istambol
Cook, illas
Copenaga
Coralh, mar de [mar de
Corau]
Corcaigh = Cork
Còrdoa • cordoan -a
Córdoba (*Argentina*)
Corèa • corean -a
Corèa del Nòrd •
nòrd-corean -a
Corèa del Sud • sud-corean
-a
Corfó • corfiòta
Corint • corintian -a
Cork => Corcaigh
Cornoalha (*Bretanha*)
Cornoalha (*Grand Bretanha*)
• cornic -a
Coronha, La
Corsega [*Còrsega niç cis*] •
còrs -a
Còs
Còsta d'Evòri • evorian -a
Còsta Rica *f* • còstarian -a =
còstariquenc -a
Cracòvia • cracovian -a
Cremona • cremonés -esa
Creta (*anc. Càndia*) • cretés
-esa
Crimèa
Croàcia • croat -a
Cruesa
Cuba • cuban -a
Cujàvia
Curdistan • curd -a
CUSCO => QUSQU
Cuzco => QUSQU
Daguestan • daguestanés
-esa
Dakar => Ndakaaru
Dakota del Nòrd
Dakota del Sud
Dalian
Damasc (Damàs) •
damasquin -a =
damascèn -a

Danemarc • danés -esa
Danubi • danubian -a
Dapsang => K2
Dar es Salaam
Dardanèls, los
Daugava => Dvina
Occidentala
Dawha, Al = Dòha
Decan
Delaware
Delhi
Dénia
Denver
Detroit
Dhaka
Diedenhofen = Thionville
Dièpa • diepés -esa
Dijon • dijonenc -a
Dnièpre
Dnièstre
Dnipropetrivsk
Doai
Dobròtja
Dodecanès
Dodoma
Dòha => Dawha (Al)
Dolomitas, las • dolomitic -a
Dominica
Dominicana, Republica •
dominican -a
Dòn
Donbass = Donbas
Donetzsk
Dortmund
Doshambé
Douro = Duero
Drava
Drenta
Drèsda
Dubayy = Dubai
Dublin • dublinés -esa
Dubrovnik = Ragusa •
ragusan -a
Duero => Douro
Duisburg
Dundee
Dunedin
Dunquèrca
Duratz (*albanés "Durrës"*)
Durban
Düsseldorf
Dvina Occidentala =

Daugava = Dzvina
Dvina Septentrionala
Dzvina => Dvina
Occidentala
Èbre
Ebridas, las
Ebron
Edimborg
Edmonton
Egèa, mar • egèu -èa
Egipte *f* • egipcian -a
Eivissa • eivissenc -a
Elba (*illa*)
Èlba (*riu*)
Elborz
Elbroz
Elida
Elx • elxan -a
Emília • emilian -a
Emirats Arabis Units •
emirati
Enaut (*fr. "Hainaut"*)
Engoleime (*fr. "Angoulême"*)
• engolmés -esa
Engolmés (*fr. "Angoumois"*)
Eolia = Eolida • eolian -a
Epir • epiròta
Equator = Equator •
equatorian -a
Erevan
Èrie, lac
Eritrèa • eritrèu -èa
Ertis => Irtysh
Escalda *f* (*fr. "Escarot"*)
Escandinàvia • escandinau
-ava
Escània • escanian -a
Esclaus, Grand Lac dels
[Gran Lac deus Esclaus
gas]
Escòcia • escocés -esa
Esfahan
Eslovaquia • eslovac -a
Eslovènia • eslovèn -a
Esmirna • esmirniòta
Espanha • espanhòl -òla
[-òu -òla]
Esparta • espartiana
Espolet (*it. "Spoleto"*) •
espoletin -a = espoletan
-a
Esporadas, las

Èssa (*alem. "Hessen"*)
 Essen (*alem. "Essen"*)
 Èst, mar de l' => mar de
 Japon
 Estats Units • estatsunidenc
 -a = american -a
 Estíria
 Estocòlme
 Estònia • estonian -a
 Estrasborg • estrasborgés
 -esa
 Etiopia • etiòp -a = etiopian
 -a
 Etolia • etolian -a
 Eubèa
 Eufrates
 Euròpa • europèu -èa
 Everest, mont =>
 Chomolangma
 Extremadura (*Espanha*) •
 extremenc -a
 Extremadura (*Portugal*)
 Falkland => Malvinas
 Famagosta
 Fayyum
 Feròe, illas • feroés -esa
 Ferrara • ferrarés -esa
 Fès
 Fezzan
 Fiji, illas • fijian -a
 Filadèlfia
 Filipinas, las • filipin -a
 Filipinas, mar de las
 Finlàndia • finés -esa =
 finlandés -esa
 Fionia
 Flandra = Flandes *f (singular)*
 • flamenc -a
 Florença • florentin -a
 Florida
 Forés = Forin • foresenc -a =
 foresian -a = forinat -a =
 forinàs -assa
 Formosa => Taiwan
 Fortaleza
 Franca Comtat [Francha
 Comtat *lem auv va*] *f* •
 francomtés -esa
 França • francés -esa
 Francés-Josèp, tèrra de
 Francfòrt d'Oder
 Francfòrt de Main

Francònia • franconian -a
 Freetown
 Friborg (*Soïssa*) • friborgés
 -esa
 Friborg de Brisgòvia •
 friborgés -esa
 Friol • friolan -a
 Frisa • frison -a
 Fukuoka
 Funafuti
 Fushun
 Gabès
 Gabon • gabonés -esa
 Gaborone
 Gaeta
 Galápagos, illas
 Galas = País de Galas (*Grand
 Bretanha*) • galés -esa
 Galícia (*peninsula Iberica*) •
 galèc -èga
 Galítzia (*Euròpa Centrala*) •
 galitzian -a
 Gàllia (*país antic*) • gal galla
 [gau galla] = gallés -esa
 Gàmbia • gambian -a
 Gambier, illas
 Ganges (*riu*) (*diferent de
 Gange, vila de Lengadòc*)
 Gant
 Gao
 Gasteiz = Vitòria
 Gaza
 Gaza, benda de
 Gdańsk (*anc. Danzig*)
 Genèva • genevés -esa
 Genèva, lac de => Leman
 Gènoa • genoés -esa
 Georgetown
 Georgia (*Caucàs*) • georgian
 -a
 Georgia (*Estats Units*)
 Georgia del Sud
 Ghana • ghanés -esa
 Giannina; Giannena =>
 Ioannina
 Gibartar
 Gibartar, estrech de
 Gijón => Xixón
 Girona • gironin -a = gironés
 -esa
 Giza (*Egipte*)
 Glarus

Glasgow = Glaschu
 Goa
 Gòbi, desèrt de
 Golan
 Golf, corrent del
 Gotland
 Gran Chaco => Chaco
 Granada (*vila d'Espanha*) •
 granadin -a
 Grand Bretanha [Gran
 Bretanha *gas*] • britanic
 -a
 Grand Caire, Lo => Caire
 (Lo)
 Grand Polonha [Gran
 Polonha *gas*]
 Grands Lacs [Grans Lacs
gas]
 Grècia • grèc grèga
 Greenwich, meridian de
 Grenada (*illa de las Antilhas*)
 • grenadin -a
 Grenòble • grenoblés -esa
 Grisons, los
 Groenlàndia *f* • groenlandés
 -esa
 Groninga
 Guadalajara
 Guadalupe = Güadalupe •
 guadalopenc -a
 Guadalquivir =
 Güadalquivir
 Guadiana = Güadiana
 Guaiana = Güaiana = las
 Guaianas • guaianés -esa
 Guaiana Francesa = Güaiana
 Francesa • guaianés -esa
 Guam = Güam
 Guatemala = Ciutat de
 Guatemala
 Guatemala = Güatemala *m* •
 guatemaltèc -a
 Guayaquil
 Guèldres *f (singular)*
 Guinèa • guinean -a
 Guinèa Bissau
 Guinèa Equatoriala
 Guipuscoa • guipuscoan -a
 Guyana *f*
 Haarlem
 Haidarabad = Hyderabad
 (*Índia*)
 Haidarabad = Hyderabad

(<i>Paquistan</i>)	Indochina • indochinés -esa	Jura <i>m</i> • jurassenc -a
Haifa	Indonesia • indonesian -a	Jutlàndia
Haití • haitian -a	Indus	K2 = Dapsang
Hangzhou	Ingoshia • ingosh -a	Kabol
Hannover = Hannover	Ioannina = Giannina = Giannena	Kalahari, desèrt de
Hanòl	Iogoslavia • iogoslau -ava	Kaliningrad (<i>anc.</i> Königsberg/Königsberg)
Harare	Ioniana, mar	Kamchatka
Harbin	Ionianas, illas [illas Ioniani <i>niç</i>]	Kampala
Haut ... => Naut ...	Iowa	Kansas
Hauta ... => Nauta ...	Irakleio => Càndia	Kansas City
Havre, Le	Iran • iranian -a	Kara, mar de
Hawaii, illas • hawaiian	Iraq • iraquian -a	Karachai-Cherquessia => Qarachay-Cherquessia
Helsinki	Irauadi	Karachi
Hendaia	Irian Jaya	Katmandó
Hiiumaa	Irkutsk	Kazan
Himalaya => Imalaia	Irlanda • irlandés -esa	Keeling, illas => Cocos (illas)
Hindukush	Irlanda del Nòrd • nòrd-irlandés -esa	Kemper = Quimper
Hiroshima	Irtysh = Ertis	Kenitra => Qunaytra
Ho Chi Minh = Ciutat Ho Chi Minh (<i>anc.</i> Saigon)	Islamabad	Kentucky
Hokkaido = Mosir	Islàndia • islandés -esa	Kenya • kenyan -a
Hòms	Ismailia	Kenya, mont
Honduras <i>m</i> • hondurenc -a	Israèl • israelian -a	Kergelenn, illas = illas
Hong Kong • hongkongués -esa	Istambol (<i>anc.</i> Constantinòple) • istamboliòta (<i>anc.</i> constantinopolitan -a)	Kerguelen
Honiara	Itàlia • italian -a	Kermadeg, illas = illas
Honshu	Jaca	Kermadec
Hòrn, cap	Jakarta	Khabarovsk
Houston	Jamaica • jamaican -a	Kharkiv = Kharkòv
Huanghe = fluvi Jaune	Japon • japonés -esa = nipon -a	Khartom
Hudson, baia d' [baia de Hudson <i>gas</i>]	Japon, mar de = mar de l'Èst	Kiev => Kyiiv
Hyderabad => Haidarabad	Jaune, fluvi => Huanghe	Kigali
Iacotia = Sakha • iacot -a = sakha	Java • javanés -esa	Kilimanjaro = pic Uhuru
Ialta => Yalta	Jayapura	Kingston
Iberica, peninsula	Jena	Kingstown
Idaho	Jèrba	Kinshasa
Iekaterinburg	Jerez de la Frontera => Xerès	Kiribati
Iemèn • iemenita	Jericò	Kirkuk
Ienissèi	Jerusalèm • jerosolimitan -a	Kitakyushu
Ijsselmeer	Jiboti • jibotian -a	Kobe
Illa de França • francillian -a	Jidda	Kola, peninsula de => Kuâlòk (peninsula de)
Illinois	Jilin	Korils, illas
Imalaia (Himalaya) • imalaian -a (himalayan -a)	Jinan	Koror
Impèria	Johannesburg	Kosova = Kosovë = Kosovo • kosovar -a
Índia • indian -a	Jordania • jordan -a = jordanian -a	Kowait = Ciutat de Kowait
Indian, ocean	Jumeau	Kowait • kowaitian
Indiana		Krasnodar
Indianapòlis		Krasnoiarsk
		Kryvyi Rih
		Kuala Lumpur

Kuâlòk/Kola, peninsula de
 Kunming
 Kyiiv = Kiev • kyiivian -a =
 kievian -a
 Kyoto
 Kyushu
 Laatokka => Ladoga
 Labord • labordin -a
 Labrador
 Labrador, mar de
 Lacadivas, illas [illas
 Lacadivi *niç*]
 Laci • lacial -ala [-au -ala]
 Laconia • laconian -a
 Ladoga, lac = lac Laatokka
 Lagos
 Lahaur = Lahòre
 Lakhnau = Lucknow
 Lampedosa, la
 Lanzhou
 Laos • lao = laossian -a
 Lapònia • lapon -a
 Laptevs, mar dels
 Larissa
 Las Vegas
 Lausana • lausanés -esa
 Leeuwarden => Ljouwert
 Lèida (*neerlandés: "Leiden"*)
 Leipzig
 Lemán, lac = lac de Genèva
 Lena
 Lens
 Leon (*parçan de Bretanha*)
 Leon (*region d'Espanha*) •
 leonés -esa
 Leon (*vila d'Espanha*) •
 leonés -esa
 Lèsbos • lesbian -a
 Lesotho • sotho
 Letònia • leton -a
 Leucada
 Lhèida (*cat. "Lleida"*) •
 lheidatan -a
 Liban • libanés -esa
 Libèria f • liberian -a
 Libia • libian -a
 Libreville
 Liechtenstein
 Lièja • liegés -esa
 Ligorna (*it. "Livorno"*) •
 ligornés -esa
 Ligúria • ligur -a

Lilla • lillés -esa
 Lilongwe
 Lima • limenc -a
 Limassòl
 Limborg
 Limerick => Luimneach
 Limpopo
 Lion • lionés -esa
 Lisbona • lisboèta = lisbonés
 -esa
 Lituània • lituan -a =
 lituanian -a
 Ljouwert = Leeuwarden
 Ljubljana
 Logronh (*esp. "Logroño"*) •
 logronhés -esa
 Loïsiana • loïsiánés -esa
 Lombardia • lombard -a
 Lomé
 Londres • londinenc -a
 Lorena (Lorrena?) • lorenc
 -a (lorrenc -a?)
 Lorient => Oriant (An)
 Los Angeles
 Lovaina (*fr. "Louvain"*)
 Luanda
 Luca • luqués -esa
 Lucèrna
 Lucknow => Lakhnau
 Luhansk
 Luimneach = Limerick
 Lusàcia • lusacian -a = sorab
 -a
 Lusaka
 Luxemborg (*país*) •
 luxemborgés -esa
 Luxemborg (*vila*)
 Luzon
 Lviv
 Maastricht
 Macau
 Macedònia • macedonian -a
 Mackenzie
 Madagascar • malgash -a
 Madèira
 Madràs
 Madrid (Madril?) •
 madridenc -a (madrilenc
 -a?)
 Madura
 Magdeborg
 Magellan, estrech de

Magrèb • maugrabin -a
 Maiança
 Maine (*Estats Units*)
 Maine (*França*) • mancèl -èla
 [-èu -èla, -èth -èra]
 Maiòta • maorés -esa
 Malabo
 Malaca
 Malaga [Màlaga *cis niç*] •
 malaguenc -a
 Malàisia • malai -a =
 malaisian -a
 Malawi
 Malawi, lac => Nyasa (lac)
 Maldivas, las • maldivian -a
 Male
 Malhòrca • malhorquin -a
 Mali • malian -a
 Malinas
 Malta • maltés -esa
 Malvinas, illas = illas
 Falkland
 Man, illa de • manx
 Managua
 Manama, Al
 Manaus
 Mancha, La (*Espanha*)
 Manchoria • manchó =
 manchorian -a
 Mánega, la => Marga (la)
 Manila
 Manitàba
 Manja, la => Marga (la)
 Manresa • manresan -a
 Mans, Lo • mancèl -èla [-èu
 -èla, -èth -èra]
 Mántoa • mantoan -a
 Maputo
 Maracaibo
 Marchas, las (*Itàlia*) •
 marchesan -a
 Marga, la / la Manja [la
 Mánega *niç*]
 Mari Èl = Republica dels
 Maris • mari = cheremís
 -issa
 Mariannas, illas [illas
 Marianni *niç*]
 Mariupol (*anc. Zhdanov*)
 Marna
 Marquesas, illas [illas
 Marquesi *niç*]

- Marraqùesh
 Marròc • marroquin -a
 Marshall, illas
 Martinica • martiniqués -esa
 Maryland
 Mascat
 Maseru
 Mashhad
 Mashrèc
 Massa
 Massachussets
 Mato Grosso
 Matterhorn => Cervin
 Mauriana
 Maurici, illa • maurician -a
 Mauritània • mauritan -a =
 mauritanian -a
 Mazòvia
 Mazúria
 Mbabane
 McKinley, mont
 Mèca, La • mequin -a
 Meclemborg •
 meclemborgés -esa
 Medan
 Medellín
 Medina
 Mediterranèa, mar •
 mediterraneu -èa
 Meknès
 Mekong
 Melbourne
 Memphis (*Estats Units*)
 Menfis (*Egipte*)
 Menòrca • menorquin -a
 Messenia • messenian -a
 Messina • messinés -esa
 Mètz • messin -a
 Mexic = Ciutat de Mexic
 Mexic • mexican -a
 Mexic, golf de
 Miami
 Michigan
 Michigan, lac
 Micronesia • micronesian -a
 Milan • milanés -esa
 Mindanao
 Minneapòlis
 Minnesòta
 Minsk
 Mississipi
 Missorí
- Mitilena
 Moçambic • moçambican -a
 Modena [Mòdena *cis niç*] •
 modenés -esa
 Mogadisho
 Mohéli => Mwali
 Moldàvia • moldau -ava
 Molins
 Molise • molisan -a
 Molucas, las
 Mòn = Anglesey
 Mondví (*it. "Mondovi"*) •
 montregalés -esa
 Mónegue • monegasc -a
 Mongolia • mongòl -a
 Mongolia Interiora
 Monròvia
 Montana
 Montenegro • montenegrin
 -a
 Monterrey
 Montevideo
 Montferrat • montferrin -a
 Montréal
 Montson (*Aragon*)
 Moràvia • morau -ava
 Mordòvia • mordovian -a
 Morèa => Peloponès
 Moròni
 Morvan • morvandiòt -a
 Mòsa
 Moscòu • moscovita
 Moscòva
 Mosèla • moselan -a
 Mosir => Hokkaido
 Mossol
 Mostaganèm
 Mukden = Shenyang
 Mülhausen = Mulhouse
 Munic • muniqués -esa
 Muntènia (Muntenia?)
 Múrcia • murcian -a
 Murmansk => Muurman
 Mururoa
 Muurman = Murmansk
 Mwali = Mohéli
 Mykolaiiv
 N'Djamena
 Nagasaki
 Nagoya
 Nagpur
 Nairòbi
- Namibia • namibian -a
 Nanchang
 Nanci • nancean -a
 Nanquin
 Nantas • nantés -esa
 Naplosa
 Nàpols • napolitan -a
 Nassau
 Nauru
 Naut Karabagh = Aut
 Karabagh
 Navarra • navarrés -esa =
 navarrenc -a = navarrin -a
 Nazaret • nazaretenc -a
 Ndakaaru = Dakar
 Nebraska
 Negra, mar
 Nepal • nepalés -esa
 Nevada *f*
 Ngwane = Swaziland •
 swazi
 Niamey
 Nicaragua = Nicaragüa *m* •
 nicaragüenc -a =
 nicaraguenc -a
 Nicobar, illas • nicobarés
 -esa
 Nicomèdia
 Nicosia
 Nigèr • nigerin -a
 Nigèria *f* • nigerian -a
 Nil • nilotic -a
 Nil Blanc
 Nil Blau
 Nimèga
 Niòrt • niortés -esa
 Niue, illa
 Nivèrnès
 Nivèrns • nivèrnés -esa
 Nizhnii Novgorod
 Normandia • normand -a
 Norvègia • norvegian -a
 Norvègia, mar de
 Nòu Hampshire [Nuòu
 Hampshire *auv lem*, Nau
 Hampshire *gas*]
 Nòu Mexic [Nuòu Mexic
auv lem, Nau Mexic *gas*]
 Nouakchott => Nuakshut
 Nòva Caledònia [Nuòva
 Caledònia *auv lem*, Nava
 Caledònia *gas*] =

- Canaquia •
 neocaledonian -a; canac
 -a
 Nòva Delhi [Nuòva Delhi
auv lem, Nava Delhi *gas*]
 Nòva Escòcia [Nuòva
 Escòcia *auv lem*, Nava
 Escòcia *gas*]
 Nòva Galas del Sud [Nuòva
 Galas dau Sud *auv lem*,
 Nava Galas deu Sud *gas*]
 Nòva Jersey [Nuòva Jersey
auv lem, Nava Jersey *gas*]
f
 Nòva Orleans, la [la Nuòva
 Orleans *auv lem*, la Nava
 Orleans *gas*]
 Nòva Siberia [Nuòva Siberia
auv lem, Nava Siberia *gas*]
 Nòva York [Nuòva York *auv*
lem, Nava York *gas*] •
 nòvayorkés -esa
 [nuòvayorkés -esa *auv*
lem, navayorkés -esa *gas*]
 Nòva Zelanda [Nuòva
 Zelanda *auv lem*, Nava
 Zelanda *gas*] = Aotearoa
s-a • neozelandés -esa
 Nòva Zembla [Nuòva
 Zembla *auv lem*, Nava
 Zembla *gas*]
 Novara • novarés -esa
 Novokuznetzk
 Novosibirsk
 Nuakshut = Nouakchott
 Nuku'alofa
 Nunavut
 Nurembèrg
 Nuuk
 Nyasa, lac = lac Malawi
 Òb
 Obangui
 Occitània • occitan -a
 Oceania • oceanian -a
 Oder = Odra
 Odèssa
 Odmortia • odmort -a =
 votiac -a
 Odra => Oder
 Öfö = Ufa
 Oganda • ogandés -esa
 Ohio
 Oigoristan • oigor -a
 Okhotsk, mar d'
 Okinawa
 Öland
 Olanda • olandés -esa
 Olimp • olimpian -a
 Olimpia • olimpic -a
 Oltènia (Oltenia?)
 Oman • omanita
 Oman, mar d'
 Ómbria • ombrian -a =
 ombre -a
 Omsk
 Onega, lac = lac Ääninen
 Ongria • ongrés -esa =
 magiar -a
 Ontàrio
 Ontàrio, lac
 Oral (*riu*)
 Orals, los (*monts*) • oralic -a
 Oran • oranés -esa
 Orange (*riu e region de Sud-*
Africa)
 Orcadas del Sud, las
 Orcadas, las
 Orèb => Sinai (mont)
 Oregon
 Orense => Ourense
 Oriant, An = Lorient
 Orinòco
 Oriòla (*cat. "Oriola", esp.*
"Orihuela")
 Orleanés
 Orleans • orleanés -esa
 Ormuz
 Ormuz, estrech d'
 Ors, Grand Lac de l' [Gran
 Lac de l'Ors *gas*]
 Osaka
 Òsca (*aragonés "Uesca", esp.*
"Huesca")
 Òslo
 Ossetia • ossèt -a
 Ostende
 Ottawa
 Ouagadougou
 Oujda => Wajda
 Ourense = Orense
 Oviedo => Uviéu
 Ozbequistan • ozbèc -a
 Pacific, ocean • pacific -a
 Pàdoa • padoan -a
 Païses Basses [País Bas, País
 Baïshs *gas*] • neerlandés
 -esa
 Palatinat • palatin -a
 Palembang
 Palència
 Palèrme • palermitan -a
 Palestina • palestinian -a
 Palma = Palma de Malhòrca
 = la Ciutat de Malhòrca •
 palmesan -a = ciutadin -a
 Pamir • pamirian -a
 Pampa, la
 Pampalona • pampalonés
 -esa
 Panamà = Ciutat de Panamà
 Panamà • panamenc -a
 Papoa-Nòva Guinèa
 [Papoa-Nuòva Guinèa
auv lem, Papoa-Nava
 Guinèa *gas*] • papó;
 neoguinean -a
 Paquistan • paquistanés -esa
 Paraguai = Paragüai •
 paraguaian -a =
 paragüaian -a
 Paramaribo
 Paranà
 París • parisenc -a
 Parma • parmesan -a
 Pascas, illa de • pasqüan -a =
 pasquan -a
 Patagònia • patagon -a
 Patràs
 Pavia • pavés -esa
 Paz, La => Chukiyawu
 Peitau (*fr. "Poitou"*) •
 peitavin -a
 Peitieu (*fr. "Poitiers"*) •
 peitevin -a
 Peloponès = Morèa •
 peloponesian -a =
 moreòta
 Pensilvània
 Pequin • pequinés -esa
 Perm
 Perú • perovian -a
 Perosa • perugin -a
 Perpinhan • perpinhanenc
 -a
 Persic, golf
 Perth

- Pescara
 Petroskoi = Petrozavodsk
 Phnompenh
 Phoenix
 Picardia • picard -a
 Pichona Polonha
 Piemont • piemontés -esa
 Pinde
 Pineròl • pinerolés -esa
 Pirenèus, los • pirenenc -a
 Pisa • pisan -a
 Pistòia
 Pitcairn, illa
 Plasença • plasentin -a
 Pò • padan -a
 Podlàquia
 Polha = las Polhas • polhés
 -esa
 Polinesia • polinesian -a
 Polinesia Francesa
 Polonha • polonés -esa
 Pomerània • pomeranian -a
 Pondicherry => Putuchcheri
 Port au Prince
 Port Louis
 Port Moresby
 Port of Spain
 Pòrt Saïd
 Port Vila
 Porto Alegre
 Porto Novo
 Porto, O
 Portugal [Portugau] •
 portugués -esa
 Praga • pragués -esa
 Praia
 Pretòria
 Prince Edoard, illa del
 Principat, lo (*Catalonha*) •
 principatin -a
 Prishtina = Prishtinë =
 Priština
 Puerto Rico • puertorican -a
 Pune
 Putuchcheri = Pondicherry
 Pyeongyang
 Qarachay-Cherquessia =
 Karachai-Cherquessia •
 qarachay = karachai;
 cherquès -èssa
 Qaraghandy (*rus*
 "Karaganda")
- Qatar • qatarita
 Qingdao
 Qom
 Quebèc (*província*) •
 quebequés -esa
 Quebèc (*vila*)
 Queensland
 Quezon City
 Quimper => Kemper
 Quio
 Quirguizstan • quirguiz -a
 Quito
 Qunaytra = Kenitra
 Qusqu = Cusco = Cuzco
 Rabat
 Ragusa (*Croàcia*) =>
 Dubrovnik
 Ragusa (*Sicília*)
 Rangon
 Rarotonga
 Ravena • ravenat -a
 Recife
 Reggio d'Emília
 Reggio de Calàbria
 Reialme Unit [Reiaume
 Unit] • britanic -a
 Rems • remés -esa
 Ren • renan -a
 Ren del Nòrd-Vestfàlia
 Renània • renan -a
 Renània-Palatinat
 Rennes => Roazhon
 Reünion, la • reünionés -esa
 Reus • reusenc -a
 Reykjavík
 Rhode Island
 Riazan
 Rif • rifenc -a
 Riga
 Rijeka
 Rimini
 Rio de Janeiro
 Río de la Plata
 Río Grande
 Riyad
 Roan • roanés -esa
 Roana • roanés -esa
 Roazhon = Rennes
 Ròchafòrt
 Rochèla, La • rochelés -esa
 Rocosas, montanhas
 [montanhas Rochosas *va*
auv lem]
- Ròdes
 Rodòpe *f*
 Roja, mar
 Roma • roman -a
 Romanchia => Soïssa
 Romancha
 Romandia => Soïssa
 Romanda
 Romanha • romanhòl -òla
 [-òu -òla]
 Romania • romanés -esa
 Ronçasvals [Ronçasvaus *lem*,
 Ronçasvaths *gas*,
 Ronceivaus *pro*,
 Roncivaus *niç*]
- Rosario
 Ròse • rodanenc -a
 Roseau
 Rosselhon • rosselhonés -esa
 = rosselhonenc -a
 Rostov de Dòn
 Rotterdam
 Roubaix
 Russia • rus russa
 Rutènia • rutèn -a
 Ruwenzori
 Rwanda • rwandés -esa
 Ryukyu, illas
 Saar
 Saarbrücken
 Saaremaa
 Saarland
 Sabadell • sabadellenc -a
 Sabah
 Sagont (*anc. Morvedre*) •
 sagontin -a
 Sahara • saharian -a
 Sahara Occidental [-au] •
 saharauí
 Sahèl • sahelian -a
 Saida
 Saint George's
 Saint John's
 Saint Louis (*Estats Units*)
 Sakha => Iacotia
 Sakhalin
 Salamanca • salamantin -a
 Salamon, illas
 Salèrne (*Itàlia*) • salernitan
 -a
 Salonica => Tessalonica

- Saluças (*it. "Saluzzo"*) •
salucés -esa
- Salvador, Lo • salvadorenc
-a
- Salzburg
- Samara
- Samoa, illas • samoan -a
- Samoa Americanas, illas
- Samoa Occidentals, illas
- Samos
- Samotràcia
- San Diego
- San Francisco
- San José
- San Miguel de Tucumán
- San Murezzan
- San Salvador
- Sanaa
- Sandwich del Sud, illas
- Sankt Gallen
- Sant Cristòl [Cristòu] e
Nevis
- Sant Domingo
- Sant Estève • santestevenc -a
- Sant Jaume de Compostèla =
Compostèla
- Sant Joan de Lus
- Sant Laurenç (*riu e golf*)
- Sant Marin • santmarinés
-esa
- Sant Pau, illa
- Sant Pèire e Miquelon
- Sant Petersburg (*anc.*
Leningrad, Petrograd)
- Sant Rémol (*it. "Sanremo"*)
- Sant Sebastian • donostiarra
- Sant Vincenç e las
Grenadinas
- Santa Elena, illa
- Santa Lúcia
- Santandèr • santanderin -a
- Santas (*fr. "Saintes"*)
- Santiago = Santiago de Chile
- Santonge *m* • santongés -esa
- Santorin
- São Paulo
- São Tomé e Príncipe
- Sapporo
- Saragossa • saragossan -a
- Sarajevo
- Saratov
- Sarawak
- Sardenha • sarde -a
- Sargasses, mar dels [mar
dei/deus/daus Sargàs]
- Saskatchewan
- Sàsser (*it. "Sassari"*) •
sasserés -esa
- Sava
- Savòia • savoiard -a =
savoian -a
- Savona
- Saxònia • saxon -a
- Saxònia-Anhalt
- Schaffhausen
- Scotia, mar de l'
- Seattle
- Segòvia
- Seichèlas, las
- Sèina
- Selva Negra [Seuva Negra]
- Sendai
- Senegal • senegalés -esa
- Seol
- Serbia • sèrbe -a
- Setif
- Sevilha • sevilhan -a
- Sfaqs = Sfax
- Shalif = Chlef(f) = Chélif(f) =
Ech Chélif(f) (*anc. Al
Asnam*)
- Shanghai
- Shatt Al Arab
- Shenyang => Mukden
- Shetland, illas • shetlandés
-esa
- Shetland del Sud, illas
- Shikoku
- Shiraz
- Siberia • siberian -a
- Sicília • sicilian -a
- Sidi Bal Abbàs = Sidi Bel
Abbès
- Siena (*Itàlia*) • sienés -esa
- Siena (*Egipte*) => Assoan
- Sierra Leone
- Sierra Nevada
- Silèsia • silesian -a
- Sinai (Sinaí?)
- Sinai, mont (mont Sinaí?) =
Orèb
- Singapor • singaporian -a
- Siracusa • siracusan -a
- Sirdarià
- Siria • sirian -a
- Sjælland
- Skikda
- Skopje
- Soàbia • soabe -a
- Sobrarb
- Societat, illas de la
- Socòtra
- Sodan • sodanés -esa
- Sòfia (*vila*) (*de confondre pas
amb lo prenom Sofia*)
- Soïssa • soís soïssa
- Soïssa Alamanica
- Soïssa Italiana
- Soïssa Romancha =
Romanchia • romanch -a
- Soïssa Romanda = Romandia
• romand -a
- Sola • soletin -a = soletan -a
- Solothurn
- Somalia • somali = somalian
-a
- Sòna
- Sossa
- Spitsbergen
- Split
- Spratly, illas
- Sri Lanka = Ceilan •
srilankés -esa = ceilanés
-esa
- Stuttgart
- Sucre
- Sud-Africa = Africa del Sud
• sud-african -a
- Sud-Tiròl • sud-tirolian -a =
sud-tirolés -esa
- Suècia • suedés -esa
- Suèz
- Sumatra
- Superior, lac
- Surabaya
- Surinam
- Suva
- Svalbard
- Swansea => Abertawe
- Swaziland => Ngwane
- Sydney
- Tabriz => Tebriz
- Tage
- Tahiti • tahitian -a
- Taibei = Taipèi
- Tailàndia • tai = tailandés

- esa
 Taiwan = Formosa •
 taiwanés -esa = formosan
 -a
 Taiyuan
 Tallinn
 Talteüll = Tautavuèlh (*fr.*
 "Tautavel")
 Tamèsi *m* (*angl.* *"Thames"*)
 Tampa
 Tanganyika, lac
 Tànger
 Tanzania • tanzanian -a
 Tarent • tarentin -a
 Tarragona • tarragonin -a =
 tarragonés -esa
 Tashkent = Toshkent
 Tasmania • tasmanian -a
 Tassili
 Tatarstan (*anc.* Tataria) •
 tatar -a
 Tatgiquistan • tatgic -a
 Taure (*montanha*)
 Tautavuèlh => Talteüll
 Tbilissi
 Tebriz = Tabriz
 Tecin (*it.* *"Ticino"*) • tecinés
 -esa
 Tegucigalpa
 Teheran
 Tel Aviv
 Teneré
 Tenerife
 Tennessee
 Teròl (*esp.* *"Teruel"*)
 Tèrra del Fuòc [T. dau Fuòc
 pro auv lem, T. dau Fuec
 va niç, T. deu Huec *gas*] •
 fueguin -a
 Terracina
 Tèrranòva [Tèrranava *gas*,
 Tèrranuòva *auv lem*]
 Terrassa • terrassenc -a
 Tessàlia • tessalian -a
 Tessalonica = Salonica •
 tessalonician -a =
 salonician -a
 Tetoan
 Tèxas • texan -a
 Thimphu
 Thionville => Diedenhofen
 Tianjin
 Tiberiàs, lac de
 Tibèsti
 Tibet • tibetan -a
 Tibre • tiberin -a
 Tigre
 Tijuana
 Tilimsan = Tilimsen =
 Tlemcen
 Timòr • timorés -esa
 Timòr Èst • èst-timorés -esa
 Tirana
 Tiròl • tirolian -a = tirolés
 -esa
 Tirrèna, mar
 Tisza
 Titicaca, lac
 Tlemcen => Tilimsan
 Tobruk => Tubruk
 Tògo • togolés -esa
 Tokelau, illas
 Toledo • toledan -a
 Tomboctó
 Tomsk
 Tònga, illas • tongan -a
 Tòquio • toquioïta
 Torena • torangèl -èla [-èu
 -èla, -èth -èra]
 Toronto
 Tors • torangèl -èla [-èu -èla,
 -èth -èra]
 Toscana • toscan -a
 Toshkent => Tashkent
 Tova • tova
 Tràcia • traci tràcia
 Transilvània • transilvan -a
 = transilvanian -a
 Transístria
 (Transnistria?) •
 transnistrian -a
 Trebizonda
 Trent • trentin -a
 Trentin => Venècia
 Tridentina
 Trentin-Naut Adige =
 Trentin-Aut Adige
 Trevèri (*alem.* *"Trier"*)
 Trevis • trevisan -a
 Trièste • triestin -a
 Trinitat e Tobago
 Trípol (*Liban*) • tripolitan -a
 Trípol (*Libia*) • tripolitan -a
 Tripolitània
 Tristan da Cunha, illas =
 illas Tristão da Cunha
 Tròia
 Tròias (*fr.* *"Troyes"*)
 Tsangpo => Bramapotra
 Tuamotu, illas
 Tubruq = Tobruk
 Tubuai, illas = illas Australas
 [illas Australi *niç*]
 Tudèla
 Tula (*Russia*)
 Tunis • tunisenc -a
 Tunisia • tunisian -a
 Turcmenistan • turcmèn -a
 Turgòvia
 Turin • turinés -esa
 Túrìngia • turingian -a
 Turkana, lac
 Turquestan • turqués -esa
 (*família de lengas*)
 Turquia • turc -a
 Tuvalu
 Ucraïna • ucraïnés -esa =
 ucraïnian -a
 Udin = Udine
 Ufa => Öfö
 Uhuru, pic => Kilimanjaro
 Ujungpandang
 Ulaanbaatar
 Ulm
 Unterwalden
 Uron, lac
 Uruguai = Urugüai •
 uruguaian -a
 Ürümchi = Wulumuqi
 Utah
 Utrecht
 Uviéu = Oviedo
 Vaduz
 Valàquia (Valaquia?) • valac
 -a
 València (*Païses Catalans*)
 (*diferenta de Valença en*
 Occitània) • valencian -a
 Valencia (*Veneçuèla*)
 Valencian, País • valencian
 -a
 Valencianas
 Valés (*Catalonha, cat.*
 "Vallès")
 Valés (*Picardia, fr.* *"Valois"*)
 Valés (*Soïssa, fr.* *"Valais"*,

alem. "Wallis")
 Valeta, La
 Valhadolid • valhisoletan -a
 Valonia • valon -a
 Vancouver
 Vanuatu
 Varsòvia • varsovian -a
 Vatican
 Vaud
 Vendèa • vendean -a
 Venècia (*region*) => Venèt
 Venècia (*vila*) • venecian -a
 Venècia Eugènia
 Venècia Júlia • julian -a
 Venècia Tridentina = Trentin
 Veneçuela [*Veneçuela lem va pro niç gas*] m • veneçolan -a
 Venèt = Venècia (*region*) • venèt -a
 Ventemilha • ventemilhós -osa [-ós -oa niç]
 Vercèlh (*it. "Vercelli"*)
 Verges, illas
 Vermont
 Verona • veronés -esa
 Versalhas
 Vestfàlia • vestfalian -a
 Viana (*vila de França, fr. "Vienne"*) • vianés -esa
 Vicença • vicentin -a
 Victòria (*capitala de las*

Seichèlas)
 Victòria (*estat d'Austràlia*)
 Victòria (*vila d'Hong Kong*)
 Victòria (*vila de Canadà*)
 Victòria, cascadas (*Africa*)
 Victòria, illa (*Canadà*)
 Victòria, lac (*Africa*)
 Viena (*riu*) => Vinhana
 Viena (*vila d'Àustria*) • vienés -esa
 Viengchan = Vientiane
 Vietnam • vietnamian -a
 Vigo
 Vinhana = Viena (*riu*)
 Virgínia
 Virgínia Occidentala
 Vistula
 Vitèrbe • viterbés -esa
 Vitòria => Gasteiz
 Vladivostok
 Vòges, los • vogian -a
 Voivodina
 Vòlga
 Volgograd (*anc. Stalingrad, Tzaritzyn*)
 Vòlos
 Voronezh
 Wajda = Oujda
 Wallis e Futuna
 Washington
 Weddell, mar de
 Wellington

Wenzhou
 Windhoek
 Winnipeg
 Winnipeg, lac
 Wisconsin
 Wuhan
 Wulumuqi => Ürümqi
 Xerès = Jerez de la Frontera
 Xian
 Xinjiang
 Xixón = Gijón
 Yalta = Ialta
 Yamoussoukro
 Yangzjiang = fluvi Blau
 Yaoundé
 Yaren
 Yukon
 Zadar
 Zagreb
 Zagros
 Zambèzi
 Zambia • zambian -a
 Zante *f*
 Zanzibar • zanzibarés -esa
 Zaporizhzhia
 Zelanda • zelandés -esa
 Zembla del Nòrd
 Zhengzhou
 Zimbabwe • zimbabwés -esa
 Zug
 Zuric • zuriqués -esa

Tresena partida

*Precisions subre
lo provençau generau,
lo niçard
e lo vivaroaupenc*

CAPÍTOL 18

PRECISIONS SUBRE LO PROVENÇAU GENERAU, LO NIÇARD E LO VIVAROAUPENC

18.1 Presentacion

Lo Conseu de la Lenga Occitana prepausa una codificacion establa e adequata per valorizar lo provençau generau, lo niçard e lo vivaroaupenc en se basant en prioritat sus leis obratges fondadors següents:

- ALIBÈRT Loís (1976) *Gramatica Occitana*, Montpelhièr: Universitat Pau Valèri / Centre d'Estudis Occitans, 1^a ed. de 1935
- LAFONT Robèrt (1972) *L'Ortografia occitana: lo provençau*, Montpelhièr: Universitat Pau Valèri / Centre d'Estudis Occitans [version anteriora: LAFONT Robèrt (1951) *Phonétique et graphie du provençal: essai d'adaptation de la réforme linguistique occitane aux parlers de Provence*, Tolosa: Institut d'Études Occitanes]

En seguida d'una concertacion larga de dos ans, amb d'especialistas de l'occitan orientau e amb lo Centre Regionau d'Estudis Occitans-Provença (seccion regionala de l'IEO), lo Conseu de la Lenga Occitana preconiza leis usatges següents. Pertòcan la nòrma oral e la nòrma ortografica⁶³.

■ Remarcas

- Ramentem que per lei varietats de l'occitan orientau, una classificacion dialectologica pron acceptada es la seguenta (Ronjat 1939-41, Bèc 1995).

1) lo **vivaroaupenc** compren:

a) *l'aupec* dins leis Aups.

- Se i destria lo *cisaupenc* o *aupec orientau*, dins lei Valadas Occitanas, e lo *gavòt*, sus lo pendís occidentau deis Aups.
- Una altra classificacion (Martèl 1983) distingüís *l'inaupenc*, dins lo centre e lo sud dei Valadas Occitanas e en Cairàs, e *l'intraaupenc*, dins lo nòrd dei Valadas Occitanas e la rèsta deis Aups.

b) lo *vivarodaupenc* en Isèra occitana, en Droma, au nòrd de Vivarés, au nòrd-èst de Velai (vèrs Sinjau) e dins la zona adjacenta de Forés (vèrs Sant Bonet dau Chastèl).

2) lo **provençau** compren:

a) lo *niçard*,

b) lo *provençau generau* que se subdividís en *maritim* o *centrau* a l'èst e en *rodanenc* a l'oèst.

- Entre aquelei varietats, lo dinamisme culturau e literari dau renaissentisme occitan tend a far emergir tres varietats referencialas: lo **provençau generau**, lo **niçard** e lo **vivaroaupenc**.
- S'utiliza de còps lo nom *provençau* per englobar l'ensem d'aquelei varietats orientalas, pasmens aqueu tèrme es discutit en niçard e en vivaroaupenc.

⁶³ Lo Conseu de la Lenga Occitana adoptèt la màger part d'aquestei ponchs dins dos acamps a Nimes, lo 27 d'aost de 1997 e lo 26 d'aost de 1998. Lo ponch subre la notacion dau diftong [iw] en cisaupenc foguèt adoptat en 2002.

18.2 Distribucion de è larga e de e/é estrecha

E mai se la distincion entre è larga e e/é estrecha es encara ben viva en occitan orientau, l'usatge pòt esitar subre lo gra d'apertura dins tota una sèria de mots. En generau, dins lei mots que fluctuan ansin, la distincion fonologica es pas clara entre è e e/é (Lafont 1972).

- Aquò es sovent lo cas per *e* seminasala, plaçada davant *n*, *m* en fin de sillaba (ex. *Provença, setembre, ren, temps*): per de rasons fisicas d'articulacion, lei vocalas seminasalas fan una distincion mens neta entre vocalas largas e estrechas (Martinet 1996: 44).

- Tanben lei diftongs *ei* e *èi* tendon a se neutralizar en posicion tonica.

Doncas la solucion preconizada per lo provençau referenciau, lo niçard referenciau e lo vivaroaupenc referenciau es la seguenta: se nòta la distribucion entre è e e/é segon lo modèl classic e majoritari de la lenga. Es aquela solucion que ja fonciona de mai en mai dins de publicacions de referéncia coma *Mesclum* o lo diccionari dau CREO Provença (Lèbre & al. 2004, 1^a ed. 1992).

a) Exemples de mots amb è larga: *après, èime, èrsa, èstre/èsser, fenèstra, guèrra, idèa, lèvi (levar), pèira, la pèu* (diferent de *lo peu*), *prètz, sègle, sèxe, tèrra, tèxt/tèxte...*

Terminasons frequentas amb è larga:

-**èma**: *cinèma, problèma, tèma, teorèma.*

-**èn** dins lei cultismes: *allergèn allergèna, fenomèn, neoprèn, polistirèn, querosèn* (puslèu -*en* dins lei mots populars: *tresen -ena, quatren -ena, ren, ven*, etc).

-**èu -èla**: *bèu bèla, castèu, cèu, cotèu, sèla* (pasmens *aqueu aquela, soleu, tela*)

-**tèca**: *bibliotèca, discotèca, mediatèca.*

b) Exemples de mots amb e/é estrecha: *aquest(e) aquesta, esto esta, aqueu aquela, ben, creire, complet, conèisser, creire, la lei, peis, per, lo peu* (diferent de *la pèu*), *rei, ren, sens/sensa, sentir (sentì/sente/sento, sentes, sent/sente...), silenci, soleu, tenir (teni/tene/teno, tenes, ten...), veire, véncer, venir (veni/vene/veno, venes, ven...).*

Terminasons frequentas amb e/é estrecha:

-**eda**: *pineda, oliveda*

-**eire -eira**: *legeire legeira, vendeire vendeira*

-**elh**: *aparelh*

-**en -ena**: *tresen tresena, vinten vintena, dotzena, quarantena, Viena, Atenas*

-**enc -enca**: *arlatenc arlatenca, tolonenc tolonenca*

-**enç**: *Vincenç, Laurenç, Florenç*

-**ença**: *naissença, mantenença, partença, Valença (Daufinat), Provença, Laurença, Florença*

-**ència**: *agència, diferéncia, sciéncia, Valéncia* (País Catalans)

-**end -enda**: *dividend, reverend, tenda, venda, penda, agenda*

-**ensa**: *defensa, ofensa, pensa (pensar)*

-ent -enta: *corrent correnta, recent recenta, urgent urgenta, diferent diferenta, element, parlament, compliment, sovent*

-és -esa (-essa): *marselhés marselhesa, senegalés senegalesa; espés espessa* (i a pasmens de noms masculins e de toponims en **-ès:** *Alès, Usès, accès, congrès, excès, procès, progrès, succès*).

-esa (exprimis un estat): *alegresa, finesa, franquesa, joinesa, peresa, tristesa* (pasmens *Terèsa*)

-esc -esca: *romanesc romanesc*

-essa (per transformar de noms masculins en noms femenins): *comtessa, metgessa, princessa*

-et -eta: *polidet polideta, solet soleta, tauleta, planeta*

-ier -iera: *fornier forniera, obrier obriera* (vej. la fin d'aquesta seccion).

c) Reparticion entre *è* e *e/é* dins lei terminasons verbalas:

- Grop A (1ª conjugason):

· Indicatiu preterit: *parlèri/parlère/parlèro, parlères, parlèt, parlèron.*

· Subjontiu present: *que parlem, que parletz.*

· Subjontiu imperfach: *parlèsse (-èsse/-èssi/-èssò), parlèsses, parlèsse, parlèsson.*

- Grop B (2ª conjugason):

· Indicatiu present: *finissèm, finissètz*

· Indicatiu preterit: *finiguèri/finiguère/finiguèro (-issèri/-issèro), finiguères, finiguèt, finiguèron.*

· Subjontiu present: *que finisc(h)am (-iguem/-issem), que finisc(h)atz (-iguem/-issetz).*

· Subjontiu imperfach: *finiguèsse (-issèssi/-issèssò), finiguèsses, finiguèsse, finiguèsson.*

· Gerondu: *finissent finissenta.*

- Grop C (3ª conjugason):

· Indicatiu present: *batèm, batètz.*

· Indicatiu preterit: *batèri/batère/batèro, batères, batèt, batèron*

· Subjontiu present: *que batam (que batem), que batatz (que batem).*

· Subjontiu imperfach: *batèsse (-èssi/-èssò), batèsses, batèsse, batèsson.*

· Gerondu: *batent batenta.*

- Participis passats irregulars: *cobèrt/cubèrt -èrta, dobèrt/dubèrt -èrta, ofèrt -èrta, sofèrt, mes mesal/messa (promés -esal/-essa, remés -esal/-essa, admés -esal/-essa), pres presal/pressa (après -esal/-essa, comprés -esal/-essa).*

■ Remarcas

• L'ortografia classica nòta sensa esitacion la *è* larga tradicionala davant *rr* o davant *r + consonanta*: *tèrra, guèrra, pèrdre, èrba* (mai classicament: *verd*). L'ortografia mistralenca suprimís l'accent grèu dins aquela posicion e mai se la pronóncia referenciala mistralenca es [e]: "*terro, guerro, perdre, erbo*".

• Quand se sent lo besonh de notar estrechament un parlar determinat, es admés de repartir *è* e *e/é* per notar la pronóncia locala exacta. Aicí la forma referenciala es en gras e la varianta en

maigre: *castèu* (varianta: *casteu*), *parlèsse* (var. *parlesse*), *prètz* (var. *pretz*), *soleu* (var. *solèu*), *temps* (var. *tèmps*), *ven* (var. *vèn*), *Provença* (var. *Provènça*), *sciència* (var. *sciència*)...

Lei diftongs *ie* e *ue* se nòtan amb una *e* estrecha, segon la tendéncia majoritària de l'occitan orientau (per notar la plaça irregulara de l'accent tonic, s'escriu doncas *ie* → *ié*, *ue* → *ué*).

- Exemples de mots amb *ie*: *liech*, *mieg*, *mielhs* (*mieus*), *piéger*, *sieis*. Aquò pertòca en particular lo sufixe *-ier -iera*: *fornier forniera*, *obrier obriera*, *parier pariera*, *mestier*, *clavier*, *genier/genoier*, *febrier*, *Forcauquier*.

- Exemples de mots amb *ue*: *uech*, *uelh*, *fuelha*, *luenh*, *suenh*, *puei* [ˈpuej] (pasmens existís tanben la varianta *puèi* [ˈpuej]), *vueja*, *plueja*, *cuelhes* (*culhir*).

■ Remarcas

- I a tanben lo cas dei mots coma *ièr* [ˈjɛr] e *fièr* [ˈfjɛr] que gardan una *è* larga e una *r* finala pronunciada: s'opausan au sufix *-ier* [-je] amb una *e* estrecha e una *r* finala muda.
- Observem qu'en lengadocian, lei diftongs *iè*, *uè* vòlon una *è* larga, levat dins lo triftong *ieu* (*ieu*, *mieu*, *adiu*, *josieu josieva*, *ebrieu ebrieva*, *romieu romieva*).

18.3 Rescòntres de vocalas en niçard

En niçard, la casuda de certanei consonantas entraïna un rescòntre de vocalas: *disi* > *dii*. Aquò pertòca tota una sèria de vèrbs frequents que s'escrivon segon lei règlas abitualas de l'accent grafic e dau trèma (capítols 2 e 3).

- *aduire*

- Indicatiu present: *adui*, *adues*, *adue*, *aduèm*, *aduètz*, *aduon*
- Indicatiu imperfach: *aduïi*, *aduïes*, *aduïa*, *aduiavam*, *aduiavatz*, *aduïan*
- Gerondu: *aduent*

- *baiar* (per "baisar")

- Indicatiu present: *baii*, *baias* (*baies*), *baia*, *baiam*, *baiatz*, *baian*
- Subjontiu present: *baie* (*baii*), *baies*, *baie*, *baiem*, *baietz*, *baien* (*baian*)

- *coar*

- Indicatiu present: *coï*, *coas* (*coes*), *coa*, *coam*, *coatz*, *coan*
- Subjontiu present: *coe* (*coï*), *coes*, *coe*, *coem*, *coetz*, *coen* (*coan*)
- Gerondu: *coant*

- *dire*

- Indicatiu present: *dii*, *dies*, *di*, *dièm*, *diètz*, *dion*
- Indicatiu imperfach: *diiï*, *diiës*, *diiïa*, *diiavam*, *diiavatz*, *diiïan*
- Gerondu: *dient*

- *faire/far*

- Indicatiu imperfach: *faiï*, *faiïas* (*faiïes*), *faiïa*, *faiïavam*, *faiïavatz*, *faiïan*

- *pauar* (per "pausar")

- Indicatiu present: *pauï*, *pauas* (*paues*), *paua*, *pauam*, *pauatz*, *pauan*
- Subjontiu present: *pauè* (*pauï*), *paues*, *pauè*, *pauem*, *pauetz*, *pauen* (*pauan*)

- *traire*

· Indicatiu present: *traii, traies, trai, traièm, traiètz, traion*

- *veire*

· Indicatiu present: *veï, vees, ve, veèm, veètz, veon*

· Indicatiu imperfach: *veïi, veïas (veïes), veïa, veiavam, veiavatz, veïan*

· Gerondu: *veent*

18.4 Rescòntres de vocalas en vivaroaupenc

En vivaroaupenc, la casuda dei consonantas e lo rescòntre de vocalas que s'enseguís pertòcan tanben de formas frequentas, coma aquelei participis passats:

venir: *vengut* [veⁿ'gy], *vengua* [ven'gya]

voler: *vougut* [vuw'gy], *vougua* [vuw'gya]

voler: *vaugut* [vɔw'gy], *vaugua* [vɔw'gya]

(formas similars a *ambigua*, *assidua*, § 2.1.a).

Lo grafèma *aii* engloba de pronóncias divèrsas: [aj] e tanben [ej, ej, eɣ, ɔj...] (§ 3.2). Se rescòntra especialament dins lei mots següents: *aïra* [a'jra, 'ejra], *maïr* [ma'jr, 'mejr], *chaita* [tʃa'jta, 'tʃejta], *clavaïra* [klava'jra, kla'vejra].

Lo sufixe *-aor* (per “-ador”) se pronóncia en generau [-'ɔw(r)] (amb de variacions foneticas nombrosas dins lei parlars): *muraor*, *mochaor*, *semanaor*, *lavaor* (capítol 9 e § 13.1, 13.2.4.a, 13.3).

Lo femenin s'escriu *-aoira*, amb de pronóncias variablas: *semenaoira*, *lavaoira*.

Lo sufixe *-aís -aïssa, -eís -eïssa* (per “-adís -adissa, -edís -edissa”) gerís l'accent grafic e lo trèma coma dins lo mot *país, païses* (§ 2.4.3): *colaís colaïssa, moveís moveïssa*.

L'iat se sèrva ben dins certanei parlars, lei formas sens iat son referencialas: *veo*, *creo*, *pòon*, *parlaa* (d'autrei parlars evitan l'iat en inserissent una *i* intervocalica, son de variantas: *veio*, *creio*, *pòion*, *parlaia*).

18.5 <P> Lo diftong [iw] en vivaroaupenc

En cisaupenc (vivaroaupenc dei Valadas Occitanas), un problèma tecnic reguèrgue es la notacion dau diftong [iw] dins lei vèrbs e dins leis adjectius possessius. S'es prepausat lei solucions següentas, provisoriament:

a) Vèrbs dei grops B e C (2^a e 3ª conjugason) a l'indicatiu imperfach:

volio [vu'liw] (cf. *-o* marca de la 1ª persona: *chanto*, *vòlo*...)

volias [vu'lies] (cf. la solucion cisaupenca generala *las fremas* [lez 'fremes])

volia [vu'lio]

volíam, volíem? [vu'lieⁿ]

volíatz, volíetz? [vu'lies]

volian [vu'liuⁿ] (cf. la solució -an ja socializada per notar /un/ dins fòrça parlars)

b) Autrei vèrbs:

sio, dio [siw, diw] (per "siáu, disi")

L'aupec gavòt (pendís occidentau deis Aups) auriá benlèu interès a chausir tanben *volio, sio, dio* en conformitat amb sa tendéncia a mantenir, dins certanei parlars, l'accent classic (*volio, volias, volia, volian*).

Aquò seriá mai logic que lei grafias manlevadas au provençau generau (*voliaú, siaú, dieu*) que nòtan lo desplaçament generau de l'accent tonic (*voliaú, volias, volia, volian*; provençau maritim *dieu, diés, dién*).

c) Possessius:

mieu, tieu, sieu? (*miu, tiu, siu?*) [miw, tiw, siw]

Dins la màger part dei parlars occitans, *ieu* e *iu* se neutralizan en [iw], en [jew], en [i]... La nòrma manten la diferéncia ortografica *ieu* ~ *iu*: *Dieu, Andrieu, mieiu, tieu, sieu* vèrsus *actiu, productiu, viu, viure*.

- Dins la practica, aquela distinció *ieu* ~ *iu* s'aplica ben en vivaroaupenc generau, en provençau generau, en niçard e en lengadocian. La practica esita mai en lemosin e en auvernhat. Lo principi es gaire seguit en gascon ont se nòta sovent *iu*.

- En cisaupenc, un dilèma apareis: cau chausir la solució normala (*ieu* ~ *iu*) o admetre una practica de tipe gascon (*iu*) que semblariá mai acceptable ais usatgiers locaux? Es un ponch que lo cau tractar amb una granda prudéncia.

18.6 Formas referencialas de quauquei mots gramaticaus

18.6.1 *AMB/EMB, ONT/DONT*

La preposicion "amb" ten una ortografia unenca:

- S'escriu **amb** en provençau generau (Lafont 1972). Es una ortografia que recampa de pronóncias diversas. La mai classica es [am] davant vocala, [ame] davant consonanta e davant lo mot *ieu*.

- S'escriu **amb** en vivaroaupenc. Es una ortografia que recampa de pronóncias diversas. La mai classica es [aⁿb] davant vocala, [aⁿbe] davant consonanta e davant lo mot *ieu*.

- S'escriu **emb** en niçard (coma en lemosin). Es una ortografia que recampa de pronóncias diversas. La mai classica es [emb] davant vocala, [eⁿbe] davant consonanta e davant lo mot *ieu*.

Parier, l'advèrbi "ont" ten una ortografia referenciala unenca:

- S'escriu **ont** en provençau generau. Es una ortografia que recampa de pronúncias diversas. La mai classica es [uⁿt] davant vocala, [uⁿte] o [uⁿ] davant consonanta⁶⁴.

- S'escriu **ont** en vivaroaupenc.

- S'escriu **dont** en niçard.

■ Remarcas

- Quand se sent lo besonh de notar estrechament un parlar determinat, **amb/emb** admet lei variantas graficas *abo*, *ambe*, *embe* quora s'estima indispensable de notar una -o o una -e. Pasmens **amb/emb** rèsta totjorn l'ortografia referenciala que pòt englobar totei lei pronúncias localas.

- Senhalem qu'es una error de botar un accent grafic sus *ambé**, *abó** perque aqueu mot es totjorn proclitic (valent a dire: es totjorn atòn e s'apieja sus lo mot seguent que pòrta l'accent tonic). En mai d'aquò, l'-e finala se pronúncia jamai davant una vocala (levat davant lo mot *ieu*); la notacion amb un accent entraïnariá la pronúncia impossibla de -é* davant vocala: *ambé* un amic* es impossible foneticament, solet *amb un amic* es normau.

- Parier, **ont** admet la varianta grafica *onte* (*m-ont*, *m-onte*, *v-ont*, *v-onte*) quora s'estima indispensable de notar una -e. Pasmens **ont/dont** rèsta totjorn l'ortografia referenciala que pòt englobar totei lei pronúncias localas.

18.6.2 LA CONJONCION o/ò

Doas formas existisson en provençau generau: **o** = **ò**. Per ex. *Volètz d'aiga o de vin?* = *Volètz d'aiga ò de vin?*

18.6.3 LEI PRONOMS LI, I, O

Lo pronom datiu (o complement d'objècte indirècte) **li** a una forma referenciala unenca: *li parlan a ton fraire*, *li as explicat lo mòde d'emplec* (lei variantas non referencialas son: *ié parlan a ton fraire*, *l'as explicat lo mòde d'emplec*, *i as explicat lo mòde d'emplec*).

Lo pronom adverbial (o partícula pronominala) **i** coneis una forma referenciala unenca: *i vau*, *i siam*, *i arribaràn*, *vai-i* (lei variantas non referencialas son: *ié vau*, *li vau*, *ié siam*, *li siam*, *li arribaràn/l'arribaràn*, *vai-ié*, *vai-li*).

Lo pronom nèutre **o**, que significa "aquò, aiçò", coneis tanben una forma lo qu'es anciana en Provença. Pasmens **o** es la forma referenciala e es tanben una forma fòrça ben atestada en Provença: *o pensi*, *diga-o* (variantas: *lo pensi*, *diga-lo*; d'autrei variantas son: *zo penso*, *va pensi*, *diga-vò*...).

⁶⁴ Lo gramatician provençau Xavier de Forviera (1899: 95) dona aqueste exemple interessant: « De còps que i a se tròba en cò deis autors l'abreviacion *ont*. Ex. *de rasims, ont gromands s'assadolan chatas e sausins* (...) (Bremonda). » [Quelquefois, on trouve dans les auteurs l'abréviation *ount*. Ex. *de rasin, ount groumand s'assadoulon chato e sausin*, des raisins où viennent, gourmands, se rassasier jeunes filles et friquets (Brémonde).] La citacion ven de l'escrivana Bremonda de Tarascon, pseudonim d'Alexandrina Gautier (1858-1898).

■ *Remarca*

En lengadocian, segon la gramatica d'Alibèrt, tanben cau preferir aquelei formas referencialas: *li* (pronom datiu), *i* (pronom adverbiau), *o* (pronom nèutre).

18.6.4 *MAS/MAI*

En niçard, la conjoncion *mas* ['ma] s'escrivi amb una -s finala muda, coma dins la negacion *pas* ['pa]. Per ex. *Mas dont son lu pichins?*

Lo vivaroaupenc coneis tanben *mas* amb una -s que se pòt prononciar.

Lo provençau generau ditz *mai*.

■ *Remarca*

La conjoncion *mas/mai* es distinta de l'advèrbi *mai* (*es mai grand, n'avètz mai*).

18.6.5 *BENLÈU, BENSÀI*

Lei mots *benlèu* e *bensai* s'escrivon amb una *n* muda: [be'lɛw, be'saj].

18.6.6 *LEI POSSESIUS NIÇARDS*

Lo niçard coneis un possessiu que càmbia segon lo genre e lo nombre:

lo mieu, la mieua, lu mieus, li mieui

lo tieu, la tieua, lu tieus, li tieui

lo sieu, la sieua, lu sieus, li sieui

Ex. *Aquela maion es tieua. Non son li mieui.*

Totun, davant un nom, lo possessiu se redutz dins la lenga contemporanèa a *mieu, tieu, sieu* au singular e *mieus, tieus, sieus* au plurau, tant au femenin coma au masculin. Coma es la règla en niçard, l'-s dau plurau se pronóncia pas ges, finda s'es davant una consonanta:

Lu mieus amics [ly mjew a'mik], *li mieus amigas* [li mjew a'miga].

18.7 Formas referencialas de quauquei desinèncias

18.7.1 *LEI PLURAUS EN -EI, -EIS*

Dins lei pluraus dau provençau generau, la finala *-ei, -eis* s'apond simplement au mot sens modificar la plaça de l'accent tonic (se fa parier en metent l'-s dau plurau, § 2.1).

Per aleujar l'ortografia, se bota ges l'accent grafic sus la sillaba precedissent *-ei, -eis*: *aquelei, aqueleis; totei, toteis; d'únei, d'úneis*.

■ *Remarca*

La version iniciala de la nòrma classica notava un accent grafic sus la sillaba precedenta: *aquelei*, aqueleis*; totei*, toteis*; d'únei*, d'úneis**.

Per còtra se garda l'accent grèu sus è, ò per destriar lei vocalas largas dei vocalas estrechas:

bèu bèla → *bèlei, bèleis*

bòn bònna → *bònei, bòneis*.

Lo plurau *-ei, -eis* se pronóncia [-ej, -ejz] o [-i, -iz] segon lei parlars.

lei pantais deis enfants [lej pa^mtaj dejz e^mfaⁿ] = [li pa^mtaj diz e^mfaⁿ]

toteis aquelei raubas [tutejz a'kelej 'rawbɔ] = [tutiz a'keli 'rawbɔ]

Tanben l'article contractat *ai, ais* se pronóncia [ej, ejz] o [i, iz] segon lei parlars:

ai cròm̃pas [ej 'krɔⁿpɔ] = [i 'krɔⁿpɔ]

ais amics [ejz a'mi] = [iz a'mi]

La pronóncia [-i, -iz] caracteriza mai que mai lo provençau rodanenc: se tracta d'una evolucion generala de tota [ej] atòna vèrs [i], que se faguèt au començament dau sègle XIX: *meisson* [mej'suⁿ] = [mi'suⁿ], *laiszar* [lej'sa] = [li'sa], *aquelei* [a'kelej] = [a'keli], *ai* [ej] = [i].

■ Remarca

La nòrma classica iniciala, sota l'influéncia de la nòrma mistralenca, destriava graficament lei formas dau plurau segon la pronóncia [ej] o [i]: *lei(s) ~ li(s)*, aquelei(s) ~ aqueli(s)*, ai(s) ~ i(s)**. Pasmens s'escriviá sempre *meisson, laissar* e non pas *misson*, lissar**. Lo sistèma actuau, pus coerent, s'es mes en plaça dempuei 1972 (Lafont 1972).

18.7.2 LEI PLURAUS NIÇARDS EN -I, -U

En niçard existisson de pluraus femenins en *-i* e de pluraus masculins en *-u* que son istoricament diferents dau plurau *-ei(s)* dau provençau generau: *li amigas son vengudi, lu amics son venguts*.

18.7.3 LO PLURAU EN CISAUPENC

a) Per notar la terminason característica dau plurau femenin, se nòta *-as* que se pronóncia [-es] en generau (o tanben: [-ɔs, -a:, -e]):

la frema

las fremas

[la 'fremɔ]

[les 'fremes (las 'fremɔs, la: 'frema:, le 'freme)].

b) Leis autrei pluraus s'escrivon amb una *-s*, qu'es muda dins lei parlars centraus e meridionaus, o *inaupencs*:

lo libre [lu 'libre]

lhi libres [i 'libre]

lo mont [lu 'muⁿt]

lhi monts [i 'muⁿt]

la clau [la 'klau/'kjaw]

las claus [les 'klaw/'kjaw]

la man [la 'maⁿ]

las mans [lez maⁿ].

Per còtra, aquela *-s* se pòt prononciar dins lei parlars *intraaupencs*, au nòrd dei Valadas (amb aquò, certanei parlars intraaupencs amudisson l'*-s* e alòngan la vocala precedenta, coma en lemosin).

c) La vocala finala *-i* es la marca dau plurau masculin dins certanei mots gramaticaus de l'*inaupenc* (valadas centralas e meridionalas). S'escriu sens apondre d'*-s* finala: *lhi, tuchi, qualqui, aquilhi, nosautri, vosautri* (per "los, totes, quelques, aqueles, nosautres, vosautres").

■ *Remarca*

Lei parlars cisaupencs dei Valadas Occitanas coneisson dos sistèmas de plurau, repartits en doas zonas.

- Lei valadas centralas e meridionalas (parlars *inaupencs*) utilizan encara la declinason dau cas nominatiu (o cas subjècte), au plurau masculin, çò qu'es una rèsta de l'occitan medievau. Aquela declinason pronóncia pas *-s* e de còps pren la terminason *-i*: *lhi libres* (etimologicament, l'*-s* existissiá pas, mai de l'escriure, aquò afortís l'unitat grafica). Per còtra, au plurau femenin, dins la terminason *-as* [es], l'*inaupenc* pronóncia ben *-s*.
- Lei valadas septentrionalas utilizan una solucion comuna amb lo gavòt (parlars *intraaupencs*) e amb la màger part dei parlars occitans modèrnes: *los libres*⁶⁵.

18.7.4 TERMINASON VERBALA *-AS* (*-ES*) EN PROVENÇAU GENERAU E EN NIÇARD

La terminason verbala *-as* de la segonda persona dau singular, tipica de la lenga classica, es passada sistematicament a la pronóncia [-es] en provençau generau e en niçard. Una pronóncia classica coma [-ɔs] (en provençau generau) o [-as] (en niçard) es venguda inabituala. Per aquela rason, s'admet que la terminason verbala *-as* s'escriga eventualament *-es*:

parlas (parles)
cantavas (cantaves)
que vengas (que vengues)

■ *Remarca*

En defòra dei vèrbs, l'*-s* finala es muda dins la terminason *-as*: *taulas* [pro. 'tawlɔ, niç. 'tawla].

18.8 Evitacion deis italianismes diglossics

18.8.1 PRINCIPI

En cisaupenc e en niçard, se desconselha leis italianismes superflús quand una forma autenticament occitana es disponibla. S'agís pas de purisme mai de donar a l'occitan de recors expressius autentic e autonòms que li permeton de s'emancipar tant de la dominacion l'italian coma d'aquela dau francés.

⁶⁵ Lei pluraus en *-ei/-eis* dau provençau generau e en *-u, -i* dau niçard son de subevolucions tardivas dau plurau tradicionau en *-s*. An ges de rapòrt istoric amb lo plurau nominatiu en *-i* de l'*inaupenc* e de l'occitan medievau.

18.8.2 FORMAS EN -O LEGITIMAS

S'acçèpta leis italianismes en -o quand pòdon enriquir l'ensem de la lenga occitana: *zèro, piano, gancho...*

La -o finala es pas un italianisme dins lei cas següents:

- En niçard, de còps en vivaroaupenc, pòt èstre la marca dau masculin dins certanei mots gramaticaus: *esto* (per *aqueste*).
- En vivaroaupenc, es la marca de la 1ª persona dau singular dins lei vèrbs: *parlo, vòlo*.

18.8.3 FORMAS EN -O DESCONSELHADAS

Se desconselha leis italianismes en -o* quand son superflús e qu'es possible de lei remplaçar per una forma pus autentica de la lenga occitana: *pòl, rus, apòstol, concau, mòde, rude, tipe, sègle, ritme, belissim* son preferibles a *pòlo*, russo*, apòstolo*, concavo*, mòdo*, rudo*, tipo*, sècolo*, rítomo*, belíssimo**.

18.8.4 SUFIXE -ESA

Lo sufixe qu'exprimís un estat es -*esa*. Se desconselha la forma -*essa** que pòt venir de l'italian -*ezza* e dau francés -*esse*: *alegres, belesa, finesa, franquesa, joinesa, peresa, tristesa* (preferible a *alegressa**...) (§ 5.1.e).

18.8.5 SEQUÉNCIAS CE, CI, GE, GI

Dins lei mots d'origina latina, l'occitan garda lei sequéncia *ce, ci, ge, gi* coma en latin, e se pronóncian a la maniera occitana: *concèpte, Sicília, societat, region*. Cau evitar lei pronóncias italianizadas amb *che*, chi** o amb l'escafament de *i*, coma dins *conchet*, Sichília*, sochetat*, rejon** (< it. "conchetto, Sicilia, società, regione").

18.8.6 MANTENEMENT DE U LATINA DINS LEI CULTISMES

Lei cultismes d'origina latina gardan la vocala d'origina *u*, coma en latin, e devon evitar la vocala *o** que ven de l'italian: *cultura, vocabulari, veícul* son preferibles a *coltura*, vocabolari*, veícol**.

18.8.7 AUTREIS EXEMPLES DE FORMAS AUTENTICAS E D'ITALIANISMES SUPERFLÚS

- *Deinaal* (cis.), *Nadau/Nadal* (italianisme: *Natal**)
- *comtat*, nom masculin o femenin (italianisme: *contèa**)
- *gaudir* (italianisme: *gòdre**)
- *donc, doncas* (italianisme: *qüindi**)

- *tanben, finda, decò* (italianisme: *unque**)
- *desvolopament* (italianisme: *esvilup**)

18.9 Precisions diversas

18.9.1 SIÁ (SIEGUE)

En provençau generau, lo vèrb *èsser/èstre* ten au subjontiu present la forma classica *siá* (la varianta *siegue* s'escriu amb la sequéncia *-ie-* e non amb *-iá-*).

18.9.2 CONSONANTAS EUFONICAS

La preposicion *a* coneis la forma eufonica *as* [az] dins quauquei sequéncias coma *a Ais* = *as Ais*; es una forma anciana que ven directament dau latin *ad*.

La forma eufonica *an* es una varianta mai recenta que podèm remplaçar per la forma *a* dins un us referenciau: *a aquò, a eu* (variantas: *an aquò, an eu*).

Aquelei consonantas eufonicas s'escrivon soudadas a la preposicion *a*.

■ Remarca

La notacion de la nòrma mistralenca amb dos jonhents, "*à-z-Ais*", "*à-n-acò*", "*à-n-éu*", es pas admesa en nòrma classica. En principi fau evitar de metre tròp de jonhents (§ 11.1).

Leis autrei consonantas eufonicas son absentas de la lenga referenciala. Se sembla indispensable de notar estrechament de variantas amb de consonantas eufonicas, recebon un jonhent que lei lia au mot seguent, coma ja se fa en auvernhat e en lemosin: *òc* (varianta: *v-òc*), *onze* (var. *v-onge*), *ont* (var. *v-ont, v-onte, m-ont, m-onte*).

18.9.3 ADUIRE, NOIRIR, POIRIR

Lei formas *aduire, noirir, poirir* son referencialas (lei variantas son: *adurre/aduerre, norrir, porrir*).

18.9.4 E- PROTETICA

En niçard e en aupenc, l'*e-* protetica davant *s* + consonanta es referenciala: *esperar, estat*. L'amudiment de l'*e-* es normau après un mot que s'acaba par un sòn vocalic: *voler esperar* [vu'lespe'ra]. Senon, l'abséncia de l'*e* a l'escrich es possible coma varianta non referenciala; quand se fa sentir lo besonh d'una notacion estrecha d'un parlar determinat, la forma sens *e-* s'escriu sens apostròf iniciu: *esperar, estat* (variantas: *sperar, stat* e non *'sperar*, 'stat**).

18.9.5 TRÒP, CÒP, CAP

En niçard e en provençau maritim, *-p* finala tend a passar de [p] a [w] dins tres mots: *còp* [kɔw], *tròp* [trɔw], *cap* [kaw]. En niçard *cap* se pronóncia [kaw] per parlar de la poncha de tèrra dins la mar, mai [kap] per totei leis autrei sens. Quand se fa sentir lo besonh d'una notacion estrecha, s'admet lei variantas graficas *còp* (*còup*), *tròp* (*tròup*), *cap* (*caup*).

18.10 Remembrança de convencions ja existentas

La fixacion de la lenga es pas l'afaire d'individús, mai de convencions. Lei principis ortografics que seguisson son vigents dempuei que s'es codificat lo provençau generau, lo niçard e lo vivaroaupenc (cf. Lafont 1972, 1ª edicion de 1951). Lei ramentam.

18.10.1 EVITACION DEI FRANCISMES DIGLOSSICS

Se desconselha lei francismes superflús e se preferís lei formas autenticas. Ex:

- *pòble* (francisme: *pòple**)
- *dimenge*, en niçard *diménegue* (francisme: *dimanche**)
- *meteis -ssa*, *mesme -a* (francisme: *meme -a**).

18.10.2 LO GROUPE '-IA FINAU

Lo grop *'-ia* finau, plaçat après un accent, passa de [jɔ] a [i] dins pron de parlars dau provençau generau, mai pas pertot (aquò s'ausís tanben dins certanei parlars gascons). Una ortografia unenca engloba lei doas pronóncias: *gràcia* [grasjɔ, 'grasi], *bèstia* [bestjɔ, 'besti], *Júlia* [dʒyljɔ, 'dʒyli].

18.10.3 LEI GROUPE -IÁ, -IÁS, -IÁN

Lo desplaçament istoric de l'accent tonic de *-ia* (*-ias*, *-ian*) vèrs *-iá* (*-iás*, *-ián*) s'es pas fach en niçard ni dins una pichona part dei parlars vivaroaupencs, doncas s'escriu dins aquelei varietats *-ia* (*-ias*, *-ian*) (amb l'accent tonic sus la *i*): *aviá*, *aviás* (*aviès*), *avian*, *batia*, *batias* (*baties*), *batian*, *la peissonaria* (§ 2.1, 2.4.2).

Pasmens lo niçard accèpta *iá* excepcionalament dins lei formas conjugadas seguentas d'èstre: *siáu* [sjew] e *siás* [sjes].

L'accent s'es desplaçat en provençau generau e dins la màger part dau vivaroaupenc, çò que s'escriu *-iá* (*-iás*, *-ián*). La sequéncia *iá* se pronóncia [je] en provençau generau, [jɔ] o [je] en vivaroaupenc. Ex: *aviá*, *aviás*, *avián*, *batia*, *batias*, *batian*, *la peissonaria*.

Son de notar aquestei formas conjugadas d'èsser/èstre:

- *siáu* (pro. niç.) = *sio* (va., vej. § 18.5)
- *siás*.

18.10.4 LEI TERMINASONS VERBALAS -AN E -ON

Dins lei vèrbs a la tresena personau dau plurau, la distincion grafica entre *-an* e *-on* se pòt acompanhar d'una distincion fonetica classica entre [-ɔⁿ] e [-uⁿ]:

- *-an* = [ɔⁿ]: *parlan* [ˈparlɔⁿ], *sonavan* [suˈnavɔⁿ], *que partan* [ˈpartɔⁿ/ˈpartɔⁿ]
- *-on* = [uⁿ]: *finisson* [fiˈnisuⁿ], *baton* [ˈbatuⁿ], *montèron* [muⁿˈtɛruⁿ].

Dins lei parlars eiretats existisson aquelei doas pronóncias, [-ɔⁿ] e [-uⁿ]. Mai l'ensem dei parlars tendon a tot uniformizar foneticament, siá en [-ɔⁿ], siá en [-uⁿ]. Aqueu fenomèn s'ausís tanben dins d'autrei dialèctes occitans. Aquela prononciacion uniformizada càmbia pas l'ortografia: *parlan*, *finisson* [ˈparlɔⁿ, fiˈnisɔⁿ] o ben *parlan*, *finisson* [ˈparluⁿ, fiˈnisuⁿ].

18.10.5 LA TERMINASON -ION

La terminason *-ion* coneis de pronóncias tot plen diversas [ˈjuⁿ, ˈjeⁿ, ˈjaⁿ, ˈiw] (se tròba dins d'autrei dialèctes [ˈju, ˈi]). L'ortografia nòta sempre *-ion*: *relacion*, *organizacion*, *region*, *milion*.

18.10.6 LO GRAFÈMA TG/TJ E LEI TERMINASONS -TGE, -CHE

Lei grops *tg* (davant *e, i*) e *tj* (davant *a, o, u*) s'emplegan dins una granda sèria de mots: *jutge*, *jutjar*, *viatjar*, *lòtja*. E especialament dins lo sufixe *-atge*: *garatge*, *imatge*, *viatge*.

Dins la part occidentala dau provençau maritim, lei sequéncias finalas prononciadas [-dʒe, -tʃe] passan quasi sistematicament a [-dʒi, -tʃi]. L'ortografia rèsta identica: *garatge* [gəˈradʒe, gəˈradʒi], *imatge* [iˈmadʒe, iˈmadʒi], *enclutge* [eⁿˈkludʒe, eⁿˈklydʒi], *mage* [ˈmadʒe, ˈmadʒi], *àngel* [aⁿˈdʒe, aⁿˈdʒi], *pròche* [ˈprɔtʃe, ˈprɔtʃi].

18.10.7 LA PRONÓNCIA DIFTONGADA DE Ò

La pronóncia diftongada de ò en [wɔ (wa, we, we)], segon lei parlars, caracteriza lo provençau maritim, lo niçard e una part dau vivaroaupenc. Se rescònta tanben dins de parlars divers dau Massís Centrau. Per còtra s'ausís gaire dins la majoritat dei parlars provençaus rodanencs. Dins lei parlars coneissent aquela diftongason, lo fenomèn s'aplica a la granda majoritat dei mots. Aquela tendéncia a la sistematicitat fa qu'es comòde de gardar l'ortografia ò: sa prononciacion per default es lo diftong [wɔ (wa, we, we)]: *pòrta*, *nòstre*, *còrda*, *pòrc*, *bòn*, *fònt*, *fòrt*, *sòm*.

18.10.8 LEI GROPS DE CONSONANTAS AMB ASSIMILACION E AMUDIMENT

Tota una sèria de grops de consonantas pòdon aver una pronóncia simplificada, ont la primiera consonanta dau grop s'amudís (es la consequéncia luenchenca d'un fenomèn fonic que se sòna *l'assimilacion*). Mai la simplificacion fonica es luenh d'èsser sistematica. Una ortografia unenca engloba lei pronóncias diversás que pòdon existir, tant lei complèxas coma lei simplificadas:

- *ct*: *sector* [sek'tur, se'tur, sej'tur]
- *pt*: *optica* [up'tikɔ, u'tikɔ, uw'tikɔ, ɔw'tikɔ]
- *cc* davant *e, i*: *accedir* [akse'di, ase'di]
- *x*: *luxe* [lykse, 'luse]
- lo prefixe *ex-* davant vocala: *exemple* [eg'zeⁿple, e'zeⁿple, ej'zeⁿple]

18.10.9 L'ORTOGRAFIA DE NIÇA E DE NIÇARD

Niça s'escriu amb una ç. Aquò s'explica per l'etimologia: grèc *Nikaia* > latin *Nicæa* (*Nicea*) > occitan *Niça* (§ 5.2, 5.4).

Lo gentilici masculin s'escriu *niçard* e se pronóncia [ni'sart], amb una *-d* finala que se realiza [t], segon la règla de lectura normala dau niçard. Lo sòn [d] reapareis dins lei derivats quand *d* cèssa d'èstre finala. Existisson fòrça mots que coneisson una pronóncia similara en niçard:

<i>niçard</i> [ni'sart]	<i>niçarda, niçardisme</i> [ni'sarda, nisar'dizme]
<i>verd</i> [vert]	<i>verda</i> ['verda]
<i>plomb</i> [plu ⁿ p]	<i>plombar</i> [plu ^m ba]
<i>sang</i> [sa ⁿ k]	<i>sanguenós</i> [sa ⁿ ge'nus].

La règla ortografica, en niçard coma dins tot l'occitan, es doncas la seguenta (lo niçard aici a la meteissa pronóncia que l'aupenc, lo lengadocian e lo gascon):

- Dins lei mots de formacion populara:
 - S'escriu *-b, -d, -g* finalas après una consonanta. Se pronóncian [p, t, k] en fin de mot mai [b, d, g] dins lei mots derivats: *plomb/plombar, niçard/niçarda, verd/verda, sang/sanguenós*.
 - S'escriu *-p, -t, -c* finalas après una vocala. Passan a la grafia *b, d, g* dins lei mots derivats: *lop/loba, partit/partida, grèc/grèga*.
- Dins lei cultismes, s'escriu *-b, -d, -g* finalas. Se pronóncian [p, t, k] en fin de mot mai [b, d, g] dins lei mots derivats: *decasillab/decasillaba, avid/avida, diftong/diftongason*.

18.10.10 LA PRONÓNCIA DE E DAVANT LH E NH

La letra *e* se pronóncia [e] o [i] davant *lh* e *nh*, mai se manten totjorn l'ortografia *e*: *abelha, Marselha, marselhés, Castelha, castelhan, ensenhar, senhor*.

18.10.11 LO VÈRB *CHAMJAR*

Lo vèrb *chamjar* s'escriu amb una *m* coma ja se fa en lemosin e en auvernhat. Lo vivaroaupenc coneis lei formas *chambiar* o *chamjar*. Lo provençau generau e lo niçard coneisson lei formas *cambiar* o *chamjar*: la segonda es un manlèu au vivaroaupenc.

18.10.12 LA PRONÓNCIA DE *L* INTERVOCALICA

En aupenc e en provençau maritim, *l* intervocalica oscilla entre [l] e [r], es un fenomèn esporadic e irregular. L'ortografia nòta sempre *l*: *jalina/galina*, *colar*, *polit*.

GLOSSARI

- acronim** *m*, **sigla acronim** *f* Sigla que se legis coma un mot ordinari. Ex. *NASA, òvni*.
- adaptat -ada** *adj* Se ditz d'un manlèu que pèrd las caracteristicas de la lenga d'origina e que pren las caracteristicas de la lenga d'acuèlh. Ex. l'italian *loggia* s'es adaptat en occitan a través de la forma *lòtja*. S'opausa a **NON ADAPTAT**.
- alpenc oriental**, vejatz **CISALPENC**
- apertura** *f* Gra de dobertura de la cavitat bucala pendent l'emission d'una vocala.
- aplogia** *f* Supression d'una repeticion de letras, de sons o de sillabas: *telaranha* (e non *telaaranha**), *tragicomic* (e non *tragicomic**).
- cisalpenc, alpenc oriental** *m* Varietat de vivaroalpenc pròpria a las Valadas Occitanas (Republica Italiana). Vejatz tanben lo § 18.1.
- cultisme, mot culte, mot sabent** *m* Mot manlevat tardivament a una lenga classica (en general al latin o al grèc) e qu'a pas subida l'evolucion longa que caracteriza los mots populars. S'opausa a **MOT POPULAR**.
- diasistèma** *m* Sistèma de correspondéncias que religa los parlars (sistèmas pontuals) dins una meteissa lenga (lo diasistèma es un sistèma de sistèmas, vejatz en particular Bèc 1972 e 1973).
- diftong ascendent** *m* Diftong que se compausa d'una semivocala seguida d'una vocala. Ex. *iè* [je], *uè* [ʁe].
- diftong descendent** *m* Diftong que se compausa d'una vocala seguida d'una semivocala. Ex. *ai* [aj], *ei* [ej], *èu* [ew], *oi* [uj].
- ellenisme** *m* Manlèu al grèc.
- endocentric -a** *adj* Se ditz d'una combinason d'elements qu'aperten a la meteissa categoria qu'un dels elements que la constituïsson. Ex. la combinason *rasim de sèrp* (una mena de *rasim*) es de la meteissa categoria que lo mot *rasim*, se pòt distribuir coma *rasim* dins la frasa. S'opausa a **exocentric**.
- epicèn -a** *adj* Se ditz d'un nom o d'un adjectiu que ten una forma identica als dos genres. Ex. *ciclista*.
- exocentric -a** *adj* Se ditz d'una combinason d'elements qu'aperten a una altra categoria que los elements que la constituïsson. Ex. la combinason *papachros* (aucèl qu'a lo *papachros*) es pas dins la categoria de *papach* o de *ros* preses isoladament; se pòt pas distribuir coma *papach* dins la frasa. S'opausa a **endocentric**.
- flexion** *f* Procediment morfològic que consistís a ajustar a la basa d'un mot de desinèncias qu'exprimisson lo nombre, lo genre, la persona, lo temps (eventualament lo cas dins certanas lengas). Ex. *fòrt-s, fòrt-a, parl-avan, veng-ut*.
- fonèma** *m* Unitat minimala e foncionala de prononciacion, clarament distinta de las autras unitats de prononciacion, dins l'encastre d'una varietat lingüistica determinada. Lo fonèma, representat entre barras clinas //, es distint del *son*, representat entre cròcs dreches []. Un fonèma pòt coïncidir amb un son, per exemple lo fonèma //l/ coïncidís amb lo son [l] en general. Un fonèma pòt tanben èsser representat per mai d'un son, per exemple lo fonèma /n/ se realiza dins certans parlars a través dels sons [n], [ɲ] o [m] segon lo contèxte. S'opausa a **SON**.
- fonetica** *f* Estudi dels sons. Vejatz **SON**.
- fonologia** *f* Estudi dels fonèmas. Organizacion dels fonèmas dins una varietat lingüistica. Vejatz **FONÈMA**.
- formacion culta, formacion sabenta** *f* Vejatz **CULTISME**.
- formacion populara** *f* Vejatz **MOT POPULAR**.
- formant** *m* Element qu'intra dins la formacion d'un mot compausat. Ex: *termo-* e *-mètre* son los formants del mot *termomètre*.
- fricatiu -iva** *adj* Que se pronòncia en fasant passar l'aire a través de la boca (friccion de l'aire > fricatiu). S'opausa a **OCLUSIU**.
- gentilici** *m* Nom o adjectiu que designa los estatjants d'un luòc, d'un país: *occitan* es lo gentilici d'*Occitània*.
- grafèma** *m* Unitat minimala e foncionala de l'escritura que se pòt pas descompausar. Ex. *a, à, c, ç, l, lh*.
- grafia** *f* Tota maniera d'escriure, que siá normativa o non. Vejatz **ORTOGRAFIA**.
- iat** *m* Succession de doas vocalas que son dins doas sillabas distintas (donc que forman pas un diftong).
- iòd** *m* La semivocala (o semiconsonanta o glide) [j] dins de mots coma *boisson, mièg, gaia*.
- latinisme** *m* Manlèu al latin.
- manlèu** *m* Mot qu'una lenga a pres a una altra lenga.

morfèma *m* Unitat minimala de sens que se pòt pas descompausar. Pòt correspondre amb un mot entièr (*ara, matin*) o amb una partida de mot (*aero-* e *-dròm* son dos morfèmas dins lo mot *aerodròm*).

morfologia *f* Ensembles de las règlas que regisson l'estructura interna dels mots.

mot popular *m* Mot qu'a seguida l'evolucion fonetica longa e caracteristica que mena de la lenga maire cap a la lenga filha. S'opausa a CULTISME.

nasal -a *adj* Se ditz d'un son que se pronóncia en fasant ressonar l'aire dins las fòssas nasalas.

neutralizacion *f* Desparicion de la distincion entre dos fonèmas, dins un contèxt determinat.

non adaptat -ada *adj* Se ditz d'un manlèu que garda las caracteristicas de la lenga d'origina e que pren pas gaire las caracteristicas de la lenga d'acuèlh. Ex. l'anglés *whisky* se ditz en occitan *whisky*, sens adaptacion grafica. S'opausa a ADAPTAT.

nòrma oral *f* Partida de la nòrma que prescriu la maniera de dire. S'opausa a ORTOGRAFIA.

occitan larg, occitan referencial, occitan estandard *m* Vejat REFERENCIAL.

oclusiu -iva *adj* Que se pronóncia en fasant una oclusion dins la boca, çò qu'empacha la friccion de l'aire; per exemple en sarrar los pòts o ben en botar la lenga contra los alveòls, lo palais, lo vel del palais, etc. S'opausa a FRICATIU.

ortografia, nòrma ortografica *f* Partida de la nòrma que prescriu la maniera d'escriure. S'opausa a NÒRMA ORALA.

proclitic -a *adj* Se ditz d'un mot atòn que s'apièja sus lo mot seguent portant l'accent tonic per formar amb el una unitat accentuala. Ex. *amb*

dins *amb el* (*amb* es proclitic, sol *el* pòrta l'accent tonic), *te* dins *te passejas* (*te* es proclitic, sol *passejas* pòrta l'accent tonic).

proparoxitòn -a *adj* Se ditz d'un mot que pòrta l'accent tonic sus l'avantavantdarrièra sillaba.

protetic -a, prostetic -a *adj* Se ditz d'un fomèna non etimologic que s'ajusta al començament d'un mot per facilitar la pronóncia (lo resultat se sona la *protèsi* o *prostèsi*). En occitan, una *e-protetica* s'es generalizada davant *s* + consonanta: los mots latins *schola, spatium* an donat en occitan *escòla, espaci*.

referencial -a *adj* Se ditz d'una varietat lingüistica qu'òm prepausa als usatgièrs per facilitar la comunicacion interdialectala e per complir totas las foncions lingüisticas d'una societat modèrna, gràcias a la codificacion e a l'elaboracion (completatge, cultura de la lenga) (Lamuela 1994). En occitan, la varietat referenciala (*occitan larg*) pòt inclure un tipe global (de basa lengadociana) e de tipus referencials regionals.

sigla acronim Vejat ACRONIM.

sigla letrejada *f* Sigla que se legís en prononciar lo nom de cada letra separadament. Ex. *CGT* (*ce ge te*), *IEO* (*i e o*).

signe diacritic *m* Signe que s'ajusta a una letra per ne modificar la valor de basa.

sincronia *f* Consideracion dels faches lingüistics en un moment donat del temps, sens téner compte de lor evolucion.

sintagma *m* Combinason de mai d'un mot consecutiu, dins la cadena parlada.

son *m* Unitat de prononciacion, foncionala o non, distinguibla o non dins l'encastre d'una varietat lingüistica. S'opausa a FONÈMA.

XoY (*en aposicion*) Se ditz d'un mot ont la vocala "o" religa los formants: *termomètre, sociologia, occitanocatalan, cardiovascular*.

REFERÈNCIAS

- ALIBÈRT Loís (1935) *Gramatica occitana segon los parlars lengadocians*, Tolosa: Societat d'Estudis Occitans [reed. 1976, Montpelhièr: Centre d'Estudis Occitans, actualizacion ortografica de Ramon Chatbèrt][reed. 2000, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Institut d'Estudis Occitans, reïmpression de l'edition de 1976]
- ALIBÈRT Loís (1966) = ALIBERT Louis, *Dictionnaire occitan-français d'après les parlars languedociens*, Tolosa: Institut d'Études Occitanes [maitas reedicions]
- BARTA Rogièr (1970) = BARTHE Roger, *Lexique français-occitan*, París: Collection des Amis de la Langue d'Oc
- BÈC Pèire (1972) « Per una dinamica novèla de la lenga de referéncia: dialectalitat de basa e diasistèma occitan », *Annales de l'Institut d'Études Occitanes* 4ª sèria, tòme II, n° 6 [reed. in BÈC Pèire (2002) = BEC Pierre, *Per un país...: écrits sur la langue et la littérature occitanes modernes*, Peitieu: Institut d'Études Occitanes de la Vienne]
- BÈC Pèire (1973) = BEC Pierre, *Manuel pratique d'occitan moderne*, coll. Connaissance des langues, París: Picard
- BÈC Pèire (1995) = BEC Pierre, *La langue occitane*, coll. Que sais-je? n° 1059, París: Presses Universitaires de France [1^a ed. 1963]
- BÈC Pèire, & ALIBÈRT Loís (1952) = BEC Pierre, & ALIBERT Louis, *L'application de la réforme linguistique occitane au gascon*, Tolosa: Institut d'Études Occitanes
- BIANCHI Andriu, & VIAUT Alan (1995) = BIANCHI André, & VIAUT Alain, *Fiches de grammaire d'occitan gascon normé*, vol. 1, Bordèu: Presses Universitaires de Bordeaux
- CALVINO Joan Batista (1905) = CALVINO Jean-Baptiste, *Nouveau dictionnaire niçois-français*, Niça: Imprimerie des Alpes Maritimes [reed. 1993 sota lo títol: *Dictionnaire niçois-français, français-niçois*, Nimes: Lacour]
- CASTELLANA Jòrgi (1947) = CASTELLANA Georges, *Dictionnaire niçois-français* [reed. 2001, Niça: Serre]
- CASTELLANA Jòrgi (1952) = CASTELLANA Georges, *Dictionnaire français-niçois* [reed. 2001, Niça: Serre]
- CHABANÈU Camil, & ANGLADA Josèp (1916) = CHABANEAU Camille, & ANGLADE Joseph (1916) *Onomastique des Troubadours (liste des noms propres qui se rencontrent dans les poésies des troubadours, publiée d'après les papiers de Camille Chabaneau, par Joseph Anglade)*, Montpelhièr: Société des Langues Romanes
- CHERPILLOD André (1986) *Dictionnaire étymologique des noms géographiques*, París: Masson
- CHERPILLOD André (1988) *Dictionnaire étymologique des noms d'hommes et de dieux*, París: Masson
- DELEDAR Jòrdi, & POJUJADE Patrici (1992) *L'occitan parlat en Ariège*, Pàmias: Cercle Occitan Prospèr Estiu
- DEROY Louis, & MULON Marianne (1992) *Dictionnaire des noms de lieux*, París: Le Robert
- DESROZIER Peir, & ROS Joan (1974) *L'ortografia occitana, lo lemosin*, Montpelhièr: Universitat de Montpelhièr III-Centre d'Estudis Occitans
- FEW → Wartburg 1928-
- FORVIERAS Xavier de (1899) = FOURVIÈRES Xavier de, *Grammaire provençale et guide de conversation* [reed. 1973, Avinhon: Aubanel][maitas reedicions: Culture Provençale et Méridionale, Aubéron...]
- GONFROY Gérard (1975) *Dictionnaire normatif limousin-français*, Tula: Lemouzi
- LAFONT Robèrt (1971) *L'ortografia occitana, sos principis*, Montpelhièr: Universitat de Montpelhièr III-Centre d'Estudis Occitans
- LAFONT Robèrt (1972) *L'ortografia occitana, lo provençau*, Montpelhièr: Universitat de Montpelhièr III-Centre d'Estudis Occitans [Actualizacion de: LAFONT Robèrt (1951) *Phonétique et graphie du provençal: essai d'adaptation de la réforme linguistique occitane aux parlars de Provence*, Tolosa: Institut d'Études Occitanes]
- LAMUELA Xavier (1994) *Estandardització i establiment de les llengües*, Barcelona: Edicions 62
- LAUS Cristian (1997) = LAUX Christian, *Dictionnaire français-occitan: languedocien central*, Puèglaurenc: section du Tarn de l'Institut d'Études Occitanes
- LAUS Cristian (2001) = LAUX Christian, *Dictionnaire occitan-français: languedocien*, Reialmont: section du

Tarn de l'Institut d'Études Occitanes

- LAVALADA Ives (2000) = LAVALADE Yves, *Dictionnaire toponymique de la Haute Vienne*, 87250 Sant Pau: Lucien Souny
- LÈBRE Elias, & MARTIN Guiu, & MOLIN Bernat (2004) = LÈBRE Élie, & MARTIN Guy, & MOULIN Bernard, *Dictionnaire de base français-provençal, Diccionari de basa francés-provençau*, Ais de Provença: Centre Regionau d'Estudis Occitans-Provença / Edisud (1^a ed. 1992)
- LEVY Emil (1894-1924)(contunhat per Carl APPEL) *Provenzalisches Supplementwörterbuch: Berichtigungen und Ergänzungen zu Raynouards Lexique roman*, Leipzig: Reisland, 8 vol.
- LEVY Emil (1909) *Petit dictionnaire provençal-français*, Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag [reed. 1980, Rafèla d'Arle: Culture provençale et méridionale-Marcel Petit]
- Mapamundi*, s.d. (vèrs 2000), Pau, Institut Occitan [mapa del mond en occitan]
- MARTÈL Felip (1983) "L'espandi dialectau occitan alpenc: assag de descripcion", *Novèl Temps [Novèl Temps]* 21: 4-36
- MARTINET André (1996) *Éléments de linguistique générale*, coll. Cursus, Paris: Armand Colin [1ª edicion 1960]
- MISTRAL Frederic (1879-1886) = MISTRAL Frédéric, *Lou Tresòr dóu Felibritge: dictionnaire provençal-français*, Ais de Provença: Remondet-Aubin [reed. 1932, Paris: Delagrave][reed. 1968, Ais de Provença: Edicioun Ramoun Berenguié][reed. 1979, Ais de Provença: Edisud, 2 volums]
- PALAI Simin (1932-1933) = PALAY Simin, *Dictionnaire du béarnais et du gascon modernes* [reed. 1961, Paris: CNRS]
- ROMIEU Maurici, & BIANCHI Andriu (2005) = ROMIEU Maurice, & BIANCHI André, *Gramatica de l'occitan gascon contemporanèu*, Bordèu: Presses Universitaires de Bordeaux
- RONJAT Juli (1930-1941) = RONJAT Jules, *Grammaire istorique [sic] des parlers provençaux modernes*, 4 vol. [reed. 1980, Marselha: Laffitte Reprints, 2 vol.]
- SAUZET Patric (1985) *Compendi practic de l'occitan normat*, Montpelhièr: Universitat de Montpelhièr III-Centre d'Estudis Occitans/CRDP
- SAUZET Patric, & UBAUD Josiana (1995) = SAUZET Patrick, & UBAUD Josiane, *Le verbe occitan: guide complet de conjugaison selon les parlers languedociens / Lo vèrb occitan: guida completa de conjugason segon los parlars lengadocians*, Ais de Provença: Edisud
- SUMIEN Domergue (2006) *La standardisation pluricentrique de l'occitan: nouvel enjeu sociolinguistique, développement du lexique et de la morphologie*, coll. Publications de l'Association Internationale d'Études Occitanes III, Turnhout: Brepols
- TDF → Mistral 1879-1886
- TINTOU Michèu (1969) = TINTOU Michel, *Abrégé pratique de grammaire limousine*, Tula: Lemouzi [reed. 1973]
- UBAUD Josiana (en preparacion) *Diccionari ortografic*
- VAISSIÈR Abat Amat (1879) = VAYSSIER Abbé Aimé, *Dictionnaire patois-français du département de l'Aveyron*, Rodés: Société des Lettres Sciences et Arts de l'Aveyron [reed. 1971, Genève: Slatkine Reprints — reed. 1979, Marselha: Laffitte reprints]
- VERNET Florian (2000) *Dictionnaire grammatical de l'occitan moderne (selon les parlers languedociens)*, coll. Lo Gat Ros, Montpelhièr: Universitat de Montpelhièr III-CEO
- WARTBURG Walter Von (1928-...) *Französisches etymologisches Wörterbuch [FEW]: eine Darstellung des galloromanischen Sprachschatzes*, Bonn: F. Klopp [puèi Basilea: Halbing & Lichtenhahn — puèi Basilea: Zbinden][reed. 1948-, Tübingen: Mohr], 25 volums
- WIACEK Wilhelmina (1968) *Lexique des noms géographiques et ethniques dans les poésies des troubadours des XIIe et XIIIe siècles*, Paris: A.G. Nizet

PRECONIZACIONS DEL CONSELH DE LA LENGA OCCITANA

LINGÜISTICA OCCITANA
NUMÈRO 6 • DECEMBRE DE 2007

COEDITORS

LINGÜISTICA OCCITANA • GIANNI VACCA
www.revistadoc.org • www.geocities.com/guilhem_nou